Aristotelis tres de anima libri per Joannem Argyropylum e greco in latinum traducti.

Epigramma extemporarium in Aristotelis de aia libros.

Pythia fatidici monuere oracula phœbi
  Delphica quinetiam marmora sculpta ferunt:
Et sapiens Chilon Spartanæ gloria terræ
  Seipsum conetur noscere quéque iubet.
Hinc iuuenis teneræ uirilis sub flore iuuentæ
  Hæc lacedæmonum iussa capesse uiri
Stellifer legem si non miraris olympi
  Orbiuagos cursus: multimodasque uias.
Conspice dispari concretam semine molem
  Animare domus carnea claustra tuæ.
Dissona quur placidam seruet mixtura quietem
  Quur bene dædaleum sic coalescat opus.
Est animus nobis supera demissus ab arce
  Et sunt puluereo condita membra solo
Corpus adornatum uariis instructile ramis
  Nil quibus adiungi: diminuique potest.
Flammeus interna residens moderator in aula
  Spiritus: imperio temperat omne suo.
Vitalemque auram rigidos inspirat in artus
  Omnia uiuifico membra calore fouens
Huius mirificos terno sub codice functus
  Clarus Aristoteles noscere rite docet.
Iamque æmunctus adest: non uerrucosus & asper
  Rhomulcum nitido iam ciet ore melon.
Candidus amphractus glossemateque explicat omnis
  Volfgangus patriæ laus columenque suæ.
Est liber inserte fuluo rutilantior auro:
  Quo patet humanæ machina pulchra domus.

Uolfgangus Mosnauer liberalium disciplinarum Magister: venerando patri
Georgio puecher dominici gregio pastori in vvels felicitatem optat.

Egiptioꝝ theologia ꝛ casu ꝛ fortuna hoīuz ceteroꝝq̄z aīaliū ꝓductionē factā e
terra dicebat: Georgi p̄r venerāde. Nullū q̄dē inter rōnalē aīam ꝛ irrationalē
subam discrimē arbitrata. Sed istis iādudū explosis ꝛ abiectis: hebreos nr̄a laudat
religio, q̄ pulcherrime ac sapiētissime atq̄z iō verissime de prima hoīuz ꝓductione do
cuerūt, duplici q̄dā nā ꝯstitutū esse hoīez asserētes, cui⁹ altera pars cū incorporea ꝛ i
mortalis sit, verus hō existit: ad imaginē ꝛ silitudinē dei, nō fortuna ꝛ casu s3 a deo
sūmo creat⁹. Uoluit eni suprema oīuz cā nō carere rōnabilib⁹ terrenisq̄z aīalib⁹: vt nō
solū a celestib⁹, verū ꝛ terrigenis maiestas laudaret diuia. Ob id scriptura sacra ita
deū dixisse testat̄. Faciam⁹ hoīez ad imaginē ꝛ silitudinē nr̄am: ꝛ fecit deus hoīez ad
imaginē ꝛ silitudinē suā fecit eū. Et rursus. Formauit igit̄ de⁹ hoīez de limo terre ꝛ
īspirauit i faciē ei⁹ spiraculū vite, ꝛ fact⁹ est hō in aīam viuētē. Et q2 hō ad imaginē
dei, nō creature alicui⁹ fact⁹ esse asserit̄, rectissimū fuerat hoīem ipm ad mūdi partes
fulgētissimas faciē visumq̄z erectū hr̄e. Quod Naso poeta p⁹ trāsformatoꝝ ope expꝛ
sit inquiēs. Pronaq̄z cū spectēt aīalia cetera terrā: Os hoī sublime dedit: celūq̄z vidē
Jussit: ꝛ erectos ad sidera tollere vult⁹. Nō ḡ absq̄z cā cetera q̄dē aīalia nutu diuino
vel a terra vel aq̄s ꝓrupisse. Solū aūt hoīez ad imaginē ꝛ silitudinē dei factū sacra te
stat̄ auctoritas. Quo fit vt solus oīuz q̄ sunt in terra rōnis p̄ticeps ꝑncipari ac regē le
gesq̄z ferre artesq̄z inuenire pōt: q̄ñ q̄dē sola hoīs itellectual' aīa ac rōnalis est: reliq̄ vo
mortalia ad fruēdū hoī facta sunt. Preest eni vniuersis q̄si dn̄s atq̄z dux hō rōnis vi
ribus robustiora corpe domās. Hic Naso prudētissime cecinit de hoīe. Sācti⁹ his aīal
mētisq̄z capaci⁹ alte, deerat adhuc: ꝛ q̄d dn̄ari i cetera posset. Nat⁹ hō est. Jdcirco pru
dētie iustitie, aliaꝝq̄z v̄tutū capax ē: ꝛ ad celestia seipz erigēs stellaꝝ cursuz, orbiūq̄z v̄
siones ita q̄rit, vt celestē se esse argu⁹⁹ ꝓbeat. Qd āt sibi circūiacet terrenū caducūq̄z cor
pus, op⁹ ꝛ ipm dei ē de terra sumptū ꝛ i terrā abiturū. Quapp opz sic pecous cuius
dā ita corpis hoīez curā hr̄e, alereq̄z colere ipz vt suū ad h⁹ vite misteriū putilē. Dum
vo iteriorē q̄si dei affinē ꝛ v̄bo dei queadmodū nomisma supcelestis ipatoris sigtū,
vehemēti⁹ amare ꝛ honorare: q̄ñ ꝛ a p⁹ oīuz cā honorat⁹ ē. Quippe cū in hoīe (quē
ꝑncipē atq̄z oīuz regē scriptura appellat) maxia vis nāe appeat atq̄z ꝯtēplatio: adeo
sane vt q̄ i ista mūdi machina lōge lateq̄z ꝯtineri videant̄, ea miro oīpotēis artificio
in hoīs corpusculo ꝯclusa sunt atq̄z ꝯtexta. Quo circa aīe ipsi⁹ ꝯtēplatio difficillima
reddit̄: attn̄ si q̄sq̄z ipsi⁹ cognitionē sortit⁹ fuerit, alioꝝ nāꝝ ꝯstātuū facilē ꝯsequet̄ cogni
tiōez: q̄d q̄dē ꝛ ipse Aristoteles i ꝑn⁹ h⁹ libri attestat̄. vī aūt (īngt) ꝛ ad v̄itatē oēm ip
si⁹ aīe cognitio vehemēter ꝯferre: cū sit aīa aīuū oīuz veluti ꝑn⁹⁹. Jō pp aīe nobilitatē
atq̄z ꝑstātiā libros d̄ aīa sūmi p̄hi Aristotelis (laborē meo iudicio nō vulgarē) ad ma
nus industerti⁹ accepērā: textū. i. nō veterē ꝛ barbare enigmata balbuciētē s3 nouū,
opa ꝛ idustria doctissimi viri Joānis Argyropyli Cōstātinopolitani, tū grece tū et la
tine ligue lr̄atissimi e greco in rōanū ꝯmonē traductū: q̄ tāti p̄hi de aīa sniaz nō q̄dē
obscuris ambagib⁹, s3 luce clarissima resoluit: cui deniq̄z ob facilliorē text⁹ itelligētiā
ꝯnes q̄sdā, alia quoq̄z ānotatiōe (me iudice) nō ꝓrsus idigna, vna cū coꝝ ꝓbatioib⁹
margīe i vtroq̄z ipsis adiūxi. Sperāo me p h⁹mōi p̄hi explanatiōes nr̄is p̄hie aīmis
a p̄c magnū afferre iuuamētū, vt. s. fonte vō magis q̄z riuulo potēt: atq̄z h⁹ nobilis di
sciplie lucē ꝑfulgidā vitat' nitore illustrē offendāt. Qd op⁹ q̄ztulūcūq̄z sūmi p̄hi Ari
stotelis ita excultū magnoq̄z ꝑfectū laboꝛ (vt claret) tibi oīuz soli electo ꝛ dilectissimo
(p̄r venerāde) potissimū destinādū offerēdū ac oio i tui nois famā ꝛ memoriā dedi
cādū cēsui: q̄ me ab ineūte etate (ꝛ vt ita dixeri) a cunabulis sincera p̄naq̄z cura foui
sti, d̄ me meisq̄z parētib⁹ optime merit⁹ nr̄amq̄z hacten⁹ abūdāti fauore ꝛ būnolētia
es ꝓsequut⁹ familiā: de q̄b⁹ tuis iclytis fact' satisfacē vtinā tā possem q̄z vellē: me tn̄
ꝑpetuo gratitudinis munere dignatiōi tue deuotū ꝛ officiosissimū habeto. Uale.

Aristotelis de anima liber prim⁹: qui de modo cognoscendi animã & de antiquorũ opinionibus circa animã tractat fœliciter incipit.

Exordium.

Vm oẽm scientiã rem esse bonã arbitremur ac honorabilẽ: & aliã alia magis ex eo talẽ eẽ putem⁹: qa uel exactior est: uel rerũ ẽ earũ q̃ magis pstabiles magisq̃ sunt admirabiles: sciam aĩæ nimirũ ob hæc utraq̃ nõ iniutia ponẽdã i primis eẽ cẽsem⁹.

1ª. ꝫ. Scĩa de aĩa (tũ ob demõstrãdi euidẽtiã: tũ ob subiecte mẽ pstantiã atq̃ nobilitatẽ) iter disciplinas nãles perhibet honorabilissima.

℄ Videt aũt & ad ueritatẽ oẽm ipsi⁹ aĩæ cognitio uehementer conferre: & maxime ad ipsius nature scientiam. Est enim aĩa quasi principium oĩum animalium.

Corr^m vñ fit vt aĩe cognitio ob nobilitatẽ eiusdẽ ad oẽ p ficiat vitatẽ & maxĩe rerũ nãlium.

℄ Atq̃ pspicere cognoscereq̃ naturã ei⁹ & substãtiã q̃rim⁹: deinde ea quæ circa ipsam accidũt. ⁋ Quorũ q̃dã affect⁹ ipsi⁹ eẽ ꝓprii. Quædã aĩalib⁹ ẽt p ipsam ĩesse cõpetereq̃ uident.

ditio.

℄ Verũ eñi oĩ ex parte atq̃ oĩno difficillimũ est: fidẽ aliquẽ de ipsa tandẽ accipere. ⁋ Nã cũ hæc quæstio cõis sit: ẽt cũ aliis rebus cõpluribus: de substãtia dico & qd est: unus cuipiã fortasse modus: una uia quædã esse uidet: qua cognoscere quidnam sit unaquæq̃ possumus rerũ: quarũ substantiã percipere uolumus: & pinde atq̃ modus unus est hisce: quo ꝓprii rerũ demonstrant affectus. Quaproptet quærendũ est: quænã sit illa uia: qs ille modus un⁹, quo rerũ substãtiæ pcipi pñt.

ubita

2ª. ꝫ. Etsi aĩe sciã demõstrãdi certitudinẽ hẽe dixerim⁹ illarũ de aĩa tradẽ certitudĩ ẽ difficillimũ ẽ

℄ Quod si nõ un⁹ q̃dã atq̃ cõis sit ille mod⁹. Lõge difficilior ipsa pertractatio fit. Oportebit.n. de unaq̃q̃ rerũ accipe: qs ad unãquãq̃ mod⁹ accomodabit. ⁋ Si uero pateat illũ demonstrationẽ uel diuisionẽ uel ẽt quẽdã aliũ modũ eẽ. Cõpluresi sup difficultates erroresq̃ emergũt: i iis exq̃rẽdis e qb⁹ uniuscuiusq̃ cõficiẽda ẽ diffinitio. Aliarũ nãq̃ rerũ alia pricipia sũt:

ubita

ut numerorum superficierumq;.

¶ Primũ aũt fortasse necessariũ est diuidere atq; accipere: i quonã generꝵ collocet̃ quidq; sit aĩa. Vtrũ sit substãtia an in q̃litate uel in quãtitate uel in alio quodã p̃dicamẽtorꝵ genere colloce t̃. Deĩde puestigãdũ est: utrũ eorꝵ subeat rõnẽ: quæ potẽtia sunt: an poti⁹ q̃dã sit act⁹. Nõ.n. parũ iteresse uidet̃.

¶ Cõsidetãdũ est p̃terea: si ptibilis sit nec ne. Et utrũ eiusdẽ sit aĩa spẽi oĩs: utrũ specie tm̃ an ẽt generẽ differat. Nũc.n. ii q dicũt atq; q̃runt de aĩa: de hũana tm̃ q̃rere pscrutariq; uident̃.

¶ Ar cauẽdũ est ne nos prætereat: utrũ una sit eius ratio ut animalis an uniuscuiusq; sit alia ratio: ut æqui: canis: hominis: dei. Animal autem uniuersale aut nihil est: aut posterius est: & quicquid itidem aliud cõmuniter prædicatur. 3. dubitatio

¶ Præterea si nõ plures sint animæ: sed partes: utrũ animã totã: an partes quærere ptius oporteat. Difficile aurẽ est id quoq; determinare: quæ nã in quã ptes a q̃bus diuersæ sint. 4. dubitatio.

¶ Et utrũ ipsas partes an ipsarũ partium opationes prius quærere pscrutariq; oporteat ceu itelligere an intellectiuũ: & sentire an sensiriuum: & eodẽ modo de cæteris. Quod si operationes sint exquirendæ prius: rursus profecto quispiam dubitabit: se opposita prius sint inquirenda ut sensibile prius q̃ sensitiuum & intelligibile q̃ intellectiuum.

¶ Nõ solũ aũt ipsius q̃d est cognitio cõferre uidet̃ ad pspiciendas eorꝵ causas accidentiũ: quæ per se substãtiis: ut in mathematicis cõfert. Quid est rectũ & quid curuũ uel q̃d linea q̃d supficies ad cognoscendũ q̃d rectis anguli trianguli sunt æquales. Nam ipsum q̃d est: oĩs est principiũ demonstrationis: sed ecõuerso etiã accidentia magnã afferunt opem ad illud pcipiendũ. Nam cum per imaginationẽ de accidẽtibus aut oĩbus aut pluribus reddere possumus: tum aliq̃d etiã de substãtia dicere poterim⁹ optime. ¶ Quare patet eas oĩs diffinitiões disserẽdi mõ uaneq; dictas & assignatas eẽ: q̃b⁹ nõ fit: ut accidẽtia pcipiant̃: aut de ipĩs cõiectura facilis habeat̃.

Cor^m vñ fit vt diffiniões q̃ accĩa nõ cõplectũt̃ neq; facilẽ de ipsis pbẽt ɔiecturã: dialectice & vane sũt oẽs: & huic opi minime accomodãde.

¶ Est etiã de affectib⁹ animæ dubitatio: utrũ oẽs cõmunes sint cum eo quod habet aĩam an sit & ipsius animæ ꝓprius aliqs: hoc enim ipsum accipere quidẽ: necessariũ est nõ tñ accipi facile põt. Atq; plurimi sunt. Quorꝵ sine corpore nullũ 5. dubitatio.

aut agere: aut pati uidet: ut irasci. Cõfidere: cupere: oino sentire: maxime autem ipsum intelligere proprio simile est. Quod si hoc etiam imaginatio sit quædã aut sine imaginatione non sit: nec istud esse sine corpore potest.

¶ Si igit operationũ aïæ uel affectuũ aliqs pprius sit ipsi⁹: fieri põt ut ipsa aïa separet. Sin uero nullus sit ei⁹ pprius: nõ separabilis est. ⁋ Sed est de ipsa pinde atq; de recto: cui multa quidem ut rectum est competunt; ueluti puncto pilam æneam tãgere: non tamen ipsum unquam separatũ tanget. Est enim iseparabile quippe. Cũ semp aliquo cũ corpore sit. — *[margin: Cauilla / R̃o.]*

¶ Vident aũt & oẽs affectus aïæ cũ corpore esse: ira mãsuetudo: timor: misericordia. Cõfidẽtia: gaudiũ. odiũ denique: atq; amor. Nã una cũ his ipsum corpus aliqd patit. Quod qdẽ ita esse ex eo patet. Interdũ eni nõ irascunt neq; timent: etiã si se uehemẽtes ipsis manifestæue causæ offerãt. Interdum a paruis qbusdã mouent atq; exiguis: si feruet cõcitatu q; corpus & pinde se hẽt atq; cũ afficit ira. Hoc magis ex eo patet: q; nõnulli nulla re pœnit⁹ accẽte: q qdẽ possit terrere: nullo q; imminẽte piculo: ut ii q metuũt ptur bãt ac afficiũt timore.

¶ Quæ si ita sint: patet affect⁹ rõnes esse materiales. ⁋ Quare & diffinitiones ipsorum sunt tales: irasci nãq; motus quidam talis est corporis aut partis: aut potentiæ: ab hoc huius grã. Idcirco naturalis est de aïa uel omni uel tali cõsiderare. — *[margin: Correlariũ: ut si cũ aïa plerasq; opatões ut mõ dictũ ẽ cõrpe cõmũes (uel cõmunitas hẽat) ipsius physica sit determinatio.]*

¶ Diuerso aũt modo naturalis & differẽdi artifex unũqdq; ipsorũ diffiniet: nã alter irã appetitionẽ esse dicet doloris uicissim aduersario inferẽdi: aut aliqd tale alter sanguinis aut caloris eius qui circa cor est feruorẽ ebullitionẽue: atq; alter materiã: alter formã hoc pacto reddit & rõnẽ. Hæc enim est ratio rei quã necesse est si fuerit in tali materia esse. ⁋ Sic eni & domus assignari diffinitio solet: nã quidã talẽ eius rõnem assignat esse; dicẽs tegmẽtũ qd quidẽ phibere propulsareq; põt icomoditates eas: quæ tum a uẽtis: tũ abimbribus: tũ etiã ab æstu fieri euenireq; solẽt. Quidã dicit lapides esse lateres atq; ligna: at alius formam in hisce ponit horũ dicendo grã. ⁋ Quis igit istorũ est nalis. Is ne q materiã assignat & rõnẽ ignorat: an is qui solã rõnem reddit & materiã ipsam amittit: an is pot⁹ qui utrãq; cõplectit. ⁋ At illorũ uterq; qs est. — *[margin left: Differentia naturalis physici & dialectici diffinitiõis. / Tres diffinitiõnum modi. / Questio. / R̃o.]* — *[margin right: Correlariũ fit ẽt ut in diffiniẽdo aïe passionib⁹ physicus mãz adiũgẽ debeat ut clarẽ in diffiniẽda ira.]*

¶ At enim cõstat neminem esse: qui circa materiæ uersetur affectus nõ separabiles: & ut non separabiles sunt præter ipsum philosophum naturalẽ. Etenim naturalis circa omnia ea uersat̃: quæ talis corporis talisq̃ materiei sunt operationes atq̃ affect⁹. ¶ Circa aũt ea quæ talia nõ sunt nõ naturalis: sed alius solet uersari. Atq̃ de nõnullis quidem considerat: si forte fuerit artifex faber inquã: uel medicus. De his aũt quæ separabilia quidẽ nõ sunt: attamen nõ ut affectus corporis talis: sed abstractione sumunt̃: mathematicus. At ea quæ sunt separata. & ut talia sunt: ipse primus philosophus cõtẽplat̃.

Diffiniẽdi modũ i alijs sciẽtijs ondit.

¶ Sed eo redeundũ est: unde nr̃a defluxit oro. Dicebamus autem affectus animæ esse inseparabiles ab animalium naturali materia ut tales sunt: & nõ ut separetur linea superficiesq̃: sic iram & metum a subiecta sibi materia separari.

Digressione facta redit ad propositum.

¶ Capitulum primum.

Q. ut determinationis pri⁹ de ipsa aĩa ab antiquorũ opionib⁹ faciam⁹. ꝯsentaneũ eẽ vr̃ vt. s. que ab ipsis bñ dicta sũt ꝑcipiemus. nobisq̃ erũt adiumẽto: que vo male reijciem⁹.

Oẽs antiq̃ ꝑ motũ & sensũ aiãz & ceteris maxime secreuisse nemo ambigit

QuERũ enimuero necesse est cõsiderantes de aĩa: & de his dubitãtes ac ambigẽtes q̃ nos oportet ꝓcedẽtes inuenire atq̃ ꝑcipere: cõ medijũ eorũ antiquorũ afferamus opiones: q̃ de aĩa tractarũt aliqd atq̃ dixerũt: ut ea qdẽ accipiam⁹ quæ bñ sunt dicta: ab his aũt caueam⁹ q̃ nõ bñ recteq̃ dicta fuere. Initiũ aũt inq̃sitiõis hoc erit ꝑfecto cõgruũ: si prius posuerim⁹ ea q̃ maxie uident̃ aiæ cõpetere suapte natura. ¶ Aiantiũ itaq̃ duobus his ab inaiato maxie deferre uident̃ motu ac sensu. A maiorib⁹ ẽt nr̃is hĩ duo fere ď aĩa accipim⁹. ¶ Inquiũt. n. nõnulli aiam id esse: qd maxime primoq̃ mouet. Atq̃ existimãtes fieri nõ posse ut id aliudq̃cq̃ moueat qd nõ moueat̃: aiam unũ: qd eorũ eẽ putarũt quæ motu ciẽtur.

Opio Democriti & Leucippi existimãtiũ aiãz eẽ ignẽ & calorẽ quẽdã ex sphericis atomis ꝯflatũ: q̃ maxie moueñ & penetrare sep⁹ as & alia possũt. & aiam aialibus motũ ꝑstare & vitã & eam respirationẽ eẽ diffiniebãt.

¶ Quocirca Democritus ignẽ atq̃ calorẽ ipsam censuit esse: nã cũ sint ĩfinitæ figuræ ac indiuidua corpora rotũda dicit ignẽ & aiam esse. Hæc indiuidua corpora silia corpusculis iis esse q̃ in aere fieri uident̃: in ipsis inquã radiis quæ ꝑ fenestrã ingrediunt̃: & rerũ elemẽta generãdarũ seminaq̃ totius eẽ naturæ dixit. Eadẽ & leucippus ille cẽsebat. Horũ igitur corporũ & ea quæ sunt rotũda ignẽ ac aiam asserũt esse: ꝓpterea qđ maxime oĩum figuræ tales totũ corpus ingredi penetrareq̃ possunt: atq̃ cætera mouere cũ moueant̃ & ipsa. Arbitrantur enim aiam id esse quod motũ aialibus præbet

¶ Quapropter & respirationē termīū rōnēq; atq; causam esse putāt. Nā eo qđ cōtinet cōtrahēte corpora cōprimēte-ue ac extrudēte figuras easq; pbent aialib⁹ motū: q̄a nec ipsæ unq̄ qescūt: succursum auxiliuq; respiratione fieri dicūt igre dientib⁹ aliis figuris sīilibus: quæ qdē ægredi phibent ipsas quæ aialibus insunt: id repellendo qđ cōtrahit atq; præmit: & eousq; uiuere animalia quousq; id facere possunt.

¶ Videť āt & id qđ a nōnullis pythagoricis dr̄ eādē hr̄e sententiā. Quidā enī ipsorū ea corpuscula quæ agitanť in aere: qdā id qđ illa mouet ac agitat aiam eē dixerūt: ppea q; cōtinue mouerī uident: etsi nullus uent⁹ penit⁹ afflet. Eodē fe runť & ii q dicūt aiam id eē qđ seipsum agitat motu. ¶ Etenī oēs ii motum uidenť putasse maxime ꝓpriū esse aiæ: & alia quidem uniuersa per aiam: hanc aūt a seipsa moueri: quia nihil uidebant mouere quod non moueatur & ipsum.

¶ Silr̄ & Anaxagoras id qđ mouet aiam eē dicit. Et siquis alius censuit uniuersum mente mouisse: nō tn̄ perinde penitus atq; Democritus: is enim animā & intellectum simpliciter idem esse putauit: etenim id qđ uideť uerū esse dicebat. Quocirca recte dixisse inquit homerū hectora iacere alia sapiente. Nō igitur ut potentia quadā circa ueritatē utiť mēte ac intellectu: sed idem esse animam dicit & intellectum.

¶ Anaxagoras aūt min⁹ de ipsis explanat. Multis enim locis boni recti q; mente cām esse dicit. Alibi aūt aiam ipsam mente esse asserit: nā aialib⁹ uniuersis tam paruis q̄ magnis: tam pstabilib⁹ q̄ minus etiā pstabilib⁹ mētē iesse dicit. At ea mens tñ & intellectus cui prudētia tribuiť nō uniuersis sīlr̄ aialibus: quin etiam neq; cunctis hominibus inesse uidetur.

¶ Omnes igiť ii qui ad aiantis respexere motum maxime motiuū aiam esse putarunt. At qui cognitionē aiaduerterūt ipsius ac sensum quibus res cognoscit & sentit: ii dicunt aiam ipsam principia reꝝ esse. At qui plura principia faciūt: hæc ipsa: qui uero unū: id ipsum aiam esse censent. ¶ Empedocles enim ex elementis quidē uniuersis ipsam cōstare censet: tū & unūquodq; istoꝝ aiam esse putat. Dicit enim. Terram nā terra alipha cognoscimus aquā. Aethera q; æthera æ fanē ignis dignoscit igne. Sic & amore amor ac tristi discordia lite.

Opīo quorundam Pythagoricoꝝ [illegible]

[illegible]

Opīo Empe[docl]is [illegible]

Opio Thimei volẽtis aiaz ex elemẽtis eẽ ꝯflatã vt sic sil'i cognoscat: iuxta Platõẽ i thimeo: & i his q̃ de phia dicunt: ex vni' idea lõgitudinẽ pro dire: & latitudinez & ꝓfunditatẽ sio mõ. Et vnius ideã itellectũ hbere p̃mã dualitatẽ pbẽ sciaz. opio nẽ aũt a p'ẽnitate. sensum a p" q̃ternario oriri & cũ intellectu sua opionem & sẽsu cognoscaiu' ex horũ nũero cõstat aiam. Opio Xenocratis. vtrũqz & motũ & sensum ꝯnectẽtis. Iungit enĩ eã eẽ numerũ se ipz mouẽtẽ. Nã ẽz q' dez quo faciat eã ex oĩuz p̃ncipijo ꝯstare & vt oĩa cognoscat. mouẽtẽ addit qz eã p̃n'' & originẽ motus crẽdit. creditqz numeros rez p̃n' ẽẽ.

Eodẽ & plato modo aiam in thimeo ex ælemẽtis cõstare censet. Simili nãq; eius quoq; sñia cognoscitur simile: & res ipsæ ex principiis sunt. Sil'r determinatũ est ab eodem & in hisce quæ de philosophia dicuntur. Animal quidem ipsum ex ipsius unius idea formaue: & ex longitudine prima & latitudine ꝓfunditateue constare. Cætera uero simili modo.

Insup & alio pacto: intellectũ qdem esse unũ ipsum. Ipsa uero duo scientiã. Est enim ipsa tm̃ ad unũ ꝓcessio. Superficiei prætereanumerũ. Opionẽ solidi sensum: nã numeri qdem formæ ipsæ & principia dicebant. Sũt aũt ex ælemẽtis. Res uero ptim itellectu ptim scia ptim opione: ptim sensu diiudicantur ac discernunt. Atq; hi numeri formæ sunt rerum.

Cum aũt aia motiuũ & cognitiuũ sit quidam utrũq; cõplexi sunt atq; aiam numerũ esse seipsum mouentẽ asseruerunt. Omnes tñ de principiis quæ & quotsese sunt: iterdissentire uident: atq; maxime qdẽ ii qui corporea putant esse: ab hisce dissentiũt qui incorporea ponũt. Minus aũt ab iis qui cõpoſuerunt: & ex utrisq; principia rerum assignauerunt. Dissentiunt etiam & de multitudine eorundem. Quidam enim unum quidam plura principia dicunt esse.

Atq; ut de principiis senserunt: sic de aia etiã determinauerunt. Nõ enim abest a rõne: in primoꝝ natura mouẽdi causam collocare. Quaptopter ignis qbusdã esse uidet. Is enĩ subtilissimarũ est partiũ: & longe magis q̃ ælemẽta cætera in corporibus. Mouetur insup: & cætera primo mouet.

Democrit' aũt & subtilius dixit: cũ assignauerit cur ẽ istorũ utrũq;. Dixit. n. aiaz qdẽ mẽtẽq; idẽ eẽ: hoc ãt ex ip̃is p̃mis atq; indiuisibilib' corpib' eẽ. Atq; ob ptiũ qdẽ subtilitatẽ moueri: ob figurã uero moueri. Figuraꝝ aũt oĩum mobilissimã figurã rotũdã Anaxagoras asserit taleq; eẽ itellectũ & ignẽ.

At Anaxagoras uidet qdẽ aliud aiam: aliud itellectũ mẽtemue dicere: quẽadmodũ & antea diximus. Vtit tñ utrisq; pinde atq; una natura; uerũ mẽtẽ principiũ maxime oĩum ponit. Solã itaq; rerũ oĩum ipsam simplicẽ & nõ mixtam & purã eẽ sincerãq; dixit: atq; eidẽ pricipio hæc utraq; tribuit: cognitionẽ inquã & motũ dicens uniuersum mentem esse.

Tales etiã uidet ex hisce quæ tradita memoriæ sunt mo-

Plato numeros vocat rez ꝓpriẽs p̃n' a elementa

tiuũ quoddã aĩam ipſam eſſe putaſſe: ſiquidẽ dixit magnetũ hr̃e aĩam: quia mouet trahitq; ferrũ. ¶ Diogenes aũt ſicut & alii quidã aerẽ ipſam cenſuit eſſe: hũc ſubtiliſſimæ ſubſtãtiæ: rerũq; principiũ eſſe putans. Idcirco cognoſcere atq; moueṛe aĩam dixit: hoc qdem cognoſcere: quo primũ eſt: & ex hoc ipſo cætera cõſtãt: hoc aũt eſſe motiuũ: quo ſubtiliſſimũ eſt. ¶ Heraclitus quoq; principiũ ait aĩam eſſe. Quippe cũ exalationẽ eſſe: ex qua cætera dicit cõſtare: & maxĩe incorporeũ eſſe & ſemꝑ fluere dicat. atq; id quod mouetur ab eo quo motu cietur cognoſci cõſtat. Moueri aũt res uniuerſas & ipſæ & alii cõplures arbitrabantur. ¶ Simili mõ: & Almeon de aĩa putaſſe uidetur. Dicit enim ipſam imortalẽ eſſe ex eo: quia ſil'is ipſis imortalib⁹ eſt. Quod quidẽ ideo dixit ipſi cõpetere: quia ſemꝑ mouetur. Mouentur enim & res oẽs diuinæ cõtinue ſemꝑ luna inquã: ſol: ſtellæ: totũq; cælũ. ¶ Quidã & magis iportuni aĩam aquã eſſe dixerũt: ut Hippo. qui qdem ad hãc ſniam ratione ſeminis uidetur eſſe cõpulſus: qa oĩum ſemen humidũ eſt: etenim redarguit eos qui ſanguinẽ aĩam aſſerunt quia ſemen ſanguis non eſt. ¶ Sunt & qui ſanguinẽ ipſam eſſe dixerunt: ut Crytias. Sentire ipſum maxime ꝓpriũ animæ eſſe putantes: qđ qdem cõpetere ꝑ naturam ſanguinis crediderunt. ¶ Ita omnia ælementa præter terram iudicem habuerunt. ¶ Hanc autem nemo tribuit animæ niſi quiſpiam dixerit ex omnibus ælementis conſtare aut omnia eſſe.

¶ Vt igitur in ſummã oĩa redigamus: tribus his oẽs aĩam: motu: ſenſu: incorporeoq; diffiniunt: quoꝝ unũquodq; reducitur a principia rerũ: ut patuit. Quapropter & ii qui cognitione diffiniũt aĩam: aut ælementũ: aut ex ælemẽtis faciunt ipſam: ſilr̃ oẽs præter unũ dicẽtes. Inquiunt enim ſimile ſimili ſibi cognoſci. Atq; cũ uniuerſa cognoſcat ac ꝑcipiat anima: ex uniuerſis rerum principiis ipſam cõſtare dicunt.

¶ Quibus igitur placuit unam cãm ælementũq; unũ ponere rerum: ii aĩam etiã unũ uelut ignẽ: aut aerem eſſe ponunt. Qui uero plura rebus principia tribuunt: ii plura quoq; dicunt aĩam eſſe. Solus aũt Anaxagoras mentẽ paſſione uacare dicit: & nihil ꝓrſus cũ cæteris habere cõmune. Verum cum talis ſit, Quonã pacto cognoſcet: & quam ob cauſam.

b

Opĩo Thaletis Mileſij dicẽtis aĩaʒ eſſe vim motiuã. hic herculeũ lapidem. i. magnetẽ aĩatã rem dicebat qr ferrũ trahẽ & cogere videretur.

Opĩo Diogẽis aĩaʒ eẽ aerẽ volẽtis opinãtisq; eũ oĩuʒ eẽ ſubtiliſſimũ & reꝝ originẽ & principium.

Opĩo Heracliti: q eiã ex vapore calido calidoq; halitu gignebat: quem nihil aliud eẽ q̃ ignẽʒ volebat oĩum ſubtiliſſimũ & pene incorporeum & ſemꝑ fluẽtẽ hic aĩam dixit eſſe vaporem.

Opĩo Almeonis. aĩam eẽ imortaleʒ & ſemꝑ moueri: & qʒ ſimiliſſimã eſſe ſoli lune & celo: que ſempiterno agitatu feruntur volentis.

Opĩo Hipponis. i. q̃ eni Hippon aĩaʒ eſſe aquã: q̃ oĩum ſemẽ humidum ſit.

Opĩo Crytie. aĩam ſanguinẽ eſſe ſentiẽtis. hoc iõ qr ſentire proprium eſſe aĩe iudicabat: & hoc ſanguinis bñficio ſentire. Et q̃ ex ãgina ſunt ſanguineq; priuentur vt oſſa vt dentes vt vngues nõ ſentiũt.

Coir'''' oẽs phi ex tribus: aĩe diffinitiõeʒ ſumũt: motu ſenſu & incorporeo aut ſubtiliſſimo. & ſicut ſui cogſci ꝯſentiũt oẽs: vno Anaxagora excepto q intellect & alta ꝑre iñ nullũ poſuit ue ſilitudinis cõmerciũ

Neq; ille dixit:neq; ex dictis perspici potest.
At uero qui cōtrarietates in principiis faciunt:li conficiunt aīam etiā ex contrariis. Qui uero tm̄ alterū ponunt contrariorꝝ:calidum inquā aut frigidum aut aliquid aliud huiuscemodi:ii silr̄ & aīam unum istorum asserunt esse. Quapropter & nomina ipsa sequunť. Nam ii qui calidū esse dicunt: inde inquiunt ipsum uiuere ductum nominatūq; fuisse. Et ii rursus qui frigidū esse censent:aīam inde nūcupatā ob respirationem & refrigerationē asserunt esse. Hæc igitur sunt quæ de anima tradita sunt a maioribus nostris: & hæc sunt causæ ob quas illi talia de ipsa dixerunt.

Capitulum secundum.

1.ꝫ. Aīam ignē esse: & se ipsā mouere (vt vult democrit⁹) impossibile est.

COnsidetādū est aūt primū de motu. Nā fortasse non solū falsum est substātiā aīæ talē esse qualē ii dicūt: qui aīam id asserūt esse qđ seipm̄ mouet aut moueř pōt: sed etiā unum id esse quoddam uidetur eorum que nequeunt esse: motū inquā ipsi inesse atq; cōpetere. Nō necessariū igiť ē: id 1ª. pbatio
omne moueri qđ mouet: olim iam diximus & pbauimus.

Bifariā dr̄ aliquid moueri aut p se: aut per alterum.

Cū aūt oē qđ motu cieť dupl'r moueať: aut.n. per aliud distinctio
aut p se mouet: p aliud aūt id oē moueri dicim⁹: qđ est in eo qđ motu cieť ut nauigātes: hi nāq; nō p inde atq; nauis mouenť: hæc enī p se moueť: illi motu cienť: quia sunt in eo qđ motu cieť quod quidē ita esse patet in partib⁹: motus enim proprius pedū est ambulatio qua mouenť & hoies: tūc autē hisce motus non inest: ut patet in nauigantibus.
Cum igiť id qđ moueť: ut diximus. Bifariā dicať moueri. Considerenus nunc oportet de aīa: si per se moueať motusq; particeps sit. Cū igitur quatuor sit motus. Latio. Al 2ª. pbatio
teratio. Accretio: atq; Decretio: aut istorꝝ uno: aut pluribus aut oībus, ut patet mouebiť. Quod si nō p accidēs moueať: natura sane mot⁹ in etit ipsi. At si hoc sit: locus etiā eidē idē tidem cōpetet. Omnes enim iam dicti motus in loco sunt.
Quod si substātiæ sit aīæ seipam motu ciere: nō p accidēs inerit ipsi motui ut inest albedini aut tricubito. Mouenť enī & ipsa: uetum per accidens: quippe cum corpus id moueať

tut cui res tales insunt. Quapropter & locus nullus ipsorū
est. At erit aīæ sine cōtrouersia loc⁹: si natura mot⁹ priceps sē.
pbatio ℂ Præterea si natura motu cietur: ui quoq; moueri potest:
& si mouetur: & natura moueri potest. Eodē modo de quie
te quoq; dicere possumus: in hoc enim natura res quiescere
solet: in quod suapte natura mouetur. In hoc pari modo ui
plane qescit: in quod ui pulsa mouetur. At qui motus erunt
animæ uiolenti quietesue. Neq; si fingere uolumus: assigna=
pbatio re facile possumus. ¶ At uero si sursum mouebitur: ignis: si
deorsum terra hisce nāq; corporibus hi motus competunt:
eadem est & de mediis corporibus ratio.
pbatio ℂ Præterea cū uideat aīa corpus mouere: rōni cōsentaneū
est iis motib⁹ ipsum mouere qbus & ipsa mouet. Quod si id
sit cōuertēdo uere quoq; dicere possum⁹: eo ipsam motu cie
ri quo mouet & corpus: at latiōe corpus mouet. Quare mu
tabit & aīa pinde atq; corp⁹: & aut tota aut ptib⁹ locū muta=
bit: qd si id fieri pōt: fieri quoq; pōt ut egressa rursus corpus
igrediat. Ex quo fiet ut aīaliū ea quæ mortē obierūt resurgāt.
pbatio ℂ At enī motū p accidēs ab alia quoq; mouebit. Aīal enī ui
pelli pōt nō āt oportet cui⁹ in substātia iest a seipso moueri.
id ab alio motu cieri: nisi p accidēs queadmodū neq; qd p se
uel pp se bonū est id per aliud oportet aut gr̄a cuiuspiā esse.
ℂ Animā autem si mouetur a sensibilibus maxime quispiā
pbatio dicet moueri. ¶ At uero si mouet se ipsa anima: & ipsa quoq;
mouetur. Quare cum omnis motus exitus atq; remotio sit
eius quod motu cietur: ea rōne qua motū subiit anima nimi
rum ex substantia dimouetur & exit: nisi seipsam per accidēs
moueat: at motus ut inquiunt substantiæ est ipsius per se.
ℂ Quidā aūt asserūt aīam id corpus in quo est eodē mane=
re mō quo & ipsa mouet, ut Demo. qui qdē pinde atq; phili
pus comicus dicit ille nāq; dedalū ait ligneā uenerē cōfecisse
quæ motu mouebat argēti uiui: qd in illā infundi & Demo.
pari mō pilas indiuisibiles secū trahere corpus urrū atq; mo
uere dicit ex eo qa nunq̄ ipsæ qescūt suapte natura desinūtq;
ō?de moueri. ¶ Nos autē ipsum iterrogabimus: si quietē etiam id
psum faciat nunq̄. Ad quonā pacto qteem faciet: difficile est
ō?de dictu uel potius dici nō potest. ¶ Oino asit aīa nō sic mouere

Opio democriti asserens sperules athomos sp agitare corp⁹: q nusq; nate sint manere. per sile dicit philippo Comediarū scriptori. Dedalū oliz ligneolā fenerē fecisse. que (i uiui argēto ifuso) se motaret.

uidet̃ aial ut inqunt ipsi:sed electione quadã intellectioneue.

Opio Platonis in Thimeo ꝓpinq̃ Democrito asserebat: animam.s.seipsam agitãdo sil' mouere corp⁹:q corpi sit adiecta/alligataqȝ.nõ vulgari ꝑfecto Platonis extitit imaginatio vtȝ in lr̃a.

¶ Eodẽ aũt mõ timęs ẽt aiam corpus mouere dicit. Moue re enim ipsam ex eo censet atq; asserit corpus:qa mouet̃ pro pterea qđ ad ipsum cõnexa est:opifex enim dicit ex ælemen tis ipsam iam constitutã:numerisq; distinctã sonoris:ut insi tum sonoritatis atq; cõcentus habeat sensum:& uniuersum ferat̃ cõsonis lationib⁹ rectitudinẽ coegit atq; flexit in circu lum.Er cũ unũ in duos diuisisset circulos duobus in punctis cõiunctos:rursus:unũ in septẽ orbes diuisit:qm̃ lationes ipsius cæli motiones sunt animæ quibus ipsa mouetur.

2ª.ɔ̃.Intellect⁹ magnitudo/circularis mota/corpori cõnexa(vtvult Plato in Thimeo)eẽ nõ põt.

¶ Primũ igit̃ nõ recte dicit̃ aiam magnitudinẽ eẽ. ¶ Nam aiam uniuersi talẽ ipse uult esse:qualis est ea quæ mens & intellect⁹ uocat̃. Nõ q̃lis est sensitiua:nec q̃lis est ea q̃ est principiũ cupiendi:qppe cũ hatũ mot⁹ nõ sit ut patet cõuersio. — Platonis dedicatio.

¶ Intellectus autẽ unus est & cõtinuus ꝑinde ac itellectio. Intellectio uero est ipsius itellectus cõceptio. Sed hi nimirũ unũ hoc sunt:qđ alius deinceps post aliũ est:uti numerus: sed nõ uti magnitudo. Quocirca nec itellectus hoc pacto cõ tinuus est:sed aut partib⁹ pœnit⁹ uacat aut nõ est ut magni tudo cõtinuus. — 1ª.ꝓbatio pᵉ partis.

¶ Atq; si magnitudo sit quonam pacto quã cunq; suatum intelliget partiũ:siue illæ sint magnitudines: siue etiã puncta si hæc quoq; ptes appellare oporreat. Nam si puncto puncta uero sunt ĩfinita:nunq̃ ptrãsibit ut patet: in magnitudine sæpi⁹ uel ĩfinites idẽ itelliget. At uidet̃ & semel itelligere posse. — 2ª.ꝓbatio pᵉ partis.

¶ Q̃dsi satẽ quãuis ptiũ tãgere. Quid oportet ant orbe uersari aut oĩno magnitudinẽ ipsum hr̃e. — Cauillam remouet

¶ Quod si necesse est ip̃m ĩtelligere toto tangentẽ circulo: quis est ipsa tũ partiũ tactus. ¶ Prætetea quonam pacto uel impattibili pattibile uel impattibile partibili ipse ĩtelliget. — 3ª.ꝓbatio pᵉ partis.

¶ Necesse est ãt ĩtellectum esse circulũ hunc. Intellectus nãq; motus itellectio est. Circuli uero cõuersio. Si igit̃ itellectio cõuersio est:& circulus is ĩtellectus erit ꝑfecto cuius talis cõuersio intellectio est. Quid p̃terea semp intelliget. Oportet enim ip̃m aliqd itelligere semp qppe cũ cõuersio sit ꝑhennis atq; ꝑpetua:nã cõstat ĩtellectionum rerum earȝ quæ cadunt sub actionẽ terminos esse ac fines.oẽs.n.alicui⁹ sunt grã:cõtemplatiue quoq; rõnibus idẽtidẽ aiantur. Et rõnũ aliã diffi — 1ª.ꝓbatio 2ᵉ partis.

nitionē aliā demōstrationē eē patet: demōstrationes aūt &
ex principio sunt & finē hñt quodāmō rōcinationē. aut cō-
clusionē. Quod si nō terminant: at saltē nō ad principiū re-
deunt. Sed mediū extremūq; semp sumētes recta pficiscunt
At cōuersio rursus ut patet ad principium redit atq; reflecti
pbatio partis. tur: diffinitiones etiā finitæ sunt oēs ac terminatæ. Præte-
rea si sæpius eadē conuersio fit: idem sæpius itelligere opor
tebit. Præterea intellectio quieti magis & statui: q̄ motui
pbatio partis. similis esse uidetur. Eodem modo & ipsa etiā ratiocinatio.
pbatio partis. ¶ Atqui neq; beatū idest: qđ nō est facile sed uiolentum ut
pbatio partis. patet. Quod si motus non sit ipsius substātia: pter naturā sa-
ne mouebit. Laboriosum est etiā cōiunctum esse cum cor-
pore: neq; absolui ab eo posse: & insup maximopere fugien
dum. Quippe cum melius sit intellectui nō esse cū corpore:
queādmodum & dici solet & complures plane consentiunt.
pbatio partis. ¶ Causa pterea qua cælū conuertit: non uidet ex dictis illis
emergere. Neq;. n. aiæ substātia causa est cōuersionis sed per
accidens hoc modo mouet: neq; etiā corpus: sed aīa corpori
potius cā est motionis. At uero neq; dr ita melius eē: & tñ
oportebat ideo deum aiam orbe uersari facere. Quia melius Causa illa remouetur.
est ipsi moueri q̄ stare: & hoc pacto moueri q̄ alio modo.
pbatio partis ¶ Verū enim cū huiuscemodi cōsideratio magis aliis acco-
modet sermonib⁹: eā nunc omittamus. Illud autē absurdū
euenire uidetur tam huic sententiæ q̄ etiā compluribus aliis
quæ dicuntur de anima. Etenim coniungunt quidē animam
cum corpore: ponuntq; ipsam in eo: & tamen nihil protsus
determinant: quā ob cām & quo modo sese habēte corpore.
¶ Quod tñ necessariū esse uidet. Nam ob ppinquitatē hoc
quidē agit: illud patit & hoc rursus mouet. illud autē mouet.
Quorum nihil sane quibusuis inter sese competit.
¶ At illi dicere quidē quale quid sit ipsa aīa enitunt: de susce
ptiuo uero corpore nihil pœnitus dicunt atq; determinant:
proinde q̄si fieri possit ut quæuis aīa sine ullo discrimine quod
uis corpus ingrediat: ut pictagoricoꝶ fabulæ dicūt: aīantis
enim cuiusq; propriā speciē hre formāq; uidet: pinde igitur Pythagoricoꝝ fabule quālibet aīam in qōlibet corp⁹ igre dīfingunt.
dicunt atq; si qspiā artē fabrilē fistulas ingredi dicat. Etenim
ars quidē instrumētis. Anima uero corpore utatur oportet:

uidetur enim unumquodq; ꝓpriā habere speciē & formā.

3ª.3.Aīa non est(vt antiq̄ senserūt)harmonia.

℄ Est aūt & alia quædā opinio de aīa tradita probabilis quidem cōpluribus & nulla earū īferior quæ de ipsa dicunt. Reprobata tñ & hisce rōnibus: quæ in cōmunibus sermonibus fiunt. Animam enim harmoniā quandā inquiunt esse: harmoniam nāq; temperationem esse compositionemq; contrariorum dicunt & corpus ex contrariis compositum esse.

℄ Verū enim harmonia quidē ratio quædam eoꝝ est quæ sunt permixta: uel etiā cōpositio. Anima aūt neutrum istoꝝ esse potest ut patet. ⁋ Præterea harmoniæ non est mouere: animæ autem id omnes maxime tribuunt. 1ª.pb 2ª.pb

℄ Accomodatius autē harmonia de sanitate atq; omnino de uirtutibus corporis: q̄ de anima dici potest: atq; manifestissimū id erit profecto: si quispiam operationes atq; affectus animæ in aliquam harmoniam reducere enitatur: accomodare nāq; perdifficile est. 3ª.pb

℄ Præterea in duo respicientes harmoniā dicere consueuimus: & propriissimæ q̄dem eoꝝ magnitudinum cōpositionem quæ motū habet positionē ue: cum adeo sunt cōiunctæ ut nihil eiusdem generis inter sese suscipere possint. Hinc autem & rerum rōnem mixtarum. At neutro profecto modo cōsentaneū est rōni: harmoniā aīam appellare: atq; partium corporis: cōpositio facilis est admodū inq̄sitiouis: cōplures nāq; cōpositiones sunt ut patet & uariæ partiū: cuius igitur aut quonam pacto: itellectum autem etiam sensitiuum aut appetitiuum compositionem esse putare oportet. 4ª.pb

℄ Silr̄ absurdū est sane mixtionis quoq; rōnē aīam eē putare. Nō.n. ælemētoꝝ mixtio rōnē habet eādē in carne & osse cæterisq; corporis ꝑtib⁹. Fient igit̄ ut cōplures hēat aīas per totūq; corpus: si ꝑtes q̄dē uniuersæ corporis & ælemētis cōstēt ꝑmixtis: rō uero mixtiōis harmonia sit ut inquit aīaq;. 5ª.pb

Opio Empedoclis idē ferme sentientis

℄ Id etiā q̄spiam & ab Empedocle nō iniuria patet. ⁋ Vnāquāq; nāq; partiū aliq̄ rōne dicit esse cōfectā. Vtrū igit̄ ipsa ratio sit aīa: an potius sit aliquid aliud aīa: & ipsis mēbris adueniat. ⁋ Præterea utrū cuiusuis mixtionis sine ullo discrimine causa sit ipsa concordia: an eius quæ rōne conficitur. ⁋ Et hæc utrum sit ipsa anima: an aliquid diuersum a ratione,

1m.inc… niēs cō… Empe… 2m.i ꝯn… Empe… 3m.i cō… niēs cō… Empe.

Opiẽ Empedo cl esse probabilẽ oñdit primo. scdo.

¶ Hæc igiẽ tales dubitationes habere uident. ⁋ Verũ si aia diuersum a mixtione sit uti diximus: cur una cum rõne carnis & cæterarũ etiã aialium partiũ tollitur. ⁋ Insup si nõ una queq; pattium aiam habeat: si nõ sit anima ratio mixtionis: quid est quod decedente corrumpitur anima.

Epilogus.

¶ Ex his igitur quæ dicta sunt patet aiam necaiam nec harmoniã esse posse: nec otbe uetsari: per accidẽs tñ ut diximus moueri potest & seipsam mouere; mouetur nãq; corpus in quo est; mouetur autem ut patet ab aia; alio uero modo fieri nequit ut ipsa moueatut motu ad locum accomodato.

4. q̃ nõ q̃ animam gaudere. tristari confidere. timere. misterere. irasci. sentire & intelligere. dicẽ consuetudine th maxim⁹ aiam idcirco oportet moueri.

¶ At enim rectius de hac ipsa quispiã ad talia respiciens dubitabit: putabitq; ipsam moueri. Dolere nãq; dicimus aiam gaudere confidere timere insuper irasci sentire ratiocinari: quæ quidẽ omnia motus esse uidentur. Quapropter ipsam quispiam existimabit moueri.

ꝓbatio ¶ Verum id non necessatium est. Nam & si q̃ maxime dolere uel gaudere uel ratiocinari motus sunt uel potius moueri: tamen ipsum moueri ab anima est: Irasci nãq; aut timere est hoc modo moueri cot. Ratiocinari autem aut tale forsitan est: aut etiam aliud. Atq; quædam istorum fiunt: cum aliqua latione mouentur: quædam cum aliqua alterãtur. Quænam uero sint illa & quo modo fiant: alia ratio est.

ꝓbatio ¶ Dicere autem animam irasci uel timere simile atq; si quispiam animam texere dicat uel ædificare. Nam melius est fortasse dicere non animam: sed hominem anima misereri: ꝓbatio uel discete uel ratiocinari. ⁋ Idq; non quia motus in illa fit. sed quia nonnunq̃ quidem usq; ad illam: nonnunq̃ uero ab illa: ueluti sensus quidem ex hisce: recordatio autem ab illa ad eos motus uel status qui sint in ipsoꝝ sensum istrumẽtis.

ꝓbatio ¶ Intellectus autem aduenite uidetur: & substantia quædam esse ac non corrumpi. Nam ab ea maxime quæ in senectute fit obfuscatione corrumperetur. Nunc autem perinde fit atq; in sensuum instrumentis. Etenim si senex talẽ acceperit oculum uideret sicut & iuuenis. Quare senectus nõ quia anima quicq̃ est passa: sed quia id in quo est aliquid passum est: quemadmodum in ebrietatibus & in morbis fieri solet.

¶ Et ipsum igiẽ itelligere ac cõtẽplari marcescit: quia aliud

quoddā ītus corrumpit̄: ipm autē passione uacat: ratiocina-
ri uero & amare aut odisse nō sunt illius affectus: sed huiusce
qd' habet illud ea rōne qua illud habet. Quapropter & hoc
corrupto: nec recordat̄: nec amat: nō. n. illi⁹ sed ipsi⁹ cōis qd'
qdē periit. Intellect⁹ āt diuinū qd est fortasse: passionēq; ua
Epilogus cat. ¶ Esse igit̄ ipossibile moueri aīam pspicuū iam ex dictis
euadit: qd' si oino nō motu ciet̄ patet nec a seipa motu ciri.

5ª.3. Neqȝ aīaȝ nūm esse seipm mouētem recte a Xenocrate asserti sentiēdum est. ¶ At qui numerum aīam esse dicere seipm motu cientem
multo longius q̄ ea quæ dicta sunt a rōne distare uidet̄. Nā
iis qui id asserunt. ea primum īpossibilia quæ emergunt ex
motu: deinde ppriā quædā ex eo quia dicunt ipsam nume-
rum esse eueniunt. ¶ Quo nāq; modo unitatē moueri itel- 1ª.pba
ligere oportet: & a quo & quonā pacto. Cū ipartibilis sit &
nullā hēat drīā: si. n. motiua sit atq; mobilis diuersa esse o3.
¶ Præterea cum lineā quidē motione superficiem facere di- 2ª.pba
cant: punctū autē lineā: unitatum etiā motus erunt cōtinuo
linæ. Punctū enim unitas est positionē hñs. atq; numerus
aīæ iam alicubi est positionēq; habet. ¶ Præterea si quis a nu 3ª.pba
mero numerum uel unitatem abstulerit: alius relinquitur
numerus: atq; plantæ multaq; animalium uiuunt diuisa: &
eandem animam specie uidentur habere.
¶ At qui nihil referre uidebit̄ unitates dicant̄ an corpuscu- 4ª.pba
la parua. Etenim si puncta fiant ex democriti pilulis: modo
maneat quātitas erit in ipsis aliud quidē qd' mouet: aliud āt
qd' mouet̄: sicut in magnitudine: nō enim quia magnitudi-
ne differunt aut paruitate id quod dictū est accidit: sed quia
subeunt quantitatē. Quocirca necesse est aliqd esse: qd' ipsas
unitates mouebit: qd' ū id qd' in aīali mouet aīa est: & id qd'
in numero est aīa mouet: quare aīa non est id quod mouet
atq; mouetur: sed id quod mouet duntaxat.
¶ At uero qui fieri pōt ut hæc unitas sit: oportet enī ipsius 5ª.pbat
ad cæteras aliquā differētiā esse. At unici puncti quænā p̄ter
positionē esse differentia pōt: si igit̄ unitates punctaue quæ
sunt in corpore diuersa sunt ab unitatibus aīæ atq; punctis
erunt ipsæ unitates in eodē pfecto loco: punctū. n. aīæ locū
occupabit corporis puncti atq; qd obstabit ac phibebit: ut si
duo puncta sunt simul in eodē loco & plura sint duob⁹ ac in

finita: quorum eni locus idiuisibilis est; & ipsa idiuisibilia sunt.
¶ Sunt uero ea puncta quæ sint in corpore sint ipse numerus aiæ: uel si numerus q ex punctis cõstat quæ sunt in corpore sit ipsa aia: cur non oia corpora aiam habent. nã in cunctis
pbatio puncta esse uidentur: & etiam ifinita. ¶ Insuper qui fieri potest ut separentur ac absoluãtur a corporibus ipsa puncta si quidem lineæ non diuiduntur in puncta.
¶ Fit aũt uti diximus ut partim idẽ ii dicant qđ illi: qui corpus quoddã subtiliũ partiũ aiam esse dixerũt: partim pprii ipsos comitet absurdum: corpus ab aia pinde moueri pinde
pbatio atq; Democritus asserebat. ¶ Nam cum aia sit in oi corpore sentiẽte necesse est in eodẽ duo corpora esse. si aia corpus aliqđ eẽ ponat: & horum ẽt snia: qui aiam numerum esse censent: fit ut uno puncto multa sint pũcta: aut oẽs hẽant aiam: si nõ numer⁹ qsq̃ ali⁹ atq; diuersus a pũctis ipsi⁹ corporis supueniat.
¶ Fit ẽt ut aial a numero pinde moueat: atq; Democritum diximus idipsum moueri censere: quid enim interest paruæ pilæ dicantur: an unitates magnæ uel unitas omnino, quæ agitantur motu: utro nãq; modo necesse est ipsas ex eo mouere animal: quia ipsæ motu cientur.
pbatio ¶ His igit q motũ ac numerum in assignãda aia coniunxerũt hæc q̃ dicta sunt absurda & alia huiuscemodi multa eueniũt. Est enim ipossibile nõ solũ diffinitionẽ aiæ talem eẽ: sed etiã accidẽs. Quod quidẽ patet: si qs ex hac rõne opationes atq; affectus animæ conabitur assignare: cognitiones inquã sensus uoluptates dolores & cætera istiusmodi: nam ut prius diximus: neq; uaticinari ex ipsis facile possumus.
¶ Tribus aũt traditis modis qbus antiqui diffiniunt aiam: duos iam reprobauimus & quas habet utraq; snia dubitationes cõtrarietatesq; pœne diximus; & ea inquã quæ maxime motiuũ ipsam esse ex eo ponit, qa seipsam mouet. Et ea quæ corpus ipsam subtilissimarum partiũ: aut magis q̃ cætera icorporeũ eẽ censet. ¶ Restat igit terti⁹ modus atq; snia q̃ ipsam asserit ex ælemẽtis: constare: quã qdẽ deinceps cõsideremus oportet: atq; patet ob hoc ex ælemẽtis aiam cõstare quosdã. dixisse: ut sentiat ea quæ sunt: & rerum unãquãq; cognoscat.
pbatio ¶ At hanc sniam multa pfecto comitant absurda: atq; eorum

6ª. ꝙ Aia non est incorporea eo (quo existimãt) modo: q sit ex corporeo, & qdem subtilissimo qđ incorporeũ appellent.

Continuat se ad sequentia.

7ª. ꝙ Non est opus aniam ex elementis constare: quo similibus similia cognoscat.

q̃plura quæ fieri nequeunt. Asserũt enim simili cognoscere
simile: quasi aĩas res ipsas esse potentes. ¶ Verũ nõ ælemẽta 2ª pb
sunt solũ ut patet: sed pter ea multa sunt etiã alia quin potius
infinita fortasse numero: quæ cõstant ex ipsis ac cõponunt.
℃ Sit igit ea cognoscere sentireq̃ aĩam. Ex qbus illorũ unũ-
quodq̃ cõponitur. At totũ ipsum cõpositũ quo cognoscet
quæso uel sentiet ut qd sit deus uel hõ uel os uel caro & cæte-
rorũ cõpositorũ unũquodq̃ silr. Nõ enim unũquodq̃ istorũ
est ipsa ælementa: quouis sese hñtia modo sine ullo discrimi
ne: sed ex ipsis unũquodq̃ cõficitur rõne quadã cõpositione
ue. Queãdmodũ & Empedocles os ex ælemẽtis constare cen
set. Dicit enĩ cœperat ante duas tellus iustissima uasis. Aeris
ac fontis partes uulcanus & ipse. Quatuor ex octo adiunxit
quis candida magna: uis fœcundaq̃ naturæ confecerat ossa.
Nil igit ælementa prosunt: si sint in aĩa, nisi rõnes etiã insint
& cõpositio: unũquodq̃ enim cognoscet simili: os autẽ aut
hominẽ nõ cognoscet profecto: nisi ipsa etiã insint: Hoc aũt
nõ opus est unum eorũ esse dicere quæ fieri nequeunt. Quis
enim ambiget unq̃ si lapis uel homo uel equus insit in aĩa &
bonũ similiter & non bonũ: & de cæteris identidem rebus.
Distinctio entis in decem predicamenta. ℃ Præterea cũ id qđ est multiplr dici soleat: quoddã enim 3ª pba
substantiã: qđdã quãtitatẽ: aut qualitatẽ: aut aliqd aliud enu-
meratorũ iã pdicamẽtorũ significãt: utrũ ex uniuersis an nõ
ex uniuersis aĩa cõstet: at nõ uidet cõia oĩum eẽ ælemẽta: ex
hisce ne igit solis cõstat q̃ substãriarũ sunt ælemẽta at quonã
pacto cæterorũ ẽt unũquodq̃ cognoscit. At dicent uniuscu-
iusq̃ generis ælemẽta ppria atq̃ principia eẽ: ex qb⁹ aĩa cõ-
stat: erit igit ipsa & quãtitas & q̃litas: & subiecta: at fieri ne-
qt: ut ex quãtitatis ælemẽtis sbã sit ñ quãtitas eos igit q cẽset
aĩam ex uniuersis cõstare: hæc & huiuscemodi alia comitãt.
℃ Absurdũ est etiã simile quidẽ a simili nõ pati dicere: simi- 4ª pb
le uero sentire silẽ similemq̃ cognoscere silĩ putare atq̃ assere-
re. Deinde sentire pati quoddã esse moueriq̃ ponere & itelli
gere silr & cognoscere. ¶ At qui multas dubitationes ac dif- 5ª pba
ficultates, Empedoclis hrẽ sniam. Corporeis inquã ælemẽ-
tis & sibi silibus cognosci res singulas testat id qđ expetiẽtia
late patet. Partium enim animaliũ corporum ea quæ sunt

simpliciter terræ ut ossa nerui pili nihil sentire uident. Quare neq; similia sibi: at oportebat tamen.

pbatio ℂ Præterea cui principiorũ maior ignoratio q̃ cognitio in erit nimirũ unũqdq;.n. cognosceet unũ: multa ãt ignorabit:
pbatio cætera nãq; oia. ⁋ Fit etiã Empedoclis eadem sñia: ut deus sit amentissimus. Quippe cũ ipse solus unũ ælemẽtorũ nõ cõprehendat: ipsam discordiã inquã: mortalia uero cuncta cognoscant. Cum ex uniuersis singula constent:

pbatio ℂ Prætera dicit: oportet oĩno: quã ob cãm nõ habent aĩam oĩa: cũ omne quod est aut sit ælementũ aut ex ælemẽto uno uel pluribus uel oĩbus constet. Necesse est enim omne quod est: aut unum quid: aut quædam: aut uniuersa cognoscere.

pbatio ℂ Dubitabit etiã nõ iniuria quispiã quidnã id sit qđ ipsa cõtinet atq; unit. Elemẽta nãq; materiei sil'ia sunt. Atq; præstabilissimũ id esse patet: qđ cõtinet quicqd id tandẽ; sit at nequit esse quicq̃ præstabilius anima: quod quidẽ dominetur: & magis etiam intellectu: maxime autẽ rationi consonũ est huc oĩa præcessisse: & pſtantissimũ omniũ: & natura dominum esse. Illi autẽ ælementa ea quæ sunt precedere censent.

ℂ At enim nemo prorsus de omni aĩa dixit nec eorum qui censent ipsam ex ælemẽtis iõ cõstare q̃a sentit. Cognoscit q; ea quæ sunt nec etiã eorũ qui maxime motiuũ ipsã asserunt 8ª ꝯ Nullus antiquorũ adhuc de tota aĩa attigit.
pbatio esse. ⁋ Nõ enim oĩa mouent̃ quæ sentiunt. Sunt enim aĩalia nõnulla: quæ nõ mouent̃ loco: & tñ hoc solo motu aĩa uidet̃
pbatio aĩal agitare. ⁋ Sil'r & eorũ qui tam sensitiuũ q̃ intellectum ex ælementis conficiunt: nemo animã omnẽ cõplectit̃: uiuere nãq; uidẽtur plantæ: at expertes sunt tñ & lationis & sensus: aĩalium quoq; complura sunt: quæ mente rõne q; uacant.

pbatio ℂ Quod si quis & hæc illis cõcesserit itellectũq; partẽ eẽ po fuerit aĩæ: & identidẽ sensitiuũ; neq; sic de oĩ aĩa; neq; de ulla
pbatiõ tota dicere uidebunt̃. ⁋ In hoc eodẽ errore uidetur esse & ea sententia: quæ carminibus orphicis fertur. Dicit enim Orpheus animam fieri uentis: & ex toto ingredi respiratione: id autem nequit ipsis accidere plantis; neq; quibusdam itidem animalium. Quippe cum haud uniuersa respirent.

pbatio ℂ Q̃ đ q̃dẽ eos pteriit; q̃ ita đ aĩa cẽsure. ⁋ At uero si cõficere aĩam ex ælemẽtis oporteat: ñ ex uniuersis cõtinuo cõficiẽ

da eẽ uidet. Altera nãq; pars cõtrarietatis sufficiens est se ipsam oppositãq; discernere. recto enim & ipsum rectum ut patet & obliquum cognoscamus: regula nãq; iudex est utriusq;: at obliquum nec sui plane nec recti.

Est et alia preter dictas quorũdã opinio cidẽtiũ p q̃tuor elemẽta et p naz rerũ oĩuz iuctã fusamq; eq̃biliter oẽs mũdi partes vegetare aiã req;. quã sniaz secutus Thales. dicebat deorũ plena eẽ oĩa. Causaz et motiuum hui⁹ opinionis assignat.

¶ Sunt & qui in toto uniuerso p̃mixtã ipsam iquiunt esse: quocirca forsitã & thales oĩa plena deorũ esse putauit. ¶ Hoc aũt dubitatões habet nõnullas. Quã. n. ob cãm aĩa i aere q̃dẽ uel igne si iest nõ facit aĩal: in mixtis ãt facit p̃sertim cũ i illis uideat eẽ p̃stãtior. ¶ Quærere ẽt q̃spiã quã ob cãm aĩa ea q̃ ẽ in aere p̃stabilior est ac imortalior ea quæ in aĩalibus inest.

1ª iprobatio isti opinio[nis]

2ª iprobatio isti opinio[nis]

¶ Vtrobiq; aũt emergit quoddã absurdũ: & rõnis egrediẽs metas: nã ignẽ aut aerẽ aĩal eẽ dicere rõnis egrediet fines: & asserere rursus aĩalia nõ eẽ: si isit in ipsis aĩa p absurdũ est sane.

¶ Videntur aũt ideo putasse in his aĩam esse: quia totum & partes eiusdẽ sunt speciei. Quare necesse est ipsos & aĩam & partes eiusdẽ esse dicere speciei si aĩalia ex eo fiunt aĩantia q̃a in ipsis aliqua pars cõtinentis recipitur. ¶ Quod si aer quidem disceptus eiusdẽ est speciei: aĩa aũt est dissimiliũ p̃tiũ: patet aliã ipsius p̃tẽ inesse aliã nõ inesse: necesse est igitur ipsam aut similiũ esse p̃tium. aut nõ in quacũq; totius inesse parte.

Impro[ba]bat mot[i]uum op[i]nionis

Epilogus.

¶ Patet igitur ex dictis: neq; cognitionẽ ex eo cõpetere aĩæ: quia constat ex ælementis: neq; recte uereq; dici motum ei. dem inesse.

¶ Capitulum tertium.

Cũ aĩal vegetet. sentiat. appetat moueat cõtẽplet atq; intelligat vtrũ oĩa hec a tota proficiscãt aĩa. an a diuersis. an hec ab vna p̃te hec ab altera. illa v̇o iterũ ab altera.

At quoniã cognoscere sentire opinari insup cupere deliberare & oĩno appetitiones ipsius aĩæ sunt: motus etiã aĩalium loco ab anima fit: & insup accretio status atq; decretio: quæret utiq; quispiã utrum horum unũ quodq; toto aĩa cõpetat & nos itelligamus: & sentiamus: & moueamur: cæterorũq; unũquoq; agamus patiamurq; tota: an aliis alia partib⁹. Ipsum p̃terea uiuere utrũ in horũ aliquo uno an plurib⁹ an i oĩb⁹ cõsistat an sit ei⁹ alia q̃dã ẽ cã.

Rñderũt aliq̃ plane alio vegetare alio sẽtire alio appetẽ alio mouere alio deniq; cõtẽplari ac itelligẽ.

¶ Atq; sunt qui dicũt ipsam esse partibilem: nos q; alia eius parte itelligere alia cupere censent. ¶ Quid igitur ipsam cõtinet animam: si partibile sit: nõ corpus quippe. cum contra potius uideatur corpus anima continere. Quapropter & egressa dissoluitur corpus atq; putrescit.

[...]õ rñsione arguit p[...] mo

¶ Si igitur aliqd aliud ipsam cõtineat unumq; faciat: illud

erit potissimũ aĩa: at oportebit de illo etiã quærere: utrũ unũ an multa tũ sit partiũ: atq; si sit unum cur & aĩam cõtinuo nõ dicimus unũ eẽ. Sin partibile: rursus rõ q̃reret qd nã sit illud qđ illud etiã cõtinet: atq; hoc pacto fiet in infinitũ abiicio.

risionẽ guit 2° ℭ Dubitabit etiã quispiã de partibus eius: quam unaquæq; potentiã in corpore habeat. Nam si aĩa totũ cõtinet corpus: oportet & unãquãq; ẽt partẽ aliquã ptẽ corporis cõtinere: id aũt esse nõ posse uidet: quã eni partiũ corporis itellectus aut quo continebit pacto: fingere quoq; difficillimum est.

risionẽ guit 3° ℭ Videmus aũt & plantas diuisas uiuere: & aĩaliũ insectorꝝ nõnulla utpote aĩm & si nõ numero tñ spẽ eandẽ hñtia. Itaq; partiũ utraq; & sensum haber: & p aliqđ tps loco mouet.

mouet allam ℭ Nec absurdum est si nõ perdurant: instrumenta nãq; nõ habent ut naturam cõseruent: sed nihilominus oẽs in utraq; partiũ insunt aĩæ partes atq; aĩæ eadẽ sub spẽ collocant: & ẽt tota. Illæ qdẽ qa nõ sepabiles sunt: tota ãt aĩa qa diuisibilis ẽ.

risionẽ guit q̃r ℭ Videtur aũt & id principiũ quod inest in plantis aĩa quædam esse: hæc enim sola communis est & plantis & animalibus: atq; hæc quidem a sentiendi principio separatur: sine autem ipsa nihil est prorsus quod habeat sensum.

ℭ Incipit liber secundus Aristotelis de anima.

ℭ Capitulum primum.

Dictis hisce quæ a maioribus de anima nobis tradita sunt: redeamus rursus oportet atq; enitamur uelut ab initio determinare qd anima sit: & quæ nam sit eius cõmunis maxime ratio.

diui ℭ Dicimus itaq; genus unũ quoddã eorũ quæ sunt ipsam substãtiam esse. ¶ Atq; huius aliud ut materiã: qđ quidem per se nõ est hoc aliquid: aliud formam & speciem: quã quidẽ iam hoc aliquid dicit: & tertiũ id quod ex istis constat atq; cõponitur. Est autem materia quidem potentia: forma uero actus atq; perfectio. ¶ Quæ quidem bifariam dicitur: quædam enim est ut scientia: quædam ut contemplatio.

diui ℭ Maxime aũt corpora uidentur esse substãtiæ. ¶ Et ipsorꝝ ea magis quæ naturalia sunt: hæc enim cæterorũ principia

sunt. ¶ Naturaliũ uero corporꝝ quædã habent uitam: q̃dam nõ habent: sed ea uacant. ¶ Vitã aũt dicimus nutricionẽ accretionem: atq; decretionẽ: quæ quidẽ per id ipsum fit quod uiuere dicit. ¶ Quare corpus omne naturale particeps uitæ substantia est: & ita substantia & composita. 6ª diui

Vita hĩc dicim⁹ ea q̃ p se ipa alimẽtũ suscipiũt nutriũt augescũt minuunt.

Cor^m vñ fit oẽ corp⁹ nãle vite p̃ticeps sũa sit & qdẽ cõposita.

1ª ꝯ Aia sbal' act⁹ ẽ corpis i potẽtia vita perticipãtis.

2ª ꝯ Aia ẽ act⁹ p̃m⁹.

Atq; cũ tale ẽt sit corp⁹ idest hñs uitã. Corpus pfecto nõ erit aĩa: corpus nãq; nõ subiit rõnẽ eorꝝ q̃ sunt ĩ subiecto: sed ut subiectũ poti⁹ est & materies. Necesse est igit aĩam substãtiã esse pinde atq; formã corporis nãlis potẽtia uitã hñtis.

Substãtia uero act⁹ est & pfectio. Talis igit corporis est perfectio atq; actus. ¶ Sed cũ pfectio atq; actus bifariã dicat ut diximus: quidã enim est ut scientia: q̃dã ut cõtẽplatio: patet aĩam actũ esse pinde atq; scientiã. Nam ex eo quia aĩa est & somnus est & uigilia atq; uigilia quidẽ cõtẽplationi: somnus autem scientiæ operatione uacanti similis est. Diuisio actus.

Altera aũt alterã in eodẽ: scientia in quã contẽplationem generationẽ præcedit. Quapropter aĩa primus est actus perfectioq; corporis naturalis potentiã uitã hñtis. ¶ Et talis plane ut partes ipsius sint ĩstrumẽta. Enimuero pres quoq; plãtarũ instrumẽta sine cõtrouersia sunt: quãuis uideat pœnit⁹ simplices esse eius enim quod circa fructum est: illud tegmẽ est folium & fructus etiam: radices præterea uicem subeunt oris: utrisq; nãq; trahitur alimentum.

3ª ꝯ Corp⁹ aĩe moderamẽ suscipe idoneũ organicũ est.

Si igit cõe q̃d de omni aĩa sit dicẽdũ: ipsa pfectio prima primus actus est corporis naturalis: cuius partes sunt ĩstrumenta. ¶ Iccirco nõ quærere oportet: si unũ sit aĩa atq; corpus: sicut neq; cærã & figurã: neq; oĩno materiẽ. Cuiusq; & id cuius materies est: nam cũ unũ & esse multifariã dicatur: actus est id quod proprie unum est: atq; proprie est. Cõem aĩe diffinitionẽ concludit.

Querẽdũ nõ est cur aĩa & corpus sĩt vnũ sint vt neq; cur figura & cera vnum sint. & vl' cur mã & que mãe adueniunt.

Declaratio p exẽpla diffinitiõis allatæ d' anima.

Vniuersaliter igit diximus quidnã aĩa sit. Est enim ea substantia quæ est rõ: hæc aũt est q̃ditas corporis talis. Et pinde sane atq; si quid instrumẽtorum artis naturale corpus esset. ¶ Ceu securis. Eius nãq; substãtia ipsius esset ut patet securis rõ: idq; esset aĩa: qua separata nõ esset ulteri⁹ ut patet securis: nisi nomine tm̃: at nũc est securis: nõ enim talis corporis substantia ratioq; est ipsa aĩa: sed naturalis ut diximus. ¶ Talis q̃ in se motus statusue principium insitum habet. 1^m exẽpl

exẽplũ — ¶ Atq; id qđ dictũ est in partib⁹ ẽt inspicere licet nã si ocu=
lus aĩal: eius tñ aĩa uisus ipse nimirũ esset: hic est enim ut pa=
tet oculi substãtia: quæ sese habet ut rõ: oculus aũt est materies
uisus: qui cũ defecerit nõ ulterius erit oculus: nisi noĩe tm̃ &
notabile — pinde atq; lapideus uel etiã pict⁹. ¶ Id igit̃ qđ de parte dictũ
est ad totũ corpus uiuens accomodare oporte. Est enim hic
pfecto rõnum silr̃itudo: nã ut pars sese hẽt ad partem: sic to=
tus sensus ad totum sensitiuum corpus: ut talis est rationis.

Corp⁹ nãle qđ sit.

¶ Nõ est aũt id potẽtia uiuens qđ abiecit aĩam eaq; uacat.
sed id quod ipsam habet semen uero fructusue id nimirũ est:
quod potest tale corpus euadere. ¶ Vt igitur incisio uisioq;
separatõ uera — sic est uigilia actus & ut uisus rursus instrumentiq; uis sic est
aĩa actus: corpus aũt est id qđ ut diximus est potẽtia uiuens.
Verum ut pupilla uisusq; oculus est: sic aĩa & corpus est aĩal.

Cor^m ex hio manifestũ eẽ ptã aĩaz actũ pfectioneq; nõ esse terminio neq; cadaurio. cum hoc uiuere desijt illð vo nõduz viuit nõdũq; forma tum organis.

¶ Aĩam igit̃ nõ separabilẽ eẽ a corpore uel ptes ipsi⁹ nõnul
duplices aĩe ptes — las: si ptibilis sit: nõ obscurũ esse uidet̃. ¶ Corporis nãq; ptiũ
patet aliq̃s aĩe ptiũ actũ eẽ. Nihil tñ uetat ut aliq̃ ptiũ sint se=
pabiles aĩæ: pptere a q corporis nullius sint actus. Ab obscu
rum est: necdũ patet: si pinde corpus aĩa sit act⁹: ut guberna=
tor actus est nauis. Hoc igit̃ pacto uniuersaliter de aĩa deter=
epilogat — minatũ discriptũue sit.

Cor^m ex hiis itẽ nõ ẽ obscurũ pcipe totaz aĩaz nõ eẽ ad corpore seũctã neq; ptes saltẽ aliq̃s si eã diuiduã cõcedamus.

¶ Caplm̃ secundũ.

At enim cũ ex obscuris qdẽ magis aut manifestis fiat
id notũ qđ est dilucidũ ac noti⁹ rõne: enitẽdũ est rur
sus hoc pacto de ipsa aĩa ptractare. Rõnẽ. n. diffini=
tiuã nõ solũ esse significare: ut cõplures dicere diffinitiones
uidentur: sed etiã in ipsa causam inesse ac apparare oportet.
tetragonismi diffinitio — Nunc aũt diffinitionum cõplures ut cõclusiones esse uiden=
tur: ueluti quid est quadratio: confectio figuræ laterũ æqua=
lium angulorumq; rectorũ æqualis altera expertem longio=
ri figuræ: atq; diffinitio talis conclusionis occupat locum: at
ea quæ quadrationem inuentionem esse mediæ dicit. ipsius
rei profecto causam ut patet assignat.

1ª ꝯº ex operib⁹ aĩe ipaz pquirere & notã facere par atq; rõnabile est.

¶ Dicamus igit̃ hinc cõsiderationis initio sumpto aĩatum
ab inanimato uita seiungi. Atq; cũ multifariã uiuere dicat̃.
etiã si unũ tm̃ istorũ insit: uiuere illud dicimus cui inest ut in=
tellectus sensus motus. loco ac status & insuper motio nutri
mento accomodata & accretio decretioue.

2ª ꝯº Aĩa pricipiũ ẽ ex quo viuimus.

Cor^m vñ fit vt plante manifeste viuere dinoſcantur.

¶ Quapropter & uniuerſæ plantæ uident̃ uiuere: quippe cum uideant̃ in ſeipſis uim hr̃e talem atq; principiũ: quo ad cõtrarietatẽ loca tam incremẽta q̃ decremẽta ſuſcipiunt. Nõ enim ſurſum quidẽ accreſcunt. Deorſum aũt nõ accreſcunt. Sed ad utrãq; ſilr̃ differentiã & omni ex parte: ſempq; nutriuntur: & eouſq; uiuunt; quouſq; poſſunt alimentũ accipere

3^a ɔ̃ Uis aie vegetãdi a ceteris aie virib^9 ſeiungi ſepariq; poteſt alie vero ab ipſa minime.

¶ Atq; hæc qdem uis a cæteris ſeiungi ſeparariq; põt: cæteræ aũt in ipſis mortalibus ab iſta nequeunt ſeparari: qd̃ qdẽ in ipſis pſpicitur plantis. Nulla enim prorſus in ipſis ut patet alia præter hanc animæ potentia atq; officium ineſt.

4^a ɔ̃ qcq̃ ẽẽ aial ob ſenſũ p^m nũcupam^9

¶ Viuere igit̃ ob hoc principiũ uiuentibus cõpetit. ⁋ Aial autem & eſt ob ſenſum primo: nam & ea quæ non cientur motu: nec mutant locum: ſenſum autem habent non ſolum uiuere dicimus; ſed etiam animalia nuncupare ſolemus.

Cor^m v... uẽtia o... a vi veg... tatrice p... cipiũ h... bere vi... tur.

5^a ɔ̃ p^m 9 oĩũ ſenſiuum tact^9 eſt.

¶ At uero ex ſenſibus tactus primo cunctis aĩalibus ineſt. atq; ut uegetatiuũ a tactu ſenſuq; oĩ: ſic a cæteris tactus ſeparari ſenſibus poteſt. ⁋ Eam aũt partem animæ uegetariuam dicimus eſſe. Cuius: & plantæ participes ſunt. Animalia uero cuncta ipſam uim habere ſentiendi tactu uidentur.

Cor^m vñ fit vt ſic vis vegetãdi vi uẽtiũ ẽ fit p^m. ita tact^9 ſenciẽtium.

Aia ẽ p^m p^m viuẽdi. ſenciẽdi. mouẽdi ꝛ intelligendi.

¶ Atq; quam ob cauſam iſtorum utrũq; fit: poſtea dicemus ac explanabimus. ⁋ Nunc eouſq; tm̃ dicatur: animam inquam principium eſſe eorũ quæ dicta ſunt. & his eſſe diffinitam uegetatiuo ſenſitiuo intellectiuo etiã motu.

2^a. aie di...

Utr̃ hoꝝ ſingula vegetãdi vtus. ſenſus mot^9 ꝛ itellect^9 ſint aie. an poti^9 aie partes. Si ſint aie ptes. an loco ꝛ ſubiecto ſint diſtincte. an ſola ratione.

¶ Quærendũ aũt eſt utrũ hoꝝ unũquodq; ſit aĩa an animæ pars: & ſi pars. ⁋ Vtrũ hoc pacto ut ſit ſeparabile rõne ſolũ: an etiã loco. ⁋ Atq; de nõnullis qdem iſtorum uidere diſcernereq; facile poſſumus: nonnulla autẽ dubitationẽ habent.

1^a. q̃ſtio

2^a. q̃ſtio

Riſio

¶ Nam ut plantæ nõnullæ diuiſe ſeiũcteq; uident̃ uiuere: pp̃terea quod anima quæ eſt in iſtis actu qdem in unaquaq; planta eſt una: potentia uero plures. ⁋ Sic & circa alias uidemus aĩæ differẽtias fieri: cum icidunt̃ aĩantiũ ea quæ in ſecta uocamus. utraq; nãq; partium & ſenſum habet & motu loco cietur. Quod ſi ſenſum habet & imaginationẽ: & appetitum etiã habet: ubi nãq; eſt ſenſus. ibi dolor etiã exiſtit atq; uoluntas: at ubi ſunt hæc: ibi neceſſario cupiditas etiã ineſt.

Declarat... hoc i pla... tis

Declarat... hoc idẽ in... ſentiẽtib^9

De itellectu vo nõdũ liquet qd probãdũ aut ſenciendũ ſit.

¶ De intellectu uero cõtẽplatiuaq; potentia nondũ quicq̃ eſt manifeſtũ. Sed uidet̃ hoc aĩæ gen^9 ẽẽ diuerſum. Idq; ſolũ

perinde atq̄ ꝑpetuū ex eo qd̓ accidit seiungi separariq̄ pōt.

¶ Cæteras autē aiæ partes separabiles qdē nō esse: ut quidā asseruerunt ex his quæ diximus patet. ¶ Rōne uero differre nō obscurū esse uidet̄. Sensitiui nāq̄ ratio diuersa est a ratione principii opinandi: si quidē diuersa sunt sentire ac opinari & unum quodq̄ dictorum similiter.

Aie ptes quo pacto rōne distinguātur.

¶ At uero quibusdā aiantium cunctæ partes ut pateti sunt: qbusdam nōnullæ: sunt & qbus una tm̄ inesse uidet̄: atq̄ id ipsum differentiā animantiū facit. Quā autē ob cām ita fit postea perscrutabimur. Eadem & circa sensus fieri sane uidemus. Quædam enim omnes quædam aliquos: quædā unū duntaxat habere uidentur: tactum inquam ipsum: quiquidem est omnium maxime necessarius.

Ipsius aie particule quo loco & subiecto seiūgant.

qstio ¶ Quoniam antē id quo uiuimus quoue sentimus bifariā dicit̄ & perinde atq̄ id quo scimus: & id etiā quo sani sumus atq̄ ualemus: quoddā enim scientiā quoddā aiam dicimus: quippe cum utroq̄ scire dicamus: & aliud sanitatē aliud partem corporis aliquā uel totū dicimus corpus. ¶ Atq̄ horū utrūq̄: tam sciētia q̄ sanitas forma quædā & species est & rō & tanq̄ actus suscipientis: scientia qdem scientis sanitas autē sani. Actus enim agētiū in eo quod patitur atq̄ disponitur inesse uidet̄. Anima autē id est ut patet: quo uiuimus & quo sentimus ac intelligimus primo. ¶ Ipsa ꝑfecto ratio quædā erit & forma sed non tu materies atq̄ subiectum.

Cū duo sīt quibus scim⁹ vt aīa, vt scia. & duo qb⁹ sanamur vt sanitas vt corp⁹. ita duo erūt qb⁹ viuimus qb⁹ sentim⁹ qb⁹ appetim⁹. vtrū illoꝝ duoꝝ ē aīa.

Corm quo fit vt anima i corpore vt formā in mā necesse sit.

triparti substā divisi ¶ Nam cū substantia tripliciter dicatur ut diximus: quædā enim est forma, quedā materies: quædam id quod ex utrisq̄ cōponitur: & materia quidē est ut patet potentia. forma autem actus. Cum igitur ut diximus substāria dicatur trifariam: animasq̄ id sit quod ex utrisq̄ corpore in quā & anima constat: corpus profecto non est actus animæ: sed ipsa corporis alicuius est actus.

¶ Idcirco recte ad modū putant ii quibus anima neq̄ esse sine corpore: neq̄ corpus aliquod esse uidetur. Eteni ipsa corpus quidē non est. Est autem corporis aliquid: ¶ Et inest ob hoc in corpore atq̄ in corpore tali non in quouis sine discrimine ullo: queadmodū ueteres ad corpus ipsam accomodabant. Nihil prorsus determinantes quodnam illud & quale

Com fitquoq̄ vt recte senserūt nōnulli aiaz neq̄ eē corpus. neq̄ sine corpore. Corm fit iteꝝ vt qui aiaz quodlibet corpus igredi posse putauerunt indigne de aīa sint locuti.

sit corpus: atq̃ nõ recte ut patet. Quippe cũ nõ uideat̃ quod uis sine ullo discimine quodcũq̃ suscipe: hoc aũt pacto cũ rõne etiã fit sane. Actus enĩ uniuscuiusq̃ in eo qđ est potẽtia & in ꝑpria materia suapte natura fieri esseq̃ solet. ⁋ Aĩam igit̃ pfectionẽ quãdã eius & actum ac rõnẽ esse: quod potẽtiam habet ut huiusmodi sit: ex hisce quæ diximus inotescit.

Epilogãdo diffinitionẽ aĩe cõmunẽ concludit.

ℭ Tractatus secundus. ℭ Capitulũ primũ.

1ª ꝯ potẽtiaꝝ aĩe (q̃ sũt quinq̃ vegetãdi vt° sentiẽdi appetẽdi mouẽdi ⁊ intelligẽdi) qbusdã insunt oẽs qbusdaꝫ multe qbusdã vo vna sola adest.

ANimãtiũ autẽ qbusdã oẽs insunt potẽtiæ dictæ: quibusdã nõnullæ sunt & quibusdã una tm̃ inesse uidet̃ atq̃ potẽtias aĩæ dixim⁹ has nutritiuũ sensitiuũ appetitiuũ loco motiuũ atq̃ itellectiuũ. Et plãtis qdẽ nutritiuũ est dũtaxat. aliis aũt & idipm̃ & sensitiuũ. Quod si sensitiuũ inest: & appetitiuũ ẽt iest. ⁋ Nã appetit⁹ cupiditas: ẽ & ita atq̃ Prime uoluptas. ⁋ Aĩalia uero cũcta unũ ex sensib⁹ hñt. tactũ inquã Secun ipm̃: atq̃ cui sensus iest: ei uoluptas ẽt & dolor iest: & pceptio iocũdi atq̃ molesti. Quib⁹ autẽ hæc isunt: ea cupidiratẽ etiã habent: hæc est enim appetitio eius quod afficit uoluptate.

Aĩm sensibilẽ necessario appetit⁹ comitari ostẽdit tripliciť.

ℭ Alimẽti ꝑterea sensum hñt. Tact⁹ enim sensus est alimẽti: nã siccis & humidis & calidis atq̃ frigidis alunt̃ uiuentia Tertio cuncta. Hoꝝ autẽ ut patet sensus est tact⁹ cæteris uero sensibilibus ꝑ accidẽs nutriunt̃. Nihil enim cõducit ad alimentũ sonus uel color & odor: sapor autẽ unum qdẽ est eoꝝ quæ tactu pcipiunt̃: at uero fames sitisue cupiditas est: sicci qdem Famee & calidi fames: frigidi uero & humidi sitis. At sapor horum Sitis quasi quoddam est condimentum.

ℭ Verũ hæc declarãda posteri⁹ sunt. Nunc eousq̃ sit dictũ: aĩantiũ inquã hisce q̃ tactũ hñt & appetitũ iesse. De imaginatiõe uero nõ patet: sed de hoc postea cõsiderem⁹ oportet: nõnullis isup & loco motiuũ ẽt inest: & aliis rõcinatiuũ ac itellectus ut hoibus: & si quid sit aliud tale uel etiam præstabilius.

2ª ꝯ Perspicuũ esse videt̃ aĩe rõnẽ figure rõni similitudinẽ gerere ⁊ aĩaꝫ figure:

ℭ Perspicium igit̃ est: unã aĩæ rõnẽ esse pinde atq̃ figuræ. ⁋ Neq̃. n. ibi figura ꝑter triãgulũ est & eas q̃ deiceps sunt col 1ª pbat locatæ: neq̃ hic aĩa ulla ꝑter eas q̃s dixim⁹ at ut in figuris una cõmunis ratio fere potest: quæ cunctis quidem figuris accomodabitur: nullius autem erit figuræ propriã ratio: sic & in animalibus dictis fieri põt. ⁋ Quapropter rediculũ est: & in 2ª pbat his & in cæteris rebus cõmunem quærere rationẽ: quæ qui

dem nullius eorum quæ sunt erit propria ratio: nec in propria cuiq̃ accomodabitur & indiuidua specie: rationem eam omittentes diffinitionemue quæ cuilibet hoc pacto competere accomodariq; potest.

¶ At uero quẽadmodũ in figuris: sic & in aĩa fit: nam tam in figuris q̃ in animãtibus in eo qđ deinceps est collocatũ: id inest potentia qđ illo est prius: in quadrato nanq; triangulus & in sensitiuo uegetatiuũ iest ut patet. ¶ Quapropter in singulis q̃rẽdũ est: quæ nã sit cuiusq; aĩa: ut quænã sit aĩa plantæ quæ bestiæ quæ deniq; hoĩs: quã autẽ ob cãm deinceps sic sese hñt: cõsiderate oportet. ¶ Sensitiuũ nanq; sine uegetatiuo nõ est: at a sensitiuo uegetatiuũ in plãtis seiungit̃. ¶ Rursus sine tactu nullus cæterorũ sensuũ est: at ipse tactus sine cæteris est: complura nanq; sunt animalium: quæ neq; uisum neq; auditum neq; sensum habent odoris.

Similitudo pulchra inter aĩas & figuras.

Cor^m Uniuscuiusq; aĩe scd̃m spẽz rõ propria & spãlis q̃rẽda est & i huĩoi aĩe diffinitiõe sistẽdum esse minime.

¶ Et eorũ rursus quæ sentiunt quædam habent loco motiuum: quædã non habent. ¶ Extrema autẽ atq; minima rationem habent & mentẽ: q̃bus enim mortaliũ iest ratio iis sunt cõtinuo & cætera cuncta: at q̃bus unũquoq; illorũ inest: hisce non oĩbus inest & ratio: sed quædã imaginatione: & uocant quædã hac sola uiuunt: de intellectu uero cõtemplatiuo alia ratio est. Quæ cum ita sint: patet horũ cuiusq; rationem animæ maxime rationem propriam esse.

¶ Tractatus tertius. ¶ Capitulum primum.

Necesse est autẽ eum qui de hisce cõsiderationẽ facturus est: quidnã sit unũquodq; ipsorũ accipe: deniq; quærere pscrutari de hisce quæ sequunt̃ ac comitant̃: qđ si dicere oporteat qđ unũquodq; ipsorum sit: ut quid sit intellectiuum uel sensitiuum uel nutritiuum: antea dicendum est quidnã sit itelligere quid sentire. Nam operationes actionesue potentiis uiribusq; priores sunt ratione. ¶ Quod si ita sit atq; prius etiã obiecta q̃ ista cõtemplari oporteat: primum profecto de illis propter eandẽ causam ut de alimẽto de sensibili. de intelligibili determinare oportet.

De actibus potentiarũ quã de potẽtijs por apta incũbit determinatio.

2^a p^o Eadem quoq; rõne de actuũ obiectis q̃z d̃ actib^9 ipis prius determinandum est.

¶ Quare de alimento de generationeue primo dicendum esse uidetur. nutritiua nanq; anima & cæteris inest & prima est & maxime cõis aĩe uis & potẽtia: qua cuncta uiuẽtia uiuunt

3^a p^o Inter determinãda alimẽtũ & generatio primũ obtinet determinãdi locũ

cuius sunt operatiões officiaue generare nutrimentoq; uti
Hæc enim opatio maxime oium opationũ uiuentib⁹ est na
turalis; uiuẽtib⁹ iquã hisce quæ sunt pfecta nõ mẽbris capta:
quæq; nõ sine semine oriunt: unũquodq; inquã aliud sibi sil'e
pcreare: aial qdẽ aial: planta aũt plantã. ut sint semp hoc pa
cto cõditioneq; subeant qd' pñt diuinã. Id enĩ ipm appetũt
uniuersa: gr̃a q; ipsi⁹ oia agũt: quæcũq; secũdũ naturã agunt. Diuisio finis.
℄ Duplex est aũt id cã cuius cætera fiunt: atq; unũ est qd': al
terum cui: cum igitur semper esse conditionemq; diuinum
subire continuatione nequeant animãtia: quia fieri nequit:
ut caducorum atq; mortalium quicq̃ idem unumq; nume
ro semper permaneat ut unum quodq; potest sic æternita
tis cõditiõisq; diuinæ pticeps est aliud quidẽ magis: aliud ãt
minus: permanetq; nõ ipsum sed tale quale est ipsum: nume
ro quidem non unum: specie autem unum.

4ᵃ ꝯ Aia iuiuẽtib⁹ tria causarũ forme. uũ mot⁹ & cui⁹ gr̃a vices obtinet.

℄ Est autẽ aia corporis causa principiũq; uiuẽtis. ❡ Atqui
cum multifariã hæc dicãtur: anima pati mõ tribus determi
natis modis cã est: nã est ea cã a qua pfluit mot⁹. est ẽt ea gr̃a
cui⁹ cætera fiunt. Est isup ut forma corporꝝ aiatorꝝ substãtia
ue. atq; cãm ut substantiã aiantium esse non est obscurum. 1ᵃ ratio

Pricipij & cause diuisio.
Probat d cã forma li conclusione.
Probat de finali cã conclusione.

℄ Causam nanq; cunctis ut sint formã ipam atq; substãtiã
esse patet. At uiuere uiuentiũ est esse: cuius sane cã ut cõstat 2ᵃ ratio
atq; principiũ aia. ❡ Præterea actus eius qd' est potẽtia ratio
est eiusdẽ: at aia uiuẽtis est corporis actus: ❡ Patet etiã aiam
esse cãm ut id gratia cuius cætera fiunt: nã ut mens: sic & na
tura alicuius gr̃a facit qd' qdem ipsius est finis: atq; tale est in
ipsis uiuentib⁹ aia. & secundũ naturã uniuersa nãq; naturalia
corpora tam animaliũ q̃ etiã plantarũ ipsius aiæ sunt instru
menta: quo fit ut ipa sint aiæ sine cõtrouersia gr̃a. ❡ Duplex Finis diuisio.
est aũt id uti diximus: cã cuius cætera fiunt atq; unũ est qd':
alt erũ cui. ❡ At uero cõstat aiam id etiã esse: unde primũ mo
tus ad locũ accomodatus emergit: uerũ hæc uis nõ uniuer
sis inest uiuentib⁹: fit ẽt per aiam & alteraito & accretio: sen
sus enim alteratio quædã esse uidet: sentitq; nihil quod non
habeat aiam eadẽ est de accretione decretioneue ratio. Nihil
enim incremẽta naturaliter decremẽtaue suscipit: qd' nõ nu
tritur & nihil prorsus nutritur: qd' nõ uitæ particeps sit.

De efficiẽti cã cõclusione manifestat.

¶ Atq̃ hac in parte sñia Empedoclis est post habenda: qui quidē hoc nō recte dixit ac addidit ideo īcremēta plantas suscipere tū in radicibus infra tum in ramis etiā supra: q̃a terra deorsum suapte natura & ignis sursum idē ridē pergit. ¶ Primum nāq̃ nō recte accipit in plantis differētias dictas infra inquā ac supra: nō enim eadē sunt omniū rerum & uniuersi supra & infra: sed quā habet rationem in animalibus caput: eam subeunt in plantis radices: si instrumēta diuersa uel eadem operationibus officiisue dicere asserereq̃ oportet.

Cor[m] vñ fit vt Empedocles hoꝝ motuum i aīalib[9] cām nō rite assignauerit.

1a ꝓbatio conclarij

¶ Deinde quod est q̄d continet terrā ignē ue: quæ quidē in cōtratia loca feruntur. distrahent enim profecto nisi aliquid sit quod ipsa prohibeat atq̃ detineat. Quod si sit aliquid: id est profecto anima ipsa. Quo fit ut ipsa sit augendi causa nutriendiue. non ælementa quēadmodū ille putabat.

2a ꝓbatio conclarij

¶ Sunt aūt q̃bus ipsius ignis nā cā simpl'r nutritionis & accretionis esse uidet: ipse nāq̃ solus oīum corpoꝝ aut ælemētoꝝ nutriri ac augeri uidet: quapropter & in plātis & in aīalibus putabit quispiā ignē ad ipsum esse quod operatur.

Cor[m] opīo quorundā (q ignē i vīuētib[9] eē augmēti cāʒ sunt suspicati) ferenda ē minime.

¶ Verū nō ita est: sed cū comitet cām est ob idipm quodāmodo nō simpl'r cā sed talis est potius aīa. Nā ignis quidem accretio in infinitū progredit: & eousq̃ fit quousq̃ sit cōbustibile. At eoꝝ oīum quæ natura constant est finis tā magnitudinis q̄ accretionis & rō. Hæc aūt aīæ sunt nō ignis: & rōnis potius q̄ materiæ.

Probatō conclarij

¶ Capl'm secundū.

Cum aūt eadē uis aīæ sit & nutriēdi & generādi: primū de alimento determinare necesse est; hæc enī a cæteris potētiis hoc opere munere seiungitur.

1a 2a vt ꝓpositū exeq̄mur de virtutꝫ nutritiue ⁊ generatiue (q̄ oīuꝫ pria ē) obiecto. alimento videlicet ꝯsequunt agendum videtur.

¶ Videt itaq̃ cōtrariū esse cōtratio nutrimentū. ¶ At nō cuilibet quod uis: sed id ei quoq; alterum ex altero nō solū mutuo generat: sed incremēta etiā suscipit: cōplura nāq̃ cōtrariorū fiunt q̃dem ex sese mutuo: sed nō a suis oīa cōtrariis incremēta suscipiunt ut ex ægrotante fit sanū. ¶ At uero nec illa modo eodē sibi mutuo nutrimentū esse uident: sed aqua quidem alimentum est igni. ignis autem non nutrit aquā: at simplicibus corporibus horū alterū alimenti: alterū eius

Tres alimēti conditiones. Pria 2a

3a.

quod nutritur maxime subire rationem uidetur.

Dubitaт vtrum alimētū sit alito ꝯriū.

Probatur ꝙ sit simile.

Probatur ꝙ sit ꝯriū dupliciter.

Primo

¶ Verum enim is locus dubitationē habere uidet. ⁋ Sunt enim qui dicunt simile simili nutriri quēadmodum & accrescere. ⁋ Quibusdā autem uti diximus non hæc sñia sed cōtraria placet censentq; non simile simili: sed cōtrario contrariū alii. Etenim fieri nequit ut inquiunt ut a simili simile patiaт: alimētum autē mutatur atq; digeritur: mutationē uero rerum omnium in oppositum uel in medium esse constat.

Secundo

Dubitationis rīsio.

¶ Præterea nutrimentū qdē aliqd patiт ab eo qđ aliter. hoc aūt ab alimēto nō patiт ꝯequā: quēadmodū nec a materia faber: sed materies ut patet a fabro, qui qdē ex otio mutaт tm̄ adoperandū. ⁋ At. n. interest plane. si nutrimētū sit id qđ ultimo rādē adiungiт atq; addiт an nō hoc sed id qđ primū igrediт. Quodsi utrūq; qdē ē alimētū: alterū tñ ē digestū: alterū idigestū: utroq; ꝑfecto mō & cōtrario contrariū & simile simili uere licet nutriri. Nā si ut idigestū sumaт cōtrariū cōtrario aliter. Sin ut digestū: simile simili nimirū hoc pacto nutriт. ⁋ Quare patet illos utrosq; partim recte: partim nō recte dicere atq; sentire.

Corⁱⁱⁱ Seqт vtrasq; quodāmō recte sentire ꝛ similia similibus ali, pariter ꝯria ꝯrijs modo tñ differēti.

2ª ꝯº Aiatū (vt aiatū est) nutritur.

Corⁱⁱⁱ. Quo fit vt alimētū ad aiaꝫ per se ꝛ nō ꝑ accidens referatur.

¶ Cum autem nihil nutriatur quin habeat uitam: animatū id erit profecto corpus quod aliter: ea sane ratione qua est animatum. ⁋ Quare & nutrimentum ad animatum per se refertur: & non per accidens.

Tres alētis ꝛ augentis differentie.

Prima

Secunda

Tertia

¶ At q diuersa est alimēti rō ut nutrit & auget: nā ut ipsum aiatū quātū est quoddā auget: ut est hoc aliqd & substātia nutrit. ⁋ Conseruat enim substātiā. Et est eousq; ꝑfecto quousq; nutritur. ⁋ Efficit præterea generationem ac ortū: non eius quod aliter: sed talis quale est id quod nutritur. Iam enim est ipsius substantia: & nihil seipsum generat: sed conseruat.

Corⁱⁱⁱ Vñ fit vt aiatū alimēto ꝑuatū persistere nequeat.

Alimenti diffinitio

¶ Quare tale qdā animæ principium uis est talis: ut id cōseruet quod ipsam habet ea nimirum ratione qua ipsam habet. Alimentum autem ad operandum preparare uidetur: quapropter alimento priuatum esse nō potest.

3ª ꝯº Equū ē viꝫ vegetādi a generandi facultate vim generatiuā dici nomēq; hinc ducere.

¶ At uero cum hoc in officio tria sint hæc necessarioq; concurrant: id inquam quod nutriт & quo nutritur & quod nutrit. id quidem quod nutrit est ipsa anima prima: id autē qđ nutritur corpus est quod ipsam animā habet: at id quo nu-

tritut ipsum est alimentum:atq; cum sit par uniuersa a fine res appellare:finisq; huius animæ sit generatio talis quale ē id quod ipsam habet.erit anima prima profecto principiū generandi tale quale est id quod hanc ipsam animam habet.

4ª ꝯ Omne aiatuz istiū calorē hābē necesse est.

¶ Id aūt quo nutrit aīa duplex est:quemadmodū & id quo gubernator gubernat:manus inquā & flauus:atq; aliud mouet atq; mouetur.aliud mouet tm̄:necesse est aūt omne nutrimentum naturæ sit talis:quæ digeri possit. Ad digestionem efficit calor:quapropter omne animās habet calorem. ¶ Quid igitur sit alimentum ipsum uniuersaliter diximus: postea uero de ipsis exactius perscrutabimur.

¶ Tractatus quartus. ¶ Caplm̄ primum.

1ª ꝯº De sensu incipit determinatio.
2ª ꝯº Fit sensus cuz mouet̄ sentiēs cum q̄ aliqd patit̄.
pilogat proba- io

Eterminatis aūt his:primum de omni sensu cōiter:deinde de unoquoq; dicamus. ¶ Fit itaq; sensus. Cum mouet̄ atq; patit̄ aliquid uti diximus. ¶ Nam ipse sensus alteratio quædam esse uidetur: inquiunt autem quidam & a simili simile pati:quod quidem quonam pacto fieri potest aut non potest:in uniuersalibus de actione sermonibus passioneue diximus.

Questio prima
Questio secunda.
Rº.

¶ Habet autem is locus dubitationem:ambigetq; non iniuria quispiam:cur & sensuū ipsorū sensus non fit. ¶ Et cur sine iis quæ sunt extra non efficiunt sensum. Cū insit & ignis & terra:cæteraq; ælementa quorum est per se sensus:uel per ea quæ ipsis accidunt. ¶ At enim patet sensitiuum non esse actu sed potētia tm̄. Quapropter non sit: quemadmodum cōbustibile nō uritur ipm̄ per se sine eo qđ ipsum urere pōt. Vreret enī se ipsum & nō indigeret eius quo actu est ignis.

Corᵐ quāobrem distinctio hec ꝓbāda ē vtrū sensus tū ipuz sentire mō actu mō potētia sit.

¶ At uero quoniam sentire bifariam dicere consueuimus: nam & id quod potentia uidet & audit uidere audireq; dicimus:& si forte dormiat:& id identidem quod iam operatur:dupliciter & ipse sensus profecto dicetur:quidam ut potentia:quidam ut actu similiter & ipsum sentire:& quod est potentia:& quod est actu.

Motus diffinitio

¶ Primū igit̄ id scire oportet: nos inquā quasi sit eadē pati moueri ac operari;ita nūc his utiac dicere. Motus.n.est quidā actus imꝑfectus:tm̄ ut in aliis diximus. ¶ Ea uero cūcta q̄ patiunt̄ atq; mouentur ab actiuo & eo qđ est actu patiunt̄

Cor^m quo fit vt tum a similibus tũ a dissimilibus passio sensus pcedere videat.

atq̃ mouetur. Iccirco fit ut tum a simili sibi tum a dissimi-
lis res omnis patiatur ut diximus patit enim ea quæ est dissi
milis: at cum est passa: tum similis est ut patet.

Duo modi potẽt.

Deinde distinguendũ est de potentia atq̃ actu: nũc enim
de his ipsis simplr̃ dicimus. Nã est hoc pacto qppiã sciens:
ut si dicamus hoiem esse sciẽtẽ: qa hõ est talis suapte natura:
ut sit sciens atq̃ scientiã habeat. Est ẽr hoc pacto quippiam
sciens: ut hoiem eũ iam dicimus esse sciẽtẽ: q geometriã: atq̃
grãmaticã habet. Atq̃ horũ uterq̃ non eodẽ mõ põt po-
tentiæq̃ subiicit. Sed alter quidẽ ex eo quia genus ipsum
est tale materiesue. Alter uero propterea quod cũ uoluerit
contemplari potest idipsum facere: nisi quid externum for-
te prohibeat impedimentoq̃ fiat.

Horũ modorũ differentia. Prima.

At ptet ipsos esse hisce qui iã cõtemplat: & est actu pro-
prieq̃ sciens hoc. A. Ambo igit illi primi potentia qdem
sunt sciẽtes ut dixim⁹: uerũ un⁹ indiget alteratiõe p discipli- 2ª.
nã: qua qdẽ nõnunq̃ ẽt ex habitu cõtrario disputatiõeq̃ mu
tat: aliter hẽt qdem sensum aut grãmatica: sed indiget opera
tionis: ut ex otio tandẽ opationisq̃ uacuitate agat ac operet:
atq̃ hic modus potẽtiæ diuersus est: ut patet ab antea dicto.

Pati seu passio dupliciter dici videt.

At uero neq̃ ipsum pati simplex esse uidet: sed aliud est a
contrario corruptio quædã: aliud est salus: potius est qd̃ est
potentia ab eo quod est actu: simileq̃ pinde atq̃ potẽtia sese
habet ad actũ. Fit enim cõtemplans qd̃ sciẽtiã habet. Quod
qdem aut non est alterari in ipsum enim fit incremẽtum &
in actum perfectionẽue: aut aliud alterationis est genus.

Cor^m Absurdũ profecto videbit sapientẽ cũ cõtẽplet & prudẽtẽ cũ (vt recte vitã instituat) consideret alterari dicere. & nõ artificẽ cũ aliqd arti moliat. vt domificat cũ edificet.

Quocirca nõ recte se hẽt dicere ipsum sciens cũ scit altera-
ri: sicut nec ædificatorẽ cũ ædificat. Quod igit in actũ ducit:
ex eo qd̃ est itelligens potẽtia atq̃ sciens id nõ doctrinã ap-
pellare oportet: sed aliud nomẽ est æquũ hẽre. At quod ex eo
qd̃ est potentia discit accepitq̃ scientiã: ab eo quod est actu
sciens atq̃ ab ipsõ docẽte. Id aũt non est dicendũ pati ac alte
rari: aut duos alteratiõis esse modos fatemur oportet. Eam
in quam mutationẽq̃ ad priuatiuas est dispositiones: & eam
quæ est ad habitus atq̃ naturam.

Cõsimili pene modo de sensib⁹ accidit vt aliqd dicat bifariã potẽtia sentiens.

Hæc cũ ita sint: prima quidẽ mutatio sensitiui ab eo qd̃
generat fit: cum autẽ ortũ ac generatum est: habet iã sensum

[..]actu sen[..]re assumi[..]at 9cẽpla[..]i mõ tñ[..] differẽti.

pinde atq̧ scientiã. ⁋ Et sentire actu sil'e est cõtẽplari. Differẽtia tñ est: an ea quæ actu sensum efficiũt extra sunt ipsum inquam uisibile & audibile & sensibilium cætera.

℃ Cui⁹ cã hæc ẽ actu nãq̧ sensus singulariũ ẽ. Scia uero uniuersaliũ ẽ: hæc ãt ipa aia quodãmõ sũt. ⁋ Quaproptꝰ itelligere qdẽ cũ qspiã uoluerit: ĩ ipo ẽ sitũ. Sẽtire ãt ñ collocat̃ i ipo. Necesse est. n. sensibile ipsum adesse. pari mõ res sese habet: & in scientiis sensibiliũ: & ob eandẽ utiq̧ causam: quia sensibilia singularia sunt. sunt & extra sicuti diximus. Sed ut de his exactius dilucidiusue dicamus: dabitur nobis rursus occasio.

Cor^m Vñ fit ut intelligere & 9siderare cũ volum⁹ infra sit sitũ ptãte nõ aũt sentire sʒ ipm sensibile ades se necesse est.

℃ Nũc id sit a nobis determinatũ. Cũ simplex inquã nõ sit id qđ dicit̃ esse potẽtia: sed aliud quidẽ fit ut puer: quẽ militare posse dicere licet. Aliud ãt ut hisce q iam ætate militariq̧ arte actus euasit ad militandum sensitiuum sil'r se habere.

Que de potẽtia dcã sũt breuiter resũmit.

℃ Atq̧ cũ ipsorꝫ differentia noĩe careat. Determinatũ ãt sit ipsa esse diuersa: & quo pacto diuersa sunt: necesse est ipso pati ac alterari tanq̃ ꝓpriis noĩbus uti. Ipm ãt sensitiuum potẽtia tale est: quale iã ipm sensibile est actu sicuti diximus. Patit̃ igitur cum est non simile. At passum euasit simile: & est tale quale est illud.

℃ Capl'm secundum.

At enim de unoquoq̧ sensu: deinceps a sensibilib⁹ cuiusq̧ ꝓficiscentes dicamus oportet. Atq̧ prius ipsa sensibilia distinguẽda eẽ uident̃. ⁋ Sensibile itaq̧ trifariã dr̃. Sensibilium eni quædã p se: q̃dã p accidẽs sentiunt̃. ⁋ Et illorꝫ rursus alia sunt uniuscuiusq̧ ꝓpria sensus: alia cõia cunctis. ⁋ Atq̧ ꝓpriũ id sensibile dico qđ alio sensu sentiri ñ põt: & circa qđ error fieri neq̃t. Vt color respectu uisus: & sonus auditus: & sapor gustus. Tact⁹ ãt plures differẽtias hẽt qdẽ: iudicat tñ de illis ut cæterorꝫ sensuũ qsq̧ de suo sensibili & nõ decipit̃. Visus. n. nõ errat eẽ colorẽ: aut audit⁹ eẽ sonũ: sed quid sit id quod est infectum colore uel ubi: huiuscemodi igitur sensibilia dicuntur uniuscuiusq̧ propria sensus.

1ª diuisio sensibilis
2ª diuisio sensibilis
Sensibile propriũ

Con° q̃ uĩq̧ꝫ d sensib⁹ sigillatim tractet̃ pꝰ mũ de sensibilib⁹ cõstituendum est.

Sensibile cõmune

℃ Cõia uero sunt hæc: mot⁹: qes: numerus: figura etiã manitudo. Talia nãq̧ nullius sunt ꝓpria sensus: sed oĩbus cõia sunt. Etenim tactu motus qdã sensibilis est atq̧ uisu.

Sensibile p accidẽs.

℃ Per accidẽs ãt sensibile dr̃ ut si album oliarii filius sit: p accidẽs. n. hoc sentit qa albo qđ sentit: id accidit. ⁋ Quapp & nihil ipse sensus ad huiuscemodi sensibilib⁹ patit̃: ut talia sunt.

Differẽtie sensibilis p se & p accidens.

Sensibilia ppria & cōmunia nō eodem mō cēp se sensibilia.

Eorū āt quæ p se sentiunt illa sunt ppria sensibilia q̄ ppria sunt: & ad quæ substantia uniuscuiusq; sensus est apta.

Tractatus quintus. Capitulum primum.

1ª ꝯ° Color ē visibile.

Vius igit uisus p pceptiu⁹ id est uisibile. Visibile uero est color: & id qđ orōne q̄dē explicare ac dicere licet. Noīe āt caret atq; idipm maxie parebit cū ulteri⁹ pcedemus. Visibile igit est color: hic āt est id qđ ē i eo qđ p se uisibile est: p se uero n̄ rōne sed quia in se cām hēt ut sit uisibile.

2ª ꝯ Color nō rōne sȝ p se visibile est.

3ª ꝯ Color sine lumine videri nō pōt.

Color at ois motiu⁹ est ei⁹ quod est pspicuū actu: & id est ipsius natura. Quapp nō est uisibile absq; luce: sed ois uniuscuiusq; color i lumie sane uidet. Quāobrē qdnā sit ipm lumē: prius dicere declarareq; oporret. Est igit aliqd pspicuū.

Cor^m Quo fit vt de lumie & pspicuo prius sit determinādū.

Perspicuū āt id dico: qđ est q̄dē uisibile. Nō est āt ut simpliciter dicā per se: sed per alienū colorē uisibile. Atq; res talis est aer & aqua & solidorū cōplura ut uitrū & glacies & huiusmodi corpa: nō. n. aqua uel aer ut ē aqua uel aer pspicuū ē: sed q̄a natura eadē iest i his utrisq;: & in ppetuo supo copore.

Perspicui diffinitio.

4ª ꝯ Que potētia pspicua sunt tenebre aliqñ sūt q̄ aūt semp actu, plucet nūq̄ȝ.

Lumen āt actus est huiuscæ perspicui ea nimirū rōne qua perspicuū est. At idē potētia: i quo nūc idipm iest: nūc tenebræ: atq; lumē quasi pspicui color est: cū est pspicuū actu ab igne uel ab huiuscemodi corpore: q̄le est ipm superū corpus: nā huic iest aliqd unū & idē. Quid igit est pspicuū dixim⁹: & qd etiā lumē: nā neq; ignis est: neq; oino corpus, neq; corporis ē ulli⁹ defluxus: ēet. n. quoddā hoc quoq; pacto pfecto corpus: sed ē ignis uel huiuscemodi cuiusdā i pspicuo pñtia corpis. Fieri nāq; nō pōt ut i eodē sint duo corpora simul.

5ª ꝯ Etsi corpora lucida vt ignis sol & astra lumē pstent in perspicuo sue lucis spēm. nō tñ lumen. aut ignis aut sol aut astrū. aut ab illis corporib⁹ defluxus eē potest.

Videt āt tenebris cōtrariū esse lumē: at tenebræ priuatio sunt talis habit⁹: atq; ignis uel corporis talis absentia a pspicuo: quare paret huiusce pñtiā eē lumē. Atq; nō recte dixit Empedocles & si q̄s itidē censuit. lumē ferri atq; extēdi tandē inter terrā & cōtinens. nosq; idipm latere. Hoc. n. & rōnis metas egredit: & est pter ea nimirū quæ apparent: in puo nāq; spacio mot⁹ fortasse lateret: sed ab ortu solis ad occasū tāti corpis motū latere: magna nimirū pfecto ē postulatio.

Q̄ non sit corpus ipsum lumē pbat̄ Primo Secūdo q̄ lumen nō sit corporis defluxus. Probatō

Cor^m Vñ fit vt Empe. absurde satis censuerit lumē iter terrā & ꝯtinētis celi ambitū ferri. nosq; iterdum latere.

6ª ꝯ Perspicuū corpus colorib⁹ (quorū tñ susceptiuū est) vacat. & vt de se inuisibile est.

At q̄ coloris q̄dē id est susceptiuū qđ colore uacat: soni āt: id qđ sono. Vacat āt colore perspicuū ipm: & inuisibile uel id

qđ uix tandē uidet̃: quale id eē uidet̃: qđ tenebris est affectū: atq̃ tale ē ipm̄ ut paret pspicuū attn̄ nō cū est pspicuū actu: sed enim potētia: eadē eni natura mō est tenebræ mō lumē.

¶ At uero nō uniuersa uisibilia i lumine sunt uisibilia, sed solum uniuscuiusq̃ pprius color. Nōnulla nāq̃ in lumine qdē nō uident̃: in tenebris āt efficiūt sensum: ut ea quæ apparent ignea atq̃ splēdent. Hæc āt noie carēt uno ut fungus cornu pisciū capita & squamæ & oculi. sed nullius hoꝝ pprius color uidet̃: atq̃ quam ob cām hæc uisibilia sunt: alia uero est.

7ª ꝯ Et si pprius uniuscuiusq̃ rei color uideat̃ i lumine nō tn̄ oia uisibilia spectant̃ in lumine.

¶ Nūc tm̄ patet id inquā qđ in lumine uidet̃ eē colorē: quo circa sine lumine nō uidet̃. ¶ Hæc est eni sane coloris tō esse inquā eius motiuū qđ est perspicuū actu. Actus āt pspicuus lumē est uti diximus. ¶ Id ita eē ex eo tanq̄ e manifesto signo patere pōt: nā si quispiā id qđ hēt colorē sup ipm̄ uisum posuerit, nō sane uidebit sed color qdē mouet pspicuū ut aerē: ab hoc āt cum sit continuus sensus istrumentum mouetur.

Recolligendo pbat colorē sine lumine uideri nō posse.

Probatō prima

Probatō secunda

¶ Non enim hoc loco recte sentire uidetur Democritus qui quidem putat, si medium spacium uacuum fiat: formicam etiam si sit in cælo exacte perfecteq̃ uideri. ¶ Etenim ipsum fieri non potest uisio nāq̃ fit patiente aliquid sensitiuo: at ut patiatur ab ipso colore qui uidetur fieri nequit. Restat igitur ut a medio: quare necesse est aliquod esse mediū inter colorē ipsum & uisum: quod si id uacuum fiat nō modo nō exacte sed neq̃ quicq̄ oino uidetur: quā igitur ob causam necesse est in lumine colorē uideri diximus. ¶ At igni in utrisq̃ plane uidetur: in tenebris inquam atq̃ in lumine: id autem necessario accidit. Ipsum eni perspicuum ab hoc pspicuū fit.

Corm Non recte Democritus putauit si totū quo cernimus spaciū uacuū eēt, expedietius acutiusq̃ singula uideri, adeo ut medio interstite uacuo, formica i celo a nobis exactissime & expeditissime uideretur.

Probatō

Quo pacto ignis uideatur.

¶ Eadē autē est & de sono & de odore etiā ratio: nihil enim ipsoꝝ sensus istrumētum tangens efficit sensum: sed ab odore quidē & sono mouetur mediū: ab hoc autē utrunq̃ sensuum istrumētum. Quod si quispiā super ipsum istrumētum sensus uel id qđ sonat uel id qđ olet posuerit: nullus pfecto sensus efficietur similimodo res sese habet in tactu & etiā gustu; sed nō apparet: quam āt ob cām: postea dicet̃ ac patebit.

Sēsum uisus ad alios cōperat sensus.

¶ Atq̃ medium quidem in sonis est aer: in odoribus autē nomine uacat. Nam ut perspicuum in colore communis est quidam affectus in aere atq̃ aqua: sic alius quidam in odoribus est affectus qui quidem inest in his utrisq̃ in aere

inquã & aqua. Videñ enim & aĩaliũ ea quæ uerſanẽ in aquis ſenſum odoris hře. Verum homo cæterũq; aĩantia quæ degunt in terra: atq; reſpirant: nequeunt ſine reſpitatione olfacere: & cauſa etiam huiuſcæ poſterius explicabitur.

ℭ Tractatus ſextus. ℭ Caplm primum.

1ª ꝯ Poſtq; de viſu dictũ ẽ nõ de auditu determinatio incumbit.

Nunc aũt poſt hæc de ſono & auditu determinemus oportet. ¶ Eſt itaq; ſonus duplex. Quidã.n.ẽ actu: qdã potẽtia ſon⁹. Nã corpoꝝ qdã nõ hře dicim⁹ ſonũ: ut ſpõgiã lanã & huiuſcemodi: qdã hře: ut æs & qcũq; ſolida leniaq; ſiit: qa pñt ſonarẽ: id ẽ iter ſe & auditũ: ſonũ efficẽ. Soni diuiſio.

2ª ꝯ Sonus actu (ſi pcipi debeat) fit iter corpus ſonans & auditum.

ℭ Fit ãt actu ſon⁹ alicui⁹ ſemp ad aliqd & ĩ aliquo. Ict⁹ eſt.n. qui ſonũ efficit ipm. ¶ Quapropter fieri nõ põt: ut ſi unũ ſit corpus ſon⁹ efficiaẽ. Quippe cũ aliud ſit id qđ uerberat: aliud qđ uerberaẽ. Qu re id qđ ſonat: ad aliqd ſonat. ¶ Sine ãt la- Corm

3ª ꝯ ſonus nõ fit ſine motu.

tõie nũq̃ efficiẽ ictus. ¶ Atq; uti dixim⁹: nõ quotumuis ict⁹ corpoꝝ ſine ullo diſcrimine ſon⁹ ẽ. Nullũ.n. efficit ſonũ: ſi pcuſſa fuerit lana: ſed æs & qcũq; ſunt lenia concauaq;: æs qdẽ

4ª ꝯ Nõ ex quorũcũq; corpoꝝ pcuſſ. oneclitẽ ſonus.

qa corpus ẽ leue. Cõcaua uero qa p reflexiões qplures poſt primũ efficiũt ict⁹: qppe cũ ñ poſſit aer mot⁹ ac agitat⁹ exire.

5ª ꝯ Sonus & ĩ aere & ĩ aq̃ edíẽ. ſed in aq̃ ſubobſcurius.

ℭ Prætetea audiẽ qdẽ ſonus & in aere & in aqua. ¶ At uero nec aer ẽ auctor ſoni: nec aqua: ſed opus ẽ: ut iter ſeſe ſolidoꝝ

6ª ꝯ Et ſi aer ſonorior ſit aq̃ nõ ſufficit tñ ad ſoni editionẽ.

corpoꝝ atq; ad aerẽ ictus fiat. Quod qdem tum fit: cum aer percuſſus pmanet: neq; diffunditur. Quapropter ſi cito uehementerq; pcutiatur: ſonat. Opus eſt enim ut percutientis motus diffuſionẽ præueniat aeris: perinde atq; ſi cumulũ aut aceruum arenæ cum fertur uelociter quiſpiam uerberet.

7ª ꝯ Cũ fiat ſonus ſp reddiẽ eccho & ſi nõ ſemp audiaẽ.

ℭ Fit ãt eccho ſonit⁹ inquã is q poſt ſonũ reſultat cũ aer factus un⁹ ob uas uel locũ q terminauit ipm atq; diſſolui phibuit: inde reſilit ueluti pila repulſus: uideẽ ãt talis ſonitus fieri ſemp: ſed nõ ſemp clarus efficiẽ: nam & in ſono pinde atq; in lumine fit lum ẽ enim ſemp refrangiẽ: alioquin nõ fieret lumen ubiq;: ſed eſſent extra locũ eum tenebræ: quo radii ſolus pueniunt. Veꝝ nõ ita ſemp refrangiẽ ut umbrã efficiat qua terminate lumen ſolemus: quod quidẽ tum fit. Cũ ab aqua uel ære cæteriſq; leuibus ut patet reflectitur Diffinitio

8ª ꝯ Nõ lõge diſtat a võ q antiq audiẽdi facultatẽ vacuo attribuere.

ℭ Recte aũt a ueterib⁹ audiẽdi uacuo tribuiẽ auctoritas: nã aer uacuũ eſſe uideẽ. Is autẽ eſt qui audire facit. Cũ cõtinuus uniuſq; fuerit agitatus. Veꝝ qa fragilis eſt nõ perſonat: niſi

id qđ est pcussum sit lene. Tū eni unus ipse simul ob planitiem ipsam euadit lenis nāq; corporis planū est unū. Id igit sonū efficit: qđ mouet usq; ad auditū cōtinuatione aerē unū.

¶ Inest āt auditui qdā insitus aer: atq; cum auditus in aere sit. Cū extern⁹ aer mouet: & iternus mouet ac agitat. ¶ Quapropter aial non omni audit ex parte; neq; quouis aer pertransit & pœnetrat; quippe cum animatum non habeat aerē ubiq; quo possit quouis sua parte moueri.

Cor^m nimirum igitur auditui ꝯnaturalis ꝯgeniusq; aer inest.
Cor^m Fit etiā vt aial nō audiat oib⁹ mēbris sꝫ eo duntaxat in quo nā portionē aeris interuit.

¶ Ipse igit aer uacat ex se: sono qa facile dispergit ac dissoluit: uerū cū phibet dissolui motio tū ip si⁹ est sonus. ¶ At is aer q in aurib⁹ ē collocat⁹ itus ē cōdit⁹: ut sit imobilis. ¶ Atq; hoc ut exacte sentiat differētias oēs motus. Et ppter hoc in aqua ēt audim⁹: qa nō ingredit in ipsum isitū aerē: nec in aurem ob obliqtates ipsi⁹ aqua. Quod si acciderit nō audim⁹; nec itē si ægrotauerit ipsa mēbrana. Quēadmodū etiā nō uidemus cum ea pellis ægrotat quæ pupillam complectitur.

Probatō mina

9^a ꝯ^o Aer qdē ipe in sonus est.
10^a ꝯ^o Intern⁹ aer aurib⁹ insitus imobilis est.

Probatō minda

¶ At enim signū id est audiēdi uel nō audiēdi: nā auris semper psonat pinde ac cornu. Semp enim aer insitus motu suo quodā in aurib⁹ agitat. Verū ipse sonus alien⁹ est & nō proprius: & ppterea ueteres uacuo nos inquiunt audire, ac psonante: quia audimus eo quod determinatum aerem habet.

¶ Sed utrū horꝫ duorꝫ sonet. Verū id qđ uerberat: an id qđ uerberat. ¶ At cōstat utrūq; sonare: mō āt diuerso. Son⁹ eni motio est ei⁹: qđ eo motu moueri pōt: quo mouent ea q resiliunt a corporib⁹ leuib⁹. Cū qspiā pcutit. Hæc oē qđuis tā uerberatū q̄ uerberās sonū efficit: uti diximus. Nō eni ut patet sonus efficit: si acus feriat acū: sed opus est ut id qđ uerberatur sit planū: quo simul aer inde resiliat; totusue cōcutiat.

Questio an vberās an verberatū sonet.

R°.

¶ Atq; differētiæ sonorꝫ actu sono manifestæ fieri solent. Nā ut absq; lumine nō uident colores: sic neq; acutū graueq; sine sono discernit: hæc āt a tangibilib⁹ trāslatione dicunt. Acutū nāq; multū i breui tpe sensum mouet: graue uero longo in tpe parū. Nō igit idē est acutū & uelox: neq; graue tardūq; sed fit alterius qdē mot⁹ ppter uelocitatē talis: alterius aurē talis ob tarditatē. Et similia esse uident acuto atq; obtuso; quæ sunt in tactu. Nā acutum quidē quasi pungit: obtusum autem quasi pellit: quia illud in pauco: hoc in multo tpe mouet. Quare fit ut illud sit uelox: hoc tardum.

Differētie sonorꝫ actu.

11ª 2ª Vox solius ē aiantis & nō oium.

¶ Atq; de sono qdē determinatū sit hacten⁹. ¶ Vox āt sonus qdā est aiantis: nil enim inaiatoꝝ uocē hēt: sed sil'itudine quædā dicunt uocē emittere: ut tibia lira cæteraq; iaiata: quæcunq; extensionē concentum & locutionē hñt: hoꝝ eni soni sil'es esse uoci uident: quia uox & hæc eadē hēt. At qui cōplura sunt aialium quæ nō eliciunt uocē: ut ea quæ sanguinis expertia sunt. Et eoꝝ quæ sanguinē hñt pisces: atq; id nō absq; ratione: si quidē sonus motio quædā aeris est: sed qui uocem dicuntur emittere ut acheloi fluuii pisces: ii branchiis sane sonitant: uel aliqua simili parte.

12ª 2ª Vox son⁹ est aialis s; neq; oīs neq; ab omni corpis parte.

Quēadmodū ligue duplex est offin ita spūs quez anhelitu ducimus & alternāti emittim⁹ duplex est vsus.

¶ Vox autē & sonus aialis: & nō quauis efficit sine discrimine parte: sed cum aliquo pcutiente aliquid & in aliquo qd' quidē est aer sonus effici soleat: iure profecto uocē aialium ea solū habebunt quæ suscipiunt aerē. ¶ Iam enim ipsa natura ut ad gustum & locutionē utit lingua: quoꝝ gustus quidem necessarium est: quapropter pluribus iest iterpraetatio uero est gra boni: sic & aere qui respiratione trahit ad duas utitur operationes: ad internum inquā disponēdum calorē: quod quidē est necessarium & causam in aliis explicabimus: & ad uocem etiam conficiendam ob bonum.

13ª 2ª Respirādi organū guttur ē cui⁹ cā pulmo est.

¶ Instrm autē respirādi fauces sunt: pulmoq; id est gratia cui⁹ est ista pars. Nā ea quæ gradiunt haci pte plus hñt caloris: q cætera. Is pterea loc⁹ q circa cor ē: pm⁹ respiratiōe nimirū eget. Iccirco necessariū ē aerē igredi respiratiōe attractū.

¶ Quare uox est ictus aeris respiratione attracti: qui quidē ab aia fit: ea q his in partibus collocat ad eam partē q gurgulio appellat. ¶ Nō eni oīs quiuis aialis sonus uox est: uti diximus: fit eni ut & lingua sonus efficiat: & ēt ut tussientes efficiunt uocē spirantē aut respirātē: sed aerē detinētē: sed oportet & aiatum sit id qd uerberat & aliqua cum imaginatione. Vox enim sonus quidē est significatiuus: & nō aeris eius qui respitatiōe trahit: uti tussis: sed hoc ferit aerē eū: q est in gurgulione ad ipm. ¶ Signū āt est: non posse quēq edere uocē spirantem aut respirantem: sed aerem retinētem. Detinens aut enim aerem hoc ipso nimitum mouet.

Vocis diffinitio

Vocē fieri cū qdā intentiōe affectioneue significādi pbat. primo.

Secundo

Coꝝm Iūcitē sit cognitū cur pisces sūt sine voce.

¶ Paret āt & quā ob cām pisces uocē n fundūt: fauces. n. nō hñt: at hāc ptē n hñt: q a nō suscipiūt aerē neq; respirāt. Sed q ita dicūt uehemēter aberrāt. Quā āt ob cām ali⁹ sermo est.

¶ Tractatus septimus. ¶ Capl'm primum.

1ᵃ pbatio DE odore uero & odorabili nõ æque bñ atq; de hisce q̃ dicta sunt discernere determinareq; possum⁹. ¶ Nõ eni ſi patet q̃le qd ſit odor: ut ſon⁹ uel lumẽ uel color 2ᵃ pbatio ¶ Cuius cã eſt nos nõ hr̃e hunc ſenſum exactũ. Sed inferiorẽ 3ᵃ pbatio cõplurium aĩalium ſenſu. Remiſſe nãq; hõ olfacit. ¶ Et nihil odorabilium percipit abſq; dolore uel uoluptate propterea q̃ ſenſum inſtrumentum huiuſcæ nõ eſt exactũ atq; pfectũ.

1ᵃ 2° De odoř ꝛ odorabili nõ vſq; adeo (vt õ dictis) facilis ꝛ prompta eſt õteri, ĩ natio.

4ᵃ pbatõ ¶ Atq; cõſentaneum eſt rõni: tã aĩaliũ ea quæ duros oculos hñt ſic ſentire colores ut ñ eoꝝ pcipiãt drĩas: niſi terrore cõtrarioq; ipſi⁹: q̃ hoium gen⁹ odores. ¶ Sil'itudinẽ ãt rõnes ſubir̃ uideñ odorat⁹ ad guſtũ: et odoris ſpẽi ad ſpẽs ipas ſaporꝝ.

2ᵃ 2° Etſi odoꝝ diffícilis ſit nãe dephenſio ex ſaporis tñ ſimilitudine nobis ad hoc patebit aditus.

Probatõ prima ¶ Verꝝ exactiorẽ guſtũ habemus q̃ oderatũ: ex eo q̃a guſtus tactus eſt quidã: quẽ quidẽ ſenſum hõ exactiſſimũ hẽt: in cæteris nãq; ſenſib⁹ uehemẽter a cæteris aĩalibus ſuperatur: at tactu longæ cæteris oibus excellentius percipit. ¶ Quapp & prudentiſſimũ eſt aĩaliũ. Iudiciũ ãt eſt in hoium genere ob hoc iſtrm ſenſus: īgenioſos eẽ hebeteſue: & nõ ob aliud q̃cq̃: Qui nãq; ſunt duri carne: ii ſunt ĩepti mente. Qui uero ſunt molles carnæ: ii ſunt ingenioſi menteq; dextri.

Corᵐ Quo ſit vt aĩaliũ prudentiſſimuz dicať homo.

Probatõ ſecunda ¶ Vt ãt ſaporꝝ alius dulcis: alius eſt amarus. Sic & odorum quoſdã dulces: quoſdã appellamus amaros. Verꝝ q̃dã odorẽ hñt ſaporẽq; ſil'is rõnis. Dulcẽ ĩquã ſaporẽ. Dulcẽq; odorẽ: quædã cõtra. Sil'r & acer eſt & acerbus odor: & acutus & pinguis. Nã q̃a odores nõ ſunt uti diximus manifeſti & perinde atq; ſapores: iõ noia odorꝝ deducta ſunt a ſaporib⁹ per ſil'itudinẽ rerũ. Alius eni eſt dulcis: ut croci melliſq;: alius acer: ut thimi ac huiuſcemodi rerꝝ. Idẽ & in cæteris modus ſeruať.

¶ Atq ſicut audit⁹ ẽ audibilis atq; ĩaudibilis: & uiſus uiſibilis atq; ĩuiſibilis & q̃ſq; ſil'r ſenſuũ ſic: & odorat⁹ ẽ odorabilis atq; Tres modi ĩnodorabilis inodorabilis. ¶ Inodorabile ãt multipl'r dr̃: nã & id: qd' oĩno caret odore: neq; unq̃ odorẽ hr̃e põt: & id: qd' exiguũ hẽt: & id etiã: quod malum tetrũq; habet odorẽ hoc appellari nomine ſolet: ſimiliter & ipſum inguſtabile dicitur.

3ᵃ 2° Olfactus odorabilis eſt ꝛ ĩnodorabilis.

¶ Fit ãt olfact⁹ ẽt p̃ mediũ: ut aerẽ aut aquã. Eteni aĩaliũ ea: q̃ in aquis degunt: uideñ odorẽ ſentire: tã hñtia: q̃ nõ hñtia ſanguinẽ. Sicut & ea: quæ uerſañ in aere. Horꝝ nãq; nõnulla odorẽ alimenti percipiunt eminus: perguntq; ad ipſum.

4ᵃ 2° Aer ꝛ aq̃ olfaciendi ſunt media.

Dubitaē an oia que sūt odoꝝ capacia cō similr nō odorēt.

¶ Quocirca dubitationē his locus hr̄e uideē : si cuncta qdē silr olfaciūt: hō uero respirās: nō respirās āt sed spirās aur de tinēs spiritū nō olfacit: neqꝫ emin⁹: neqꝫ comin⁹: neqꝫ si i ipis narib⁹.itus rē olentē posuerim⁹. Atqꝫ sensum qdē non fieri: si in instrumento sensus res ipsa sensu percipienda ponatur: cōmune omnibus est. Sed nō sentire sine respiratione ꝓpri um hoium esse uiderut: quod quidē experientia late patet. Rᵒ.

Nō aialia insecta (q̄ non respirāt nec spiritum ducunt odorari manifeste uidētur) aliū sensū habēt nō pūt quo odorent q̄ꝫ odoratū ꝓbat tripliciter.

¶ Quare ea: quæ sanguinis expertia sunt. Cū nō respirent: sensum quēdā ꝑter eos sensus q dicanē aliū hn̄t. ¶ At id esse Primo nō pōt: qppe cū odorē ꝑcipiāt: sensus.n. rei tā male q̄ bn̄ olē tis olfat⁹ sine cōtrouersia est. ¶ Præterea a uehemētib⁹ & ipa Secundo corrūpi uideē odorib⁹: a qb⁹ & hō corrūpiē: ut bituminis sul phoris. & similiū necesse ē igiē ipa olfacere: nō respitāria tn̄.

¶ Atqꝫ hui⁹ istr̄m sensus in hoie pinde uideē ab istro differ 3ᵒ ꝓbaē re taliū aiantiū: atqꝫ oculi differūt ab eoꝝ oculis aialiū : q̄ duros oculus hn̄t. Nā aialiū ea: q̄ molles oculos hn̄t : palpebras ipsas uti sepē & tegmē hn̄t: quas nisi mouerint ac apperuerint: nō uident: ut late patet. At ea: q̄ duroꝝ sunt oculoꝝ: nihil hn̄t ꝑfecto tale. Sed illico res eas uidcut: q̄ ꝑspicuo sunt. Sic igr̄ & istr̄m olfact⁹ i hisce q dr̄: q̄ñ respirāt. Velāine caret: pinde atqꝫ oculus durus ut dixim⁹. In his āt: q̄ suscipiūt aerē hēt uelamē: qd' cū respirāt: aperiē uenis meatibus sue distētis.

Corᵐ Hinc fit vt respirātia i aq̄ nō odorent.

¶ Et iccirco quæ respirāt nō olfaciūt in aq̄: necesse est.n. olfaciant respirādo: at id i aqua facere nequeūt. ¶ Est āt odor sic ci: sicut humidi sapor. Ipsum istr̄m olfactus est potētia tale. Odoris natura z saporis.

¶ Tractatus octauus. ¶ Capitulum primum.

1ª 2ᵒ Gustabile qōdā tangibile est.

Gustabile āt ē qddā tāgibile. ¶ Atqꝫ hæc est cā: ut ipm 1ª ꝓbatio nō sit sensibile ꝑ mediū corpus extremū : neqꝫ.n. tactus tali medio ꝑcipit. ¶ Enim uero corpos ēt id in 2ª ꝓbatio quo tanq̄ i materia est ipsæ sapor q gustu ꝑcipiē : humidū ē: qd' est tāgibile qddā. ¶ Quapp fiēr essemus i aqua: Dulce sane sentirem⁹ in ipsa positū & nō sensus illius nobis ꝑ aquā: tanq̄ per mediū esset. Sed qa permixtum illud esset cū humido : quēadmodū in poti. ne fieri solet color autem non hoc uidetur: quod miscetur neqꝫ de fluxibus.

Corᵐ quo fit vt existētes in aq̄ saporez (vt dulce) deꝑhēdamus nō qꝛ aq̄ gustādi sit mediū sꝫ qꝛ sapor humori pmixt⁹ sit sicut i liquore quē bibimus.

Corᵐ Fit ēt vt qcq̄ꝫ gustādi sensū afficit humidū sit actu aut potētia.

¶ Nō igiē ut est ibi sic & hic esse de medio dicere possum⁹: nullū.n. extremū ē mediū: ut dixim⁹: ut āt uisibile est color: sic est gustabile sapor. ¶ At q nihil absqꝫ humiditate saporis

efficit sensum; sed oẽ qđ ipius efficit humiditatẽ aut actu; aut potẽtia nimirum habet ut salsum: nã & ipm liq̃scere potest facile; & se linguã ut patet cũ liq̃scit humidorẽ efficere põt.

¶ At uero sicuti uisus ẽ uisibilis & inuisibilis; & tenebræ nãq; sunt inuisibiles; quas ẽt uisus discernit; & eius qđ ualde splẽdidũ est; & hoc.n. inuisibile dr̃ q̃q̃ nõ eodẽ; sed alio mõ q̃ tenebræ. Sicut igĩ uisus uisibilis & inuisibilis est; & auditus silr̃ soni silentiiq;: quoꝝ alterũ audibile; alterũ inaudibile est; & ẽt soni magni pinde atq; splẽdidi uisus. Nã ut paruus sonus mõ qđdã inaudibilis. Sic etiã & magn⁹ ac uiolent⁹. ¶ Inuisibile uero multifariã dici solet qđdã pinde dr̃ tale; atq; in cæteris ẽt id quod ĩpossibile est qđdã hoc pacto: ut aptũ qdẽ sit id hr̃e: quo uidere possit; illo ãt careat aut hẽat remisse uel praue: ut iforme dicĩ; aut idoctũ. Sicut igĩ uisus inquã uisibilis & inuisibilis est; & auditus silr̃: sic & gustus gustabilis & ĩgustabilis est. ¶ Q̃đ qdẽ aut exiguũ hẽt; aut paruũ; aut uastãtẽ gustũ saporẽ. Videĩ ãt potabile & ĩpotabile eẽ pricipiũ; utrũq;.n. gustu percipĩ. Veꝝ alteꝝ est paruũ gustũq; deuastat; alteꝝ est amicũ naturæ. ¶ Est ãt potabile gustui cũ tactu cõmune.

¶ At uero cũ gustabile sit humidũ: necesse est & istr̃m sensus ipsi⁹ neq; humidũ eẽ actu; neq; etiã tale; ut humectari nõ possit humidũq; euadere. ¶ Patiĩ eni aliqđ gust⁹ a ipo gustabili; ea nimiꝝ rõne qua gustabile est. Necesse est igĩ instr̃m gustus potẽtia quidẽ humidũ esse; humectari ãt actu: ita ãt humectari ut; eius cõserueĩ cum humectaĩ & rõ. ¶ Signũ ãt est linguã; neq; cum est ualde sicca; neq; cũ & nimiꝝ humida sentire. Is enim tactus fit humidi primi perinde atq; si cum prægustauerit quispiã uehementẽ acremue saporẽ deinde alium gustet; & ut in ægrotantibus fit quibus cuncta uidenĩ amara; quia lingua sentiunt tali humiditate referta.

¶ Species aũt saporꝝ ita sese hñt queadmodũ colorꝝ. Dulce nãq; & amarũ cõtraria simplicia sunt heret ãt dulci qdẽ pingue; amaro ãt salsum. At inter hæc collocanĩ acre acerbũ; acidum atq; acutum hæ nanq; fere differentiæ uidentur esse saporum. Quare gustus quidem instrumẽtum id est: quod est potentia tale; gustabile aũt id quod ipm actu facere põt.

¶ Tractatus nonus. ¶ Capitulum primum.

[Margin notes, left: Inuisibile tribus modis; Ingustabile paribus modis; probatio; probatio]

[Margin notes, right: 2a ꝯ Gustus gustabilis ẽ & igustabilis. — Coll.m Omne poculentum ẽ tactui & gustui cõmune est. 3a ꝯ Gustãdi nã institutũ organũ neq; actu dz eẽ humidũ neq; tale ut humido diluĩ diffundiq; nequeat. — Saporũ species]

Dubitatio pria an vnus an plures sint sensus tactus.

Dubitatio scda qd sit tactus organum.

DE tangibili aũt & tactu eadẽ ratio est: nã si tactus nõ unus sit sensus. Sed plures: necesse ẽ & ea: quæ tactu pcipiunt plura sensibilia esse. ⁋ Dubitationẽ aũt iste locus habere uidetur. Dubitabit autem non iniuria qspiam. Vtrum plures sint tactus an unus tantum.

℄ Et de instr̃o tactus qd tandẽ sit. Vtrũ ipsa caro: & id: qđ in cæteris sil'e est carni: an ita nõ sit. Sed id qdẽ ipm sit sensus huiuscæ mediũ: instr̃m ãt ipsi⁹ primũ: aliud quoddã sit itus.

1ª ꝫ (primaꝫ soluẽs dubitationẽ) tactus non vnus sꝫ plures sunt sensus.

⁋ Ois. n. sensus unius cõtrarietatis esse uidet: ut uisus albi ni griq;: & auditus acuti grauisq;: & gust⁹ dulcis atq; amari. At in tangibili plures isunt cõtrarietates ut patet: est. n. calidũ: frigidũ: humidum: siccum: molle: durum: & istiusmodi alia.

Solutio antiquoꝝ quã adhibẽt mini me sufficere videt.

℄ Sed esse uidet ad hãc dubitationẽ qdã solutio. Nã i cæteris ẽt sensib⁹ plures sunt cõtrarietates. In uoce nãq; non solũ est acumẽ & grauitas: sed ẽt magnitudo & puitas: & leuitas & asperitas uocis & alia huiuscemodi. Sũt & circa colorẽ differentiæ aliæ tales. Verũ quidnã sit unum obiectum tactui. Sic unum est auditui sonus: non esse manifestum uidetur.

2ª ꝫ (secũdã soluens dubitationeꝫ) Caro nõ ẽ organũ tactus, sꝫ senciẽdi medium

℄ Huius ãt utrũ istr̃m tact⁹ itus sit: post carnẽ an nõ sit. Sed statim sit ipsa caro: id nõ ẽẽ signũ uidet. Cẽlum iquã illico fieri: cũ res tactu pcipiẽdæ tãgunt. ⁋ Eteni si qs nũc circa carnẽ subtilẽ pellẽ extẽderit: deide rẽ tactu pcipiendã tetigerit: sensus statim sil'r fiet: & tñ in illa pelle tact⁹ instr̃m nõ ẽẽ. Quod si copulata fuerit: uelocius ut patet: sensus perceptio fiet. Probato

Causa alia remouetur.

℄ Quapp talis pars corporis pinde sese hre uidet: atq; si circũfusus aer cõiunctus esset nobis ac copulatus. Tũc. n. uno quodã istrumẽto pfecto sonũ & colorẽ & odorẽ uideremur sentire: & unus qdã uideret esse nimirum sensus: uisus: auditus: atq; olfactus. Nũc ãt qa seiunctum est id per quod fiunt motus: patet instrumenta iam dicta sensuum esse diuersa.

Corᵐ Vñ fit vt mediũ tãgendi aer aut aq̃ esse nõ debuerit.

℄ In tactu ãt idipm nũc laret: fieri. n. neqt ut ex aere uel aq̃ corpus aiatũ tanto mõ cõstet qppe cũ solidũ qđdã esse oporteat. Restat igit ut ex his atq; terra sit mixtũ: quale est ipsa caro & id: quod uicẽ ipsius subiit. Quare necesse est ipsum corpus copulatũ medium esse iter istrumentũ ipsi⁹ tactus & res ipsas tãgibiles: per qđ fiunt ipsi sensus: qui qdẽ sunt plures.

3ª ꝫ Argumẽto lingue plures pducuntur ẽẽ tactus.

℄ Indicat autem plures esse tactus hisce: qui in lingua cõsistit: nam eadẽ in parte & oẽs res tangibiles & saporẽ ẽt sen-

tit. Si igitur & cæteræ partes carnis sentitent saporē. Vnus idēq; tunc sensus uidereť esse ꝓfecto gustus & tactus. Nunc autem quia nō fit cōuersio. Duo diuersi sensus esse censenť.

Dubitatio an tactus ꝑmissi fiat extraneum.

¶ At uero dubitabit hoc loco nō iniuria q̄spiā: nā si corpus qdē oē ꝓfūditarē hēt: atq; hæc ē tertia magnitudo: fieri uero neqt: ut ea corpa sese mutuo tangāt: iter q̄ corpus aliqď medium itercedit. h̄muidūq; ñ ē sine corpe nec hūectatū: sed necesse ē uel aquā eē uel aquā hr̄e: q fieri pōt: ut corp⁹ tāgat corp⁹ in aq̄: eteni necesse est: cū extrema nō sint sicca: i medio aquā eē: qua repleta sunt ipa extrema. Q̲ď si hoc ē uer̨ fieri ꝓfecto nō pōt: ut corpor̨ tact⁹ fiat in aqua. Eodē etiā mō deiis dici pōt: q̄ in aere collocanť. Sil'i nāq; mō sese hēt aer ad ea: q̄ sunt in ipso: & aqua ad ea: quæ sunt in ipsa: latet autē nos magis in hisce: quæ in aere collocanť: q̄ in naturalibus: quæ sunt in aqua: si humectarum: humectatum rangit.

4ᵒ ꝯ (rūdēs dubitationi) duor̨ corpor̨ semp aliqd (cū tangunť) interiacet medium.

Questio an sensibilia sili modo sentiātur medio scilicet interueniēte extraneo necne.

¶ Vtrū igiť oium sil'i mō sit sensus: an sensuū qdā ut nūc uideť eodē: qdā diuerso mō obiecta sua ꝑcipiāt. Gust⁹ qdē & tact⁹ tāgēdo: cæteri āt emin⁹. ¶ Ad id ꝓfecto ñ ita ē: sed dur̨ ēt & molle ꝑ alia ꝑ lāc sentim⁹. Quēadmodū & id: qď sonat & uisibile ac odorabile. Ver̨ hæc qdē emin⁹: illa uero cominus sentiunť. Quapp latet si ꝑ mediū illa ꝑcipianť. Nā sensibilia cuncta ꝑ mediū sentiunť sed in illis idipm latet ut diximus. Eteni uero si ꝑ subtilē pellē: ut prius eirā est dictū: positā circa carnē seutirem⁹ oia tāgibilia ipm nō aiaduertētes. Sic nos tū utiq; sentiremus ut nunc in aere sentimus & aqua. nūc. n. uidemur res ipsas tangibiles tangere: & nullū medium esse.

Rᵒ.

Quo gustus & tact⁹ a reliquis discrepet sensibus.

¶ Interest autē iter rangibile & ea quæ sonāt & uisibilia: nā hæc qdem sentimus: medio in nos aliqd agēte. At tāgibilia sentimus nō a medio: sed una cū ipo medio moti: uti fit: cū quispiā ꝑ clypeum est ꝑcussus: nō. n. ꝑcussus clipeus ꝑcussit. Sed fit r̄ ut ambo sint simul percussi clipeus atq; miles.

Cor^m Vñ fit vt quēadmodū aer & aq̄ se se hñt ad visuz auditū & olfactū ita caro & lingua at tangendi medium.

¶ Oīno āt ut aer & aq̄ sese hñt ad uisū & auditū atq; olfactū. Sic caro ac lingua sese ad huius istr̄m sensus hr̄e uidenť. Atq; nec ibi ꝓfecto: nec hic ꝑceptio sensus fiet: cū istr̄m sensus a re sensibili tāgiť: ut si q̄spiā sup extremū oculi corpus posuerit albū. Ex quo ēt plane patet istr̄m sensus ipsi⁹ quo res ꝑcipiūtur tāgibiles: itus eē collocatū. ut dixim⁹. Sic. n. & hoc sensu fiet id porro. Q̲ď i cæteris sensib⁹ fieri solet. Sensibiliū. n.

si in ipsis istrumentis ponant sensuum: non fit ut patet: perceptio. At si sup carne ponat tangibile: fit ut docet experientia sensus. Quare sine dubio ipsa caro medium est in tactu.

De tact obiectis bus rerū elementa fecerunt

¶ Atq ea tactu pcipiunt: q̄ corpis sunt ut corpus ē dr̄ia. Dico āt dr̄ias eas: q̄ rer ælemeta distiguūt: calidū: frigidū: siccū: ac humidū: de qb⁹ ante adixim⁹ iis ī locis in qb⁹ de ælemētis ipsis tractauimus.

De ipsi⁹ tactus orgaño quo sese habere debeat modo.

¶ Instrumētum āt id quo dicte qualitates sentiunt: & in quo primo sensus is collocat: quē appellare cō sueuimus tactum: pars ea sane est: quæ est potētia talis.

¶ Sentire: nāq; pati quoddam est: ut diximus. Quare id: quod agit tale illud facit cum sit potētia: quale est ipm actu.

Cor^m Hic fit quoq; sensoriū tact⁹ nō sentire q̄ eque calida. eque frigida eque aspera eque lenia iudicāt s; solas super habundātias atq; extrema.

¶ Quocirca sil'e calidum atq; frigidū: & durum ac molle nō sentimus. Sed exuperationes: quia sensus est quasi mediocritas quædā cōtrarietatis eis: quæ in ipsis sensibilibus inest. Et ppter hoc sensibilia ipsa discernit; nā mediū ipm extrem or; est iudex; fit enim ad utrūq; ipsorum alterum extremorum

Cor^m Sicut visus album aut nigrū percepturus neq; album actu neq; nigrū existit & sicut visus visibilis ē & inuisibilis (& ceteri suorū oppositorū) ita tactus ē tāgibilis & itāgibilis.

¶ Atq; ut id: quod albū nigrūq; pcepturum est sensu. Neutrum ipsorū actu. Sed potentia sit utrūq; oportet & in cæteris eodē mō: sic & in tactu neq; calidū neq; frigidū id actu sit oportet. Sed utrūq; potentia: quod utrūq; est percepturum.

¶ Præterea ut uisus uisibilis ac inuisibilis quodāmō est uti diximus: cæteriq; sensus oppositorum sil'r. Sic etiā est tangibilis ac itangibilis tactus. ¶ Intāgibile āt est etiā id: quod exigua admodū differētiā tangibiliū habet: q̄le passus est aer: & exuperatiōes etiā tangibiliū q̄lia sunt ea: quæ corrūpere pnt.

Intangibile

¶ De sensum igit unoquoq; dictū sit hoc mō quasi figura.

Epilog⁹

¶ Tractatus decimus. ¶ Capitulum primum.

1^a p^o Id sensuū cōe est rer; formas sine mā suscipere.

Hoc āt uniuersaliter accipere de oī sensu oportet: sensum inquā id esse qđ sensibiles sine materia formas suscipe pōt: & pinde atq; annuli signū sine ferro uel auro suscipit cærā; suscipit āt æneū uel aureū signum: sed nō aut æs aurū; neq; signum ut est aureum æneūue: sil'r patit & sensus uniuscuiusq; sensibilis modo ab eo quod habet colorē aut sonum aut saporem. Sed nō ut unumquodq; illorum dicitur: sed ut est tale & ratione.

Cor^m Quāuis sensus (q sedez in pmo sentiēdi instrumēto hz) & pmū sensorium subiecto nō distent diuersa tn̄ sensorio & sensui essentia est.

¶ Instrumētum aūt id sensus est primū: in quo est talis uis atq; potentia collocata; atq; sunt idē. Ratio uero non est ea-

dem:sed diuersa:nam id:quod sentit: aliqua est magnitudo: non tamen ratio sensitiui neq; sensus est magnitudo: sed est quædam ratio potentiaq; illius.

¶ Patet autem ex his & cur sensibilium exuperationẽ sensuum istrumẽta corrũpunt. Nã si mot⁹ sit uehemẽtior istrumẽtiq; sensus superet uires. Dissoluitur ratio id autem erat. Sensus. Dissoluiturq; perinde atq; concẽtus intentione. Cum uehementer fides pulsantur. 2ª 2ᵒ Sensibiliũ exuperatiões & excelentie sensuz corrũpũt.

¶ Pater pterea & quã ob cãm nõ sentiunt plãtæ tãetsi partem aliquã hñt aiæ atq; ab ipsis tangibilibus patiunt: frigescunt.n.& calefiunt ut pater:nã huius cã est. Mediocritatem nõ hre:neq; principiũ tale:ut sensibiliũ sine materia suscipiunt formas:sed cum materia patiantur. Cor^m Uñ nimirũ cognosci põt cur plãte (& si quãdã aie ptez obtineãt & tãgibilib⁹ afficiant calescãt frigescãt humectent arescant) nõ sentiãt.

¶ Dubitabit ãt qspiã:si possit id ab odore pati: qđ olfacere nequit:aut id a colore qđ haud quoq; uidere põt:& in cæteris sil'i mõ. ¶ Quod si odorabile sit odor: si quidi odoratum agit:odor pfecto agit. Quare fieri nequit ut ab odore quicq̃ patiat eorum:quæ olfacere nequeunt. Eadẽ est & in cæteris ratio:nec etiã fieri põt:ut a sensibilibus quicq̃ patiat eorum quæ sentiri possunt:nisi ut quodq; est sensitiuum. Questio an aliud a sensu pati possit a sẽsibili. Ad ptem falsã argu ĩ primo

Secundo ¶ Id ita esse patere põt & hoc etiã pacto:nã neq; lumen & tenebræ neq; sonus neq; odor in corpore quicq̃ agit. Sed ea nimirum in quib⁹ sunt ipsa. Aer.n. qui est cum tonitruo scindit lignum. ¶ At enim tãgibilia saporesq; agunt. Si enim nõ agerent:a quonam inanimata paterentur atq; alterarentur. Ad ptem oppositã

¶ Quid igit agunt ne & sensibilia illa. ¶ At ut uidet:nõ oẽ corpus ab odore pati sonoq; põt:& ea:quæ patiunt terminis uacãt & nõ manent ut aer:olet.n.ipsæ tanq̃ aliqd passus. Solutio qõnis.

¶ Quid aliud est olfacere qdẽ pter idipm:aliqd iquã pati. At enim olfacere qdẽ sentire est. Aer ãt passus cito sensibilis fit. Instãtie solutio.

¶ Tractatus undecimus. ¶ Capl'm primum.

Sensum autem nullum alium esse pter hos quinq;. Visum iquã auditum:odoratũ:gustum: & tactum: ex hisce pfecto quæ nunc deinceps dicemus:credere quispiã põt. ¶ Nã si nunc sensum ois eius habemus cui⁹ sensus est tactus:omnes nãq; rei tãgibilis ut est tãgibilis affect⁹ nobis sunt sensibiles tactu:nullus utiq; tactus uel gustus uel 1ᵒ 2ᵒ Nullus preter quinq; uisuz audituz olfactũ gustũ & tactũ alius supesse existimãdus ẽ sensus. 1ᵃ pbatio

olfactus uel audit⁹ uel uisus deesse nobis uidet̃. ¶ Præterea si 2ª ꝓbatio
sensus nobis deficiat aliq̃s: & istr̃m necesse ẽ illi⁹ nobis deesse

Medium sentiendi duplex est.

℄ Præterea oĩs sensus ꝑ mediũ sentit ut patuit. ¶ Mediũ ãt 3ª ꝓbatio
aut cõiunctũ: aut seiunctũ externũq; esse necesse est. At nos
habem⁹ utrũq;: & id iquã qđ ẽ cõiunctũ quo q̃dẽ tãgẽtes sen
tiamus sensibilia tactu: & id etiã ꝑ qđ emin⁹ nõ tãgentes sen
tim⁹. ¶ Id uero duplex est spatiũ simplex aer iquã & aq̃. Res

Medium sentiendi extrĩsecũ duplex est.

autẽ ita sese hr̃e uidet̃: ut si sensibilia plura diuersa gñe ꝑ unũ
mediũ sentiant̃. Necessariũ siteñ: qui sensus instr̃m hẽat tale
sensitiuũ illoꝝ esse: ut si ex aere sensus sit istr̃m: & aer sit medi
um in colore sentiẽdo ac sono. Quod si unũ idemq; per plu-
ra media sentiat̃: ut color per aerem atq; aquã: hæc.n.utraq;
perspicua sunt: is qui alterum tm̃ habet ipsorum: sentiet ni-
mirum id quod per utrũq; sentiri potest.

℄ Nã ex hisce duob⁹ simplicib⁹ tm̃ instr̃a sunt sensus ex aere
atq; aqua. Etenim pupilla ex aqua. Audit⁹ ex aere. Odorat⁹
ex hoꝝ altero cõstat. Ignis aut nulli⁹ est instr̃i: aut cõis oĩum
est. Quippe cum sine caliditate nihil sit sensitiuũ. Terra etiã

Cor^m Hinc fit ut extra aerẽ & aquã nullũ sit sentiendi organum.

aut nullius est instr̃i aut in tactu maxĩe: cõmixta. ¶ Quocir-
ca restat nullum sensus instr̃m esse ꝑter aerem atq; aquam.

℄ Hæc ãt nõnulla nunc aĩalium hñt. Ab iis igit̃ aĩaliũ: quæ
sunt ꝑfecta nõ imperfecta nec membris capta omnes sensus
habentur. Etenim & talpa sub cute oculos habere uidetur. De talpa

Concludit intentũ.

℄ Atq; si nullum aliud corpus est ꝑter ea: quæ percipimus
esse: nec ullus alius affectus ꝑter eos: qui corporibus hisce cõ
petunt quæ sunt hic: nullus profecto deficit sensus.

2ª 2° Non existimare oportet ullũ deficere sensuz cõib⁹ sensibilib⁹ dep̄rchẽdendis aptũ. eaq; quolibet positoꝝ sensuũ ꝑ accidẽs dep̄hẽdi.

℄ At uero neq; sensus instr̃m q̃cq̃ ꝓpriũ sensibiliu cõium
esse põt. Mot⁹ iquã q̃etis figuræ magnitudinis: numeri: uni
us: q̃ unoquoq; sensu sentim⁹ per accidens. ¶ Oĩa.n. hæc sane 1ª ꝓbatio
motu sentim⁹: etenim magnitudo motu sentit̃. Quare & fi
gura q̃dem: cum figura quædã magnitudo sit: & id: qđ quie
scit: ex eo: quia nõ mouetur: & numerus cõtinui negatione.
¶ Et sensibilib⁹ ꝓprii. Vnusquisq; nãq; sensus nimiꝝ sentit: 2ª ꝓbatio
℄ Quare patet fieri nõ posse: ut cõium cuiusq; sit ꝓprius
sensus. ¶ Si enim esset ꝑinde tunc fieret: atq; nunc uisu dulce
sentimus: qđ q̃dẽ ꝓpterea: fit: qđ utrorũq; sensum habem⁹: 3ª ꝓbatio
quo cum cõcurrunt agnoscimus. Quod si ita nõ esset nullo

alio mõ ꝑfecto nisi per accidens sentiremus: quo pacto filiũ sentimus cleonis: nõ .n. cleonis filiũ. Sed albũ sentimus huic ãt accidit ut fili⁹ sit cleonis. At cõiũ habem⁹ iã sensum cõem nõ per accidens sane. Nullus igit̃ ipsoꝝ sensus est ꝑprius nullo. enim sentiremus mõ nisi eo: quo dixim⁹ filiũ uidere cleonis. Propria ãt sensibilia sensus ipsi per accidẽs alter alterius sentiũt: nõ hoc sane quo ipsi sũt. Sed quo un⁹: ceu simul i eodẽ sensus efficit̃: ceu bilẽ amatã eẽ ac flauã: nõ .n. ad alterũ ꝑtinet: unũ ãbo haec eẽ dicere: quapp & erat & si sit ꝗpp iã flauũ.

Rº. ¶ Quare patet autẽ cuius nã gratia plures sensus. Sed non unũ tm̃ habemus. ¶ At ut minus ipsa: quae sequunt̃ atq; cõia lateant: ut mot⁹: & magnitudo: & numerus: nã si esset solus uisus: qui q̃dẽ est & coloris: magis laterẽt: ac idẽ esse oĩa uiderent: ꝑpterea q̃d color & magnitudo sil' se sequunt̃ & comitant̃. Nunc ãt cum in alio quoq; sensibili ipsa cõia sint: fit inde ꝑspicuũ unũquodq; illoꝝ aliq̃d aliud esse atq; diuersum.

Questio cur nã plures ordinauerit sensus nõ vno sensu cõtenta quo oĩa sensibilia vt cõia discerneret.

¶ Tractatus duodecimus. ¶ Capitulum primum.

CVm aũt sentiamus nos uidere ac audire: necesse ẽ aut uisu sentiam⁹ uider̃: aut alio sensu. ¶ At si alio sensu: tũ idẽ sensus erit & ipsius uisus & ẽt coloris subiecti. Quare uel ꝗduo sensus eiusdẽ erunt subiecti: uel seipm̃ sentiet ipsae. ¶ Praeterea si alius sit sensus: qui ꝑcipit ipsum uisum: aut in infinitum fiet abitio: aut erit aliquis sensus qui seipsum percipit sentientem. Quare idipsum in primo sensu continuo est faciendum.

Dubitatio cũ sentimus nos vidẽ & audire an id eodẽ sensu percipiamus an alio.

Probat̃ ꝙ nõ alio sed eodez sensu. Primo Secũdo

Q: alio & nõ eodez sensu arguit. ¶ At hinc oritur dubitatio: nã si uisu quidẽ sentire nil aliud est q̃ uidere. Videt̃ ãt color uel id: q̃d habet colorẽ. Si ꝗppiã uiderit id: q̃d uidet colorẽ id habebit ꝑfecto q̃d uidet p̃mũ.

¶ Patet igitur non unum idipsum esse. Sentire inquã uisu: Rº.
nam cum nõ uidemus: tenebras & lumen uisu discernimus:

Solutio rõnis factae supra. sed nõ eodem: ut patet modo. ¶ Praeterea idip̃m etiã quod uidet colore: quodãmodo delibutum est. Instrumentũ enim uniuscuiusq; sensus ipsum sensibile sine materia suscipit uti diximus. ¶ Quocirca sensibilib⁹ ipsis se motis: isunt in sensuũ instr̃is sensus imaginationes. ¶ At q̃ operatio rei sensibilis

Corᵐ Hinc euenit vt sensibilib⁹ remotis, sensuationes in sensibilib⁹ aliquãdiu ꝑdurare vident̃.

atqꝫ sensus sua quidem & eadem est. At earũ ratio non eadẽ est. Dico aũt sonũ actu: & auditum & actu: fit enim ut is: qui auditum habet non audiat: & id quod habet sonũ non semp sonet. Sed cum operatur id quod audire põt: & sonat id: qđ sonum efficere potest tum simul fit & auditus actu & sonus etiam actu: quoꝝ alterum quispiam auditionem: alterũ sonationem esse non incongrue dicere potest.

Supponẽdo ꝙ sensibilis ꝛ sensus vna eadẽqꝫ sit actio. quãuis eẽ nõ sit idẽ. Ex quo q̃rit̃ cur audibile nõ audit quẽadmodum auditus.

Corᵐ (Rñdẽs questiõi) fit vt sonꝰ actu ꝛ audicio in eo sint ꝙ patit̃ ꝛ ꝙ potentia tale est.

¶ Quod si motus & actio atqꝫ passio in eo est quod patitur R°.
atqꝫ mouetur: necesse est & sonum & auditum actu in auditu qui est potentia esse. Agentis nanqꝫ mouentisqꝫ operatio in ipso patiente suscipitur atqꝫ inest: quocirca nõ necesse est id quod motu ciet moueri. Actus igitur sonatiui sonus est uel sonatio. Auditui uero auditus uel auditio. ¶ Duplex enĩ Distictio
est auditus: & duplex etiam sonus.

¶ Eadẽ est & in cæteris sensibus ac sensibilibus ratio: atqꝫ ut actio passioqꝫ non in agente est. Sed in eo quod patit̃. Sic & in ipsius sensibilis actio in ipso est sensitiuo. Sed in quibusdã noĩa quoqꝫ sunt posita: ut sonatio ac auditio: in quibusdã aũt caret alterũ nomine. Operario enim uisus uisio dicit̃: at coloris nomine uacat. Operatio præterea gustus gustatio dicitur: at saporis nomen non habet.

Corᵐ Fit etiã vt sensus ꝛ sensibile scd̃m actũ dicta simul fiãt simulqꝫ corrũpantur at dcã scd̃m potẽtiaꝫ nõ hãc subeũt cõditionem.

¶ Hæc cum ita sint; atqꝫ unꝰ actus rei senbilis sensitiuiqꝫ sit: q̃uis diuersas habeat rõnes: sicuti diximus; necesse est simul corrũpant̃: simulqꝫ sint salua: auditus ac sonus; qui hoc modo dicunt̃. & sapor it idẽ & gustus. Cæteraqꝫ silr̃. At ea: quæ dicunt̃ potẽtia nõ hãc ipam ꝑfecto necessario subeunt legẽ.

1ᵃ ꝯ° Veteres nature iterp̃tes haud sane asseruerũt coloreꝫ siue visu ꝛ sonuꝫ sine auditu (ꝛ ita in ceteris) esse nõ posse.

¶ Nõ recte igit̃ priores naturales philosophi sentiebant: q quidẽ sine uisu neqꝫ album ullum neqꝫ nigrũ esse dicebant. neqꝫ item nullũ sine gustu saporẽ: nam partim recte: partim nõ recte censebant. ¶ Etenim cũ dupliciter sensus sensibileqꝫ Distictio
dicat̃ potẽtia atqꝫ actu: in his q̃dẽ secũdis fit idip̃m sane; qđ dictũ est: in illis aũt primis nõ fit ut luce clarius extat. At illi de hisce simpliciter loquebant̃: quæ simpliciter nõ dicuntur.

2ᵃ ꝯ° Qui sensus rationes q̃sdã ꝓportiones harmoniasqꝫ asserũt. haud irrõnabiliter loq videtur.

¶ Quod si uox quædã cõcentus est; uox autẽ & auditus rũ unum; tum non unũ aut non idem sunt; & si cõcentus est ratio: necesse est & auditum quidã esse rõnem atqꝫ ob idipsum exuperans quodqꝫ tam acutum q̃ graue corrũpit auditũ atqꝫ

deuastat: & in saporibus gustum: & in colorib⁹ uisum: id qđ nimirum est splendidum & tenebrosum: & in odoribus uehemens odor. Sine dulcis: siue amarus: qui sensus ipse quædam est ratio rata. ¶ Quocirca sensibiliū ea quæ sincere talia quæq simplicia sunt: ut acutum uel dulce: uel salsum cum reducuntur ad rationē sensui sunt iocunda. Tunc enim ipsum delectare uidētur. Omnino autē ipsum mixtum magis concentus est: q̄ acutum uel graue. Tactui quoq nō calidum sane simplex ac frigidum. Sed id: quod est ad rationē redactū amicum est atq iocundum. Enimuero sensus ipse ratio quædam est uti diximus: sensibilium autem ea: quæ exuperant: atdolorem afferunt ipsi aut tandē ipsum corrumpunt.

Cor^m Qua ꝓpṫ sensibilia sincera atq simplicia: vt simplex acutū grave dulce salsū cū admiuicem miscent. bona q̄ proportiōe tēperantur sensui iocundiora atq delectabiliora sunt. vt auditui delectabilior ꝯcent⁹ q̄ simplex graue aut acutum.

¶ Vnusquisq igitur sensus ut sæpe dixim⁹ sensibilis est obiecti. Estq in instrumēto suo ea ratione: qua illud sensus est instrumētum: & differētias sensibiles obiecti sui discernit: ut album quidē & nigrum uisus. Dulce aut & amarum gustus: & cæteri simpliciter sensus.

3ᵃ ꝯ̄ Alteꝝ sensum q̄ diuersoꝝ sensuū sensibiliū ḋrias diiudicet. esse oportet.

¶ At enim cum album & dulce & singula sensibilium ad singula nimirum aliqua comparemus ac discernamus & sentiamus differre: necesse est idipsum ꝑfecto fieri sensu: quippe cum illa sensibilia sint.

¶ Quo patet carnem ultimum istrumētum sensu non esse: nam necesse est id: quod discernit tangēdo discernere. ¶ Fieri igitur non potest: ut separatis discernatur dulce diuersum esse ab albo. Sed unicuipiam ambo nota esse oportet. Illo namq modo sane pateret inter sese illa differre: etiam si alterum ego: alterum tu sentires unum igitur dicat oportet. Diuersa esse dulce ac album. Dicit igitur idē. Quare ut dicit: sic & intelligit atq sentit: patet ergo fieri non posse: ut separatis separata diiudicent. ¶ At hinc patet neq fieri posse ut separato in tēpore discernant. Nam ut idem aliud esse bonum ac malum dicit. Sic quando alterum dicit aliud esse: tunc & alterum etiam dicit: atq dico quando non per accidens. ueluti nunc dico quippiā aliud esse: non tamē dico illud nunc aliud esse. Sed hoc pacto nunc dicit: ut dicat: & nunc illud esse. Simul igitur dicit. Quo fit ut inseparabile & in inseparabili tēpore separata discernat.

4ᵃ ꝯ̄ Sicut vn⁹ sensus ē q̄ iudicat albū differre a nigro. ita ꝯ vnū sensuꝫ (q̄ huiusmodi ḋrias discernit) esse oportet.

5ᵃ ꝯ̄ Nō mō sensus cōis vnus est. sꝫ ꝯ simul tpe sensuuꝫ diuersoꝝ percipit iudicium.

Instantia cōtra dcā

¶ At uero fieri nō pōt:ut simul idem ea ratione qua' indiuisibile est & in indiuisibili tpe motibus contrariis moueatur. At dulce quidē sic mouet sensum ac itellectū. Amatū autem contrario modo: & album itidem diuerso. ¶ Est igitur quod indiuisibile quidē numero. Separatū autē rōne partim igit ut diuisibile res sentit diuisas: partim ut indiuisibile: nā rōne quidē diuisibile, loco aūt atq; numero indiuisibile est.

Solutio.

Instātia cōtra solutionem.

¶ At id minime fieri potest idem enim potentia quidē est ipsa cōtraria: & diuisibile & indiuisibile: actu aūt esse nō pōt. Sed patiendo diuisibile est: at fieri nequid: ut simul sit album & nigrum. Quare neq; formas ipsorum simul sensus ac intellectus. Si talia sint ut patiantur suscipient.

Solutio recta.

¶ At enim hoc perinde sese habet: atq; id quod quidam punctum appellant. Quod quidē tum unum est: tum duo: quo pacto & diuisibile est quo igitur indiuisibile est hoc unū est: id quod discernit ac simul. Quo uero est diuisibile: hoc non unum est: bis enim eiusdem signi simul sit usus. Quo ergo finis usus sit ut duorum: hoc duo discernit: atq; est separata ut separatum. Quo uero est unum: hoc unius fit usus & simul. ¶ Sed de principio quidem quo dicimus animal sensitiuum esse sit hoc modo determinatum.

Epilogus

¶ Tractatus tertiusdecimus.

¶ Capitulum primum.

Questio est aia motu secundū locū, sensu discretiōe & itellectu maxie discernatur, an itellect⁹ a sensu discrimen paciat.

QVm autem duabus prisci differētiis maximeq; diffiniant aiam. Motione inquā loco accomodata: & itelligendo & discernēdo ac sentiendo: considerandum est si quid intersit inter itelligere ac sentire. ¶ Videt nāq; ram intelligere q̄ etiam sapere ueluti quoddā esse sentire: etenim his utrisq; rerū aliquas anima discernit atq; cognoscit. ¶ Et ueteres idem esse sapere sentireq; censent. Quēadmodum & Empedocles dixit. Ad præsens hominū crescit sapientia semper. & alio rursus in loco. Hinc uaria his semper prudentia somnia monstrat. ¶ Idem & Homerus his carminibus sensisse uidet. Tales nāq; insunt mentes mortalibus ipsis. Quales quotidie summi fert rector olimpi.

Rō antiquorū Empedocles testimoniū.

Homeri testimoniū.

Motiuū antiquorum assignat.

¶ Etenim omnes hi putant ipsum itelligere corporis esse: perinde atq; ipsum sentire: & sentire simili simile arbitratur

De insufficiētia antiquos increpat. & sapere:ut in superioribus diximus locis. Oportebat tamen ipsos de errore quoq; deceptioneue differere. Sunt eni hæc magis propria animalium: plusq; id temporis est: quo in his anima uersatur ut patet. Iccirco necesse est aut uni uersa, quæ uidentur: ut quidem inquiunt esse uera: aut dissimilis rei tactum errorem esse deceptionemue. Quippe cum id sit contrarium illi. Simili inquam cognoscere simile. Videtur autem & deceptio & scientia contrariorum esse eadē. Cautela. Rº.

1a pbatio 2a pbatio Non idem igitur esse sentire ac sapere patet. Illud enim omnibus animalibus hoc ualde paucis inest. Atneq; intelligere idem est ac sentire: intelligere inquam quo recte atq; non recte res percipi solent. Quodnāq; recte percipit: id est prudentia & scientia atq; opinio uera. At quod non recte: id est nimirum his dictis cōtrarium. Etenim propriorum sensus semper est uerus & uniuersis animalibus inest. At fit ut falso quoq; quis ratiocinetur. Neq; cuiq̄ competit cui non inest & ratio. 1a ɔ(ōtra antiquos) Nō idē est sen us & intellectus, neq; cognitionis sufficiētē causā adibuerunt veteres.

Imaginatio nanq; diuersa est a sensu menteq;. Atq; neq; hæc fit sine sensu: neq; existimatio sine hac esse potest. Non 1a pbatio idem autem esse imaginationem existimationemue patet: hic enim affectus in potestate sine controuersia collocatur: licet nāq; cum libet fingere quicquid uolumus: atq; ante oculos ponere: perinde atq; ii faciunt: qui in artificiosæ memoriæ comparatis atq; dispositis locis imagines fingentes: atq; simulachra collocant At opinari in nobis est situm. Necesse est enim opinantē aut ueram: aut falsam existimationē hrē. 2a ɔº Imaginatio (quā & fantasiā nuncupamus) ab existimatiōe altera est.

Præterea cum opinamur aliquid malum esse: atq; terribi 2a pbatio le. Continuo pturbamur. Similiter & cum opinamur quippiam esse tale ut in illo sit confidendum. At cum imaginamur talia: perinde afficimur atq; si in pictura eadem spectaremus: sunt autem & existimationis ipsius hæ differentiæ scientia: & opinio: & prudentia: & ea: quæ sunt hisce contraria. De differētia quorum alius sit sermo magis ad idipsum accomodatus.

At uero cū diuersum sit sentire ac itelligere: & hui⁹ aliud imaginatio aliud existimatio esse uidetur. De imaginatione primo: deinde de altero dicam⁹ oportet. Si igit̄ imaginatio 3a ɔº Imaginatio nec sensus, scia, intellect⁹, neq; opio ē.

id est fantasia sit id quo uisum fantasmaq; aliqd' in nobis dici
mus fieri: & non aliud quicq̃: quod per translationẽ hoc codẽ
nomine nuncupatur: ipsa profecto una quædã est potentia-
rum earũ aut habituum: q̃bus discernimus & aut uere pcipi-
mus: aut falso. Tales ãt sunt sensus: opinio: sciẽtia ĩtellectus.

Imaginationẽ non eẽ sensũ; ondit̃ quĩtupliciter.

¶ At ipsam nõ esse sensum ex hisce patere potest. ¶ Sensus Primo
enim uel est potentia uel operatio: ut uisus uel uisio. At q; nõ
nũq̃ neutrum est istoꝝ: & tñ apparent aliqua: uidemurq; ui
dere: ut ea: quæ ĩ somnis apparent. ¶ Deinde sensus quidem
semp adest: imaginatio aũt nõ semp. ¶ Quod si idẽ esset ima Secundo
ginatio ac operatio. Bestiis imaginatio pfecto cunctis iesset. Tertio
At non esse uidet̃ ut api aut formicæ: aut uermi. ¶ Præterea Quarto
illæ quidẽ ueræ sunt semp: imaginationes uero plures fiunt:
ut patet falsæ. ¶ Præterea cũ exacte circa sensibile operamur: Quinto
non dicimus hoc nobis hoiem uideri ac apparere. Sed poti-
us cum nõ clare sentimus: quando etiam fit ut sit uerus sen-
sus & falsus. Atq; nobis quod quidẽ paulo antea dicebamus
clausis etiam oculis uisa uidentur: atq; apparent.

Imaginationẽ; itẽ nõ eẽ sciã; aut intellectũ sic cognoscim⁹. Quod neq; opinio qdẽ erit imaginatio pbat̃ tripliciter.

¶ Atq; nec ullus habitũ eoꝝ erit: qui ueri sunt semp ut sci-
entia uel intellectus. Est enim & falsa imaginatio nõ solum
uera. ¶ Restat igitur ut perscrutemur si sit opinio. Atq; sit Primo
idem opinio & uera & falsa. Verum opinionẽ quidem sequi
tur fides. Quippe cum fieri nequeat: ut hisce quisq̃ nõ credat
quoꝝ habet opinionẽ. ¶ Bestiarum autẽ fides quidem nulli: Secundo
imaginatio uero cõpluribus inest. ¶ Præterea fides omnem Tertio
opinionem sequit̃. persuasio fidem: ratio persuasionẽ. At ima
ginatio quidem quibusdã beluis inest: ratio autem nullis.

Cor^m Unũ sit ut imaginatio nõ sit semp sensui ɔiuncta. semperue ɔiuncta opinioni aut utriusq; sensus & opinionis connexio.

¶ At uero patet nec opinionẽ esse. Cum sensu: nec opinio-
nem per sensum: nec opinionis sensusue coniunctionẽ & per
ea: quæ dicta sunt: & hac etiã rõne; patet enim si imaginatio
sit opinionis sensusq; cõiunctio: opinionẽ non cuiusuis rei.
Sed eius esse. cuius est etiã sensus. Dico autẽ imaginationem
si sit coniunctio sensus opinionisue: cõiunctionẽ esse opinio
nis albi & sensus eiusdẽ albi: nõ enim erit ex opinione qdem
boni: sensu autem albi. Apparere igitur est opinari rem eã:
quam sentit: & non per accidens.

Qð imaginatio ex opiniõe & sensu nõ sit cõposita pbatur.

¶ At apparent nũq̃ etiã falsa: de quibus simul uerã opinio-

nem habet. Sol enim pedalis quidem apparet: at persuasum est terra ipsum esse longe maiorē: fit igit̄ ut aut suam is opinionem: quā habet uerā abiiciat te modo eodem sese habēte: nō oblitus: nec dissuasus: aut si adhuc illam habeat: eadem sit simul necessario falsa simul & uera. At cōstat opinionē tum euadere falsam: cum res mutata latet.

Imaginatio motus ē a sensu actu in cōi sentiēdi ptāte fact⁹.

Fantasie diffinitio declarat̄.

¶ Neq3 igitur unum est istorꝝ imaginatio neq3 ex his est cōiunctum. ¶ Verum qm̄ fieri pōt ut aliud moueat̄ ab eo ipso: quod motum est. Imaginatio uero motio quædā esse uidet̄ & nō fieri sine sensu. Sed sentientibus: & eorꝝ etiā esse quorꝝ est sensus: fit autem ut motus oriatur a sensu iam actu.

Cor^m Hic pspectū ē fantasiam sine sensu fieri nō posse. s3 eam sensu3 habētibus & sentiētib⁹ accidere.

Primo

Secundo

Cor^m Fit quoq3 vt fantasiaꝝ vera fit aliq̄ & aliq̄ falsa q̄ tripliciter ostenditur.

Tertio

¶ Quē quidē necesse est ipsi sensui similē esse. ¶ Imaginatio motio hæc est profecto: quæ neq3 sine sensu nimitū esse: neq3 cōpetere nō sentientib⁹ pōt: atq3 multa per ipsam id agere patiue pōt: qđ ipsum habet. ¶ Et insuper & uerā & falsam esse. Atq3 id ꝓpterea fit: qđ sensus quidē propriorꝝ est uerus: aut raro ad modū suscipit falsitatē. ¶ At est sensus ei⁹ etiā rei: cui propria sensibilia accidunt ubi iam fit: ut ipse sit falsus. Nam non est falsus. Si album dixerit esse. Sed si albū hoc aut aliud esse. ¶ Est prætetea cōium sensus: quæ qdē pinde atq3 ꝓpriis accidunt quæ sunt per accidens sensibia. Dico āt motū & magnitudinē: quæ ut patet accidūt sensibilib⁹: circa quæ maxime error deceptioq3 fieri sensu pōt. ¶ Mot⁹ igit̄. hisce: q fit a triplici tali sensu. Differentiā ob idipsum nimitum habebit atq3 primus quidē cum operatio sensus adest est uerus. Cæteri uero falsi etiam esse possunt: & præsente: atq3 absente præsertim cum a sensu longe sensibile distat. Si igitur nihil aliud præter imaginationē habeat ea: quæ dicta sunt. Sicq3 idipsm: quod diximus ipsa imaginatio: motus is est ꝑfecto: qui fit a sensu iam operante.

In his trib⁹ ia3 dictis imaginatio seu fantasia a sensu discrepat.

Uñ fantasia nomeē acceperit

¶ Cum autē uisus maxime sit sensus: hinc est q̄ nomē imaginatio ab ipso lumine sumpsit fantasiaq3 dr̄: q̄a sine lumine uisio fieri nequit. ¶ At quia imaginationes immanent. Sensusq3 similes sunt: ideo per ipsas aialia bestiæ inquā atq3 hoīes multa agunt. Illæ: quia mentis sunt ut patet expertes. Homines: q̄a mens pturbatione nōnūq̄ nerbo uel morbo uel somno submergitur. ¶ Sed de imaginatione quidem determina

Quō aialia p fantasiam vario mō suas exercēt operatiōes.

Epilogus.

tum sit hactenus. Satis enim quidnam ipsa sit: & cur sit hisce: quæ iam dicta sunt explicauimus.

¶ Incipit liber tertius Aristotelis de anima.
Tractatus primus.
Capitulum primum.

De anima autẽ ea parte qua cognoscit atq; sapit: siue sit separabilis siue non separabilis: magnitudine: sed ratione. Considerandum deinceps est quã differẽtiam habet: quoq; pacto tandem fit intelligere.

¶ Si igitur ipsum itelligere fit ut sentire: aut pati quoddã erit ab ipso intelligibili: aut aliquid aliud tale.

¶ Vacate igit̃ ipsa passione: sed forma susceptiuã esse oportet: & potentia talẽ. Sed nõ illã esse: & similitudinẽ subire cũ sensu: ut quemadmodũ sese habet ad sensibilia sensus. Sic sese habet ad intelligibilia intellectus.

¶ Quare necesse est ipsum cũ uniuersa intelligat nõ mixtũ esse. Sicut Anaxa. dixit: ut superet atq; uincat: id est ut cognoscat atq; præcipiat. Alienum nanq; cum apperet iuxta prohibet atq; seiungit.

¶ Quo fit ut neq; ulla sit ipsius natura: nisi ea solũ qua possibilis est. Is igitur qui intellectus animæ nũcupat̃. Dico aũt nunc eũ quo ratiocinatur aĩa & existimat: nihil est actu prorsus eorum: quæ sunt antea q̃ intelligat ipse.

¶ Quo circa neq; cum corpore mixtũ ipsum esse cõsentaneum est rationi: qualis enim qdã fieret calidus aut frigidus: & instrm̃ aliquod ipsius esset profecto: sicut est sensus: nunc aũt ipsius nullũ prorsus est instrm̃. ¶ Atq; bene recteq; censent: q formatũ locũ aĩam inquiunt esse. Attamen neq; tota est locus: sed intellectiua neq; est actu: sed potentia formæ.

¶ At qui passionis uacuitatẽ non similem esse sensitiui atq; intellectiui patet in sensuum instrumentis atq; in ipso sensu. Sensus enim ex uehemente sensibili sentire non potest.

1ª ꝯ Cõsiderandũ se offert de pte aĩe q̃ cõtéplamur ꝯsultam⁹ atq; discernim⁹. an a ceteris loco & magnitudine disclusa sit quomõ fiat itelligeř quone pacto ab imaginatione differat.
2ª ꝯ Intellectus ab itelligibiũl patiť.
Cor^m quo fit vt ani m⁹ id ipassibile existat illud võ passibile spẽrũ susceptiuũ & potentia tale q̃lia sũt actu itelligibilia.
3ª ꝯ° Neq; male pbãdũ ẽ. Anaxagore dcm̃ itellectũ eẽ immixtum nullãq; nã spẽm certã determinatã pcipuãq; hẽre.
Cor^m Fit itez vt cũ aĩ itelligẽ nihil eoz actu habeat q̃ itelligit duplicis se pdat esse nature cui⁹ hec agens hec possibilis nuncupari potest.
Cor^m Quo rursus recte euenit vt intellect⁹ non admisceať corpori.
Cor^m Fit quoq; vt recte qdẽ nõnulli dixerũt aĩam locũ spẽrũ nõ totã sʒ itellectiuã q̃ possibilis est & nõ qdẽ actu nã sed potẽtia.
4ª ꝯ° Nõ est sensus & intellectus similis passibilitatis.

Auditus autem nanq non audit sonū post magnos sonos : & uisus nō uidet: neq odoratus non olfacit post uehementes colores atq odores. At intellectus aliquo ualde intelligibili intellecto : non minus sane: sed magis pcipit intelligitq inferiora. Sensitiuum enim non est sine corpore : at intellectus ab eodem est separabilis.

Factus autem unūquodq perinde atq is qui dicitur actu sciens: quod quidem tum accidit cum ipse per seipsum operari potest : est quidem & tunc quodāmodo potentia. Sed nō perinde ut erat antea q̄ didicisset uel inuenisset: atq tunc seipsum etiam intelligere potest.

Cor^m Intellect⁹ cū fuerit i actu (hoc eni nūc est cū p se cōtēplari pōt) seipsū intelligere potest.

Capitulum secundum.

Cum autem aliud sit magnitudo : aliud magnitudinis esse : & aliud aqua: aliud aquæ esse : & in aliis itidem multis: non enim uniuersis hic modus accomodatur. Sed sunt in quibus hæc ipsa sunt eadem non diuersa: aut alia sane: aut parte quidem eadem. Sed aliter sese habentet: at nem & esse carnis discernit. Caro nāq non est sine materia. Sed perinde atq simum: hoc est in hoc.

2° Sensus & itellect⁹ iudicādi virtus altera & altera est.

Sensitiua igitur parte calidum discernit & frigidū : quotum quædam est ratio caro: alia ueto esse earnis discernit aut separabili: aut sese habēte ad seipsam proinde atq sese habet cum extensa fuerit linea flexa.

Rursus in hiis & quæ in abstractione consistunt; eadem esse uidentur: rectum enim se habet ut simum : est enim ipsum cum continuo semper: Quod si quidditas sit diuersa: aliud pfecto esse recti: aliud est ipsum rectum ut ibi. Sit enim dualitas. Quare fit: ut hæc etiā alia uel alio modo sese habente parte discernat. Omnino igitur ut res separabiles sunt a materia: sic sese habente & ea: quæ sunt circa intellectū ipm.

Cor^m Fit ut quomō res seperabiles sint co mō eas cōtēplat itellect⁹ si eni oio ab iuncte sint oio mā a sua cōtēplatiōe reijcit si nō re ipsa neq re ipa seiūctas itelligit sz sola rōne atq cogitatione pcidit.

Questio prima — Dubitabit autem non iniuria quispiam: quonam modo intelliget intellectus : si ipse quidem simplex sit ac passionis expers: nihilq habeat cū ulla re ptorsus cōmune sic Anaxagoras asseruit: intelliget e autē pati quoddam sit ut diximus. Quo nanq quippiam est utrisq cōmune : hoc nimirum alterum agere: alterum pati uidetur.

Questio secunda — Præterea ambiget qspiā: si ipse etiā intelligibilis sit. Nam

aut cæteris rebus inerit intellectus:nisi alia ratione sit ĩtelligi
bilis ipse. Intelligibile autẽ unũ quoddã est specie: aut aliqd
ipe mixtũ habebit:qd ipm ĩtelligibile pinde atq; cætera facit.
¶ At enĩ ipsum pati diuisum est prius una quadã ratiõe cõ- R°. pri-
muni. Atq; intellectus potẽtia quidẽ est quodã modo intelli me.q.
gibilia ipsa:actu uero nihil est eoꝝ antea q̃ ĩtelligat ipe opor
tet ãt in ipo nihil esse pinde atq; ĩ tabula nihil est actu scripta
anteaq̃ in ipsa scribat:hoc eni in ipso fit atq; accidit itellectu.
¶ Est etiã intelligibilis & ipse:ut intelligibilia cuncta: nã in R°. secũ-
hisce quidẽ: quæ sine materia sunt intelligens & id quod in- de.q.
telligit idem est: etenim idem est contemplatiua scientia: &
id:quod ita sub scientiam cadit.

Cãm assignat cur intellectus noster non semp itelligat.

¶ Sed cur nõ semp intelligit cõsiderãda est causa. In iis aũt:
quæ materiã habent unũqdq; intelligibiliũ potẽtia est. Qua
re illis quidẽ nõ inerit intellectus. Nã intellectus taliũ poten
tia sine materia est:ipse autẽ intelligibilis rationẽ subibit.

¶ Capitulum tertium.

Q̃ Intellectus duas act⁹ & potentie obtinet o͂rias.

CVm autẽ in omni natura sint quædã:quoꝝ alterum
quidem unicuiq; generi materies est:qd' id esse patet
qd' est potentia illa cuncta:alterum uero cã est:& effi
ciens:oĩa nimirũ efficiẽdo atq; agendo talẽ subiẽs rationem:
qualẽ ars cõditionẽ ad materiã subit. Necesse est & in anima
differẽtias has easdem inesse.

Intellectus duplex possibilis scilicet & agens.

¶ Atq; qdã est itellect⁹ talis ut oĩa fiat:qdã talis ut oĩa agat
atq; efficiat: qui quidẽ ut habitus est quidã & pinde ac lumẽ.
Nam & lumen colores:qui sunt potentia actu colores quo-
dammodo facit.

Cõditiones intellectus agẽis.

¶ Et is intellectus sepabilis est:& nõ mixtus:passioneq; ua-
cat:cum sit subiecta actus. Semp enim id qd efficit atq; agit p
stabilius est eo qd' patit: & ipsum principium omnino ma

Cõditiões intellect⁹ in actu.

teria. ¶ Scientia autem ea:quæ est actu:est idem quod res.
¶ Ea uero:quæ est potẽtia in uno ptior est tẽpore. Absolu-
te aũt neq; tpe:sed nõ nũc quidẽ intelligit:nũc ãt nõ ĩtelligit.

Generales ipsi⁹ intellect⁹ pprietates.

¶ Sepatus uero id est solum qd est atq; id solum est ĩmortale R°.
perpetuumq;. ¶ Nõ autem recordamur. ¶ Quia hoc qdem

Questio cur post mortẽ nõ reminiscimur.

expers est passionis. Intellectus uero passiuus extinguit: &
sine hoc nihil intelligit. ¶ Capitulum quartum.

Due intellect⁹ operationes.

INdiuisibiliũ igiť itellectio ĩ hisce cõsistit. Circa quæ falsitas nõ est. ¶ At in qbus & falsitas iã & ueritas inest in hisce cõpositio qdã iã est cõceptiuũ intellectus.

...ictarũ ...pationũ ...laratio.

¶ Quasi ipsi sint unũ. Atq; ut Empedo. dixit. Multorꝝ certe capita: admirabile dictu. Ceruicib⁹ siue sunt exortai luminis aura. Illa rũ dulcis post hoc cõcordia iungit. Sic & hæc separata cõponi solent: ut in incõmensutabile & diameter.

¶ Quod si eorꝝ ẽt: q̃ fuerunt uel erunt fit cõpositio: & tps insup itelligiť: atq; addiť: falsitas. n. in cõpositione semp cõsistit: nã si albũ nõ albũ esse dicat: ipm tũ nõ album cõponit: licet autẽ diuisionẽ etiã oĩa dicere: attñ falsitas aut ueritas non solum consistit in hoc cleon est albus. Sed in his etiam cleon erat uel erit albus. Id uero: quod singulos dictos conceptus componit unumq; facit: ipse est intellectus.

Quo pacto indiuisibile actu. diuisibile tñ potentiã itelligať declarat vt p̃ti'''.

...res mo... indiui...bilis.

¶ Cum ãt dupliciter ĩdiuisibile dicať: aut potẽtia: aut actu: nihil ꝓhibet itellectũ: cum longitudinẽ itelligit: indiuisibile intelligere: & in idiuisibile tpe: est. n. indiuisibilis actu: & tps pinde: atq; longitudo diuisibile ac idiuisibile est non igiť dici potest: quid in utroq; tpis dimidio intelligebat: nõ est enim si non diuisio fiat: nisi potẽtia. At cum utrũq; seorsum intelligit: diuidit simul & tps: atq; tunc ut longitudines illa itelligit. Quod si longitudinẽ ut ex uetisq; cõstantẽ intelligat: in eo quoq; tpe nimirꝝ ipsam intelligit: qđ ex utrisq; pari modo temporibus constat atq; componitur.

Quomõ diuisibile secũdũ q̃ntatẽ: scđm formã vo indiuisibile intelligať vt hõ.

¶ Quod uero nõ quãtitate: sed forma est indiuisibile id indiuisibile tpe & aĩe indiuisibili percipit atq; ĩtelligit per accidens autem; & non hoc sane: quo illa diuisibilia sunt: id quo intelligit & tempus: in quo intelligit. Sed hoc quo indiuisibilia sunt. inest enim & in his indiuisibile quoddã: at fortasse non sepatabile: quod quidẽ unum tam tempus ipsum q̃ ipsam longitudinem facit: atq; id in omni sane cõtinuo & tempore & longitudine similiter inest.

Qualiter simplr indiuisibile vt pũctus intelligatur.

¶ Punctũ ãr omnisq; diuisio: & id qđ est sic idiuisibile pinde atq; ptiuatio cognosciť manifestũq; euadit. Similis cẽ uidetur: & in aliis rõ. Hoc. n. mõ malũ cognoscit: atq; etiã nigrũ: cõtratio nãq; quodãmõ cognoscit. ¶ Id autẽ qđ cognoscit: potentia nimirum esse: & in ipso potentiam inesse oporret.

Cor''' Quo fit vt intellectus noster potẽtia si cognoscens.

Quod si causa℞ alicui nullū sit omnino cōtrariū: illa seipsam profecto cognoscit: & est actus & etiā separabilis.

Dua℞ itellect⁹ operationū adinuicē cōparatio.

¶ Est āt dictio qdē qppiā de quopiā: quēadmodū affirmatio. Atq; ois est uera uel falsa. At intellectus nō ois. Sed q est ipsius qd est ad formā accomodati est uerus: & nō qppiā de quopiā dicit. Sed ut uisio ꝓprii ipsius est uera. Si uero albū hoiem eē dicat: nō semp ē uera. Sic sese hn̄t ea: q̄ sine mā sūt.

Resumit epilogando superius dicta.

¶ Sciētia aūt ea: quæ est actu: est idē qd̄ res: ea uero quæ est potentia: in uno prior est tpe. Simpliciter āt neq; tpe. Sunt enim uniuersa quæ fiunt: ex eo: quod actu est.

¶ Capitulum quintum.

Decem sensus itellectus cōuenientie atq; cōparationes.

SEnsibile āt ad actū ex potētia sensitiuū ip̄m deducere actuq; uidet̄ efficere. ¶ Nō. n. patit̄ ac alterat̄. Quapropter alia q̄dā est hæc spēs mot⁹. Nā motus actus est imperfecti: at actus simpl'r qui qdē est rei pfectæ: alius est oīno diuersusq; ab illo. ¶ Sentire igit̄ ipsi dicere solū ac itelligere sil'e est. ¶ Cū āt sensus iocūdū aut molestū discernit: q̄si affirmauerit aut negauerit. Tum persequitur aut fugit. Prima Secūda Tertia Quarta

¶ Atq; delectari aut dolere: ē operari ipsa medietate sensus ad bonū aut ad malū ut talia sunt: & fuga & appetitus: q est actu hoc sunt. ¶ Et nō aliud ē appetitiuū: aliud fugitiuū: nec alia sunt ista a sensitiuo: q̄q̄ ipso℞ rō nō est eadē sed diuersa. Quinta Sexta

¶ Aīæ āt quæ est principiū est rōcinādi ipsa fantasmata perinde atq; sensibilia sensui ipsi subiicit̄: atq; cū bonū aut malū esse dicit affirmādo: aut negādo tū fugit aut ꝑsequit̄. Quapropter ipsa aīa sine fantasmate nunq̄ intelligit. Septima

¶ Fit āt & hic pinde ut ibi: nā aer qdē pupillā talē efficit: ipsa āt aliud & audit⁹ sil'i mō: ip̄m uero ultimū unū qdē est: & medietas una: & ipsi⁹ plures sunt rōnes. quo uero diiudicat atq; discernit calidū a dulci differre: deinde & pri⁹ ē & nūc ēt est dicendū. est enim unū quid ip̄m: & ita unū ut terminus. Octaua

¶ Atq; hæc ipsa unū sunt aut similitudinē rōnis: aut numero quē hn̄t ad utrūq;: ut illa iter sese hn̄t. Quid enim iterest: si quonā pacto discernit aut ea: quæ sub eodē genere collocātur: aut cōtraria dubitemus ut albū ac nigrū. Si igitur ut est. A. qd̄ est album ad. B. qd̄ est nigrum sit. C. ad. D. quate mutato ordine cōparationē etiā eorūdē uere facere licet. Si igi-

tur.C.D.sint unū:ipsa profecto sese habebunt pīinde atq. A.B.ut sint idem & unum:non eandem autem habeant rationem & illa simili modo:eadē etir omnino ratio:& si.A. quidem sit dulce.B.uero album.

Album	dulce
A	C
B	D
Nigrum	Amarum.

Nona ℂ Intellectiuū igit ipas formas ī fantasmatib⁹ ipsis itelligit.

ℂ Et ut in illis ipsi definitū est id qd' fugiendū est uel sequēdum:sic & sine sensu cum ī fantasmatib⁹ est mouet:sentiens enim signū face datum ignē esse,uidensq ipm cōi sensu agitari motu cognoscit hostē accidere.at nōnūq̄ hisce:quæ sunt in aia fantasmatibus:aut mentis cōceptibus quasi uidens ad ea:quæ sunt pñtia ratiocinat atq deliberat de futuris.

ℂ Et cum dixerit hic ut ibi rem:eā eē quæ uoluptatē aut do

Decima lorē affert:tū fugit aut psequit. ¶ Et oino aliqd agit:ipm ēt uerū ac falsum:q̄ sine actione sunt:ī eodē genere sunt:in quo sunt bonū ac malū:sed absoluti differunt atq cuiuspiā rōne.

ℂ At uero res eas:q̄ uocitāt ob abstractionē abstractæ:hoc pacto iteligit:nā ut si qspiā simitatē ñ ut est simitas quo qdē pacto pcipi separata nō pōt. Sed ut cōcauitas est itelligeret actu:sine ea cum ipsam itelligeret carne in qua cōcauitas est. Que sensus & intellectus differentie.

Secunda ℂ Sic cū res itelligit mathematicas:tū separatas ipsas ut separatas itelligit. ¶ Oino āt is intellectus:q actu intelligit:res ipsæ est uti diximus. ¶ Si uero fieri possit ut aliquā ipse non separatus a magnitudine separatarum rerū itelligat necne. considerandum est postea. ℂ Capitulum sextum.

Utrum itellectus (q nō oio separat⁹ est) aliqd intelligat earum formarum q oino a mā cōsortio immunes sūt & absolute alius & alio loco futur⁹ suo 1ª ꝯ Aia quodāmō omnia est.

NVnc autē ea:quæ de aia dicta sunt:quasi ad quædam capita redigentes:rursus dicam⁹ aiam ipsam ea uniuersa quodāmodo esse:quæ sunt:nam ea quæ sunt: aut intelligibilia sunt:aut sensibilia sunt:atq scientia qdē est res ea quodāmodo:quæ sub ipsam scientiam cadunt:sensus autem ipsæ sensibiles.

1ª pbatio ℂ Verum quo pacto id ita est quæratur oportet.Scinditur igitur in ipsas res sciētia atq sensus:Is quidē qui est potētia

in res potentia tales:is uero : qui est actu in actu similiter ta-
les:& scientia pari modo:sensitiunm autē aīæ & id quod sciē
tis affici pōt:hæc potētia sunt:hoc qdem id quod sub sciētiā
cadit:illud uero sensibile. ¶ At qui necesse est:aut res ipas aut 2ª ꝓbatio
formas in anima esse. At non sunt in ea res ipsæ profecto.

Cor^m Quo fit vt aīa sicut manus habeat

Nou enim ipse lapis in anima:sed forma lapidis inest. Qua
re aīa est ut manus:manus enī instrorum est instrm & intel-
lectus formaꝝ est forma : & sensus itidē sensibilium forma.

2ª ꝯ Reꝝ sensibiliū ꝙ sine magnitudi ne nō ꝑcipiunt: sensibiles spēs a mā separate intelligibilia sunt.

C Cum autē nulla res sit ꝑter magnitudines separata : ut ui
detur res ipsæ sensibiles:in ipsis profecto sensibilib⁹ formis:
ipsæ sunt itelligibiles formæ:tum caꝝ rerum:quæ abstracte
uocant:tum eoꝝ etiam sensibilium quæ sunt habitus atq; af
fectus:iccirco & qui nō sentit nihil discere uel intelligere po
test : & qui contemplatur necesse est una cum fantasmate cō
tēplet. ¶ Ipsa nāq; fantasmata uelut sensibilia sunt attamen Fātasmata sūt sicut sensibilia.

Separat ipꝫ fantasma ab itellectu: & primo cōpositorū secū do ab intellectu simplicium.

sine materia. ¶ Est autē aliud fantasia ab affirmatiōe negatio
neue:ueꝝ enī uel falsum cōplexio est cōceptū itellect⁹. ¶ At
mētis primi cōcept⁹ quo qso differēt:ut nō fantasmata sint.
At ne q; cæteri sunt fantasmata:nō tñ sine fantasmatib⁹ sunt.

C Tractatus secundus. C Capitulum primū.

1ª ꝯ Nūc de mouendi potentia determinādi se aptius offert locus.

CVm autē aīalium aīa hisce duobus sit diffi
nita:discernēdi inquā potentia quod qui-
dem est opus officiumq; mentis atq; etiā
sensus & insup etiā mouendi motu ad lo-
cum accomodato potētia:de sensu quidē
& intellectu hæc sint determinata ac per-
tractata. ¶ Deinceps āt de eo:qđ mouet:

Questio vtrū principiū motiuum sit aīe pars an tota anima.

quidnā sit ipsius aīæ consideremus oportet:utrum una quæ
dam ipsius sit pars separabilis magnitudine uel rōne:an ipa
anima tota:& si pars sit aliqua:utrum sit alia quædā ꝓpria ꝑ
ter eas:quæ dici solēt & eas:quas diximus:an istaꝝ aliq̄ una.

Potētiaꝝ distinctio secundū antiquos.

C Atq; hic existit cōtinuo dubitatio:dubitabitq; nō iniuria
quispiam quonam partes animæ & quod oporteat dicere.
nam infinite quodammodo & non hæ solum esse uidentur
quas diuidendo qdā dixerunt rōnis iquā participes & irascē
di accupiēdi pricipiū:uelut alii rationis particeps & ratio-

Illaꝝ distinctionuꝫ cōfutatio prima.

nis expers. ¶ Per differētias.n.quibus hasce diuidūt & sepa-

rant partes & aliæ partes esse uident: quæ maiorē inter sese
q̄ dictæ distātiā hn̄t: uegetatiua inquā quæ q̄dē & plantis &
uniuersis aīalibus inest & sensitiua quā nec ut rōnis expertē
nec ut eiusdē participē quisq̄ facile ponet. ¶ Præterea imagi Confutacio secunda
natiua: quæ ratione quidem ab omnibus est diuersa.

¶ Cui uero sit iungenda ut sit idē qđ illa: aut aqua est seiun
genda ut sit alia ab illa: magnā dubitationē hēt ꝑfecto: si q̄s
seiunctas aīæ partes separatasq̄ ponat. ¶ Insup appetitiua:
quæ & rōnæ & ui alia diuersaq̄ sine dubio ab uniuersis eē ui- Confutacio tertia
detur: absurdū aūt est hāc a cæteris diuellere partibus: fit. n.
& in participe rationis uoluntas: & in ratione uacante cupi-
ditas atq̄ ira. Quod si tres in partes diuiditur anima in una
quaq̄ profecto partium inerit appetitus.

¶ Sed ut redeamus unde digressi sumus: q̄d est id quod mo
uent ipm: an aīal loco: quo de nūc disputatio nostra est insti- Cōfutacio quarta
tuta: motu nāq̄ eo: quo incremēta decremētaq̄ suscipiunt:
qui q̄dē oībus aīantibꝰ iest: id mouere sane uidet: qđ uniuer-
sis inest eisdē principiū inquā generādi ac nutriēdi: de respi-
ratione aūt expiratiōe ue & somno atq̄ uigilia posterius cōsi
derate oportet: uam & hæc ipa magnam dubitationem dif
ficultatemq̄ habent.

¶ Nūc est de motu ad locū accomodato cōsiderandū: quid
nā id tandē sit qđ ipm aīal motu mouet progrediendi: patet 2ª ꝯ Uegetatiua vir tus aīal non mouet.
1ª ꝓbatio itaq̄ nō eē ipsam potētiā nutriendi. ¶ Nā alicuius grā semp
hic motus efficit: estq̄ cū imaginatione uel appetitu nihil. n.
non appetens aut fugiens hoc motu cietur: nisi forsitan ui.
2ª ꝓbatio ¶ Præterea plantæ quoq̄ tali cierent ꝑfecto motu partēq̄
aliquam ad hunc motum ut instrumentum habere.

¶ Pari mō nec ipm sentiēdi uim motus huiusce principiū 3ª ꝯ Sensualis vir
esse cōstat: sunt. n. aīaliū multa: quæ sensum q̄dē hn̄t manent tus aīal nō mouet.
Caussa Rº. tñ & semp imobilia sūt. ¶ Quod si natura nihil facit frustra:
neq̄ necessariorū q̄cq̄ omittit nisi in aīalibus mēbris captis
ac iperfectis atq̄ aīaliū hæc & ꝑfecta sunt & nō mēbris capta:
Probat quantum ad intellectū speculatiuum. cuiꝰ id iudiciū ē & generāt. n. & statū decremētaq̄ suscipiūt
haberent & eas ipsa ꝑfecto ptes: quæ ꝓgrediēdi sunt instra.
¶ At uero neq̄ rōcinandi uis & id qđ est itellectus appellat 4ª ꝯ Motꝰ a vtute
principiū est mouēdi. ¶ Intellectus. n. cōtēplatiuus nihil eo itellectiua ñ ꝑficiscit.

rum: quæ sub actionē cadūt cōtēplatᷣ: neq̧ dicit quicq̄ oino si
sit fugiendū an ꝑsequēdū. At mot⁹ sēꝑ aut fugiētis aut per
sequētis ꝗppiā ē. Actiu⁹ ēt cū rē aliquā huiuscemodi cōtēpla
turᷣ: ide iā fugerᷣ: aut ꝑseq̄ iubet: attñ si res illa terribilis sit: cor
ipm̄ mouetᷣ: sin afficiēs uoluptate: ps aliq̄ alia corpis agitatᷣ.

Pbat qntū ad itelle ctum practicum du pliciter.

¶ Præterea intellectus nōnunq̄ iubet: rōq̧ fugere aliqd aut — Primo
ꝑsequi dicit: at nō obtēperat hō neq̧ mouetᷣ: sed agit cupidi-
tate: ut in ipso fieri solet in cōtinēte. ¶ Oino āt ꝑsæpe fieri ui — Secundo
demus: ut nō medeatᷣ hisce: qui medicinā hñt: nec hisce cōfi-
ciat statuam: qui statuariā habet artem propterea ꝙ non ars
ipsa neq̧ scientia. Sed aliquid aliud hanc habet uim & poten
tiam ipsam artem aliquid: scientiamq̧ agatur.

5ª ꝯº Uirtus appetitiua motiua nō ē.

¶ At uero nec appetit⁹ auctor atq̧ particeps huius est mo
tionis: cōtinentes. n. q̄q̄ appetūt atq̧ cupiunt: nō tamē agūt
ea quæ cupiunt: sed itellectū ipm̄ sequūtᷣ tōn iq̧ obtēperāt e.

¶ Capitulum secundum.

1ª ꝯº Hec duo itellect⁹ ⁊ appetitus aial ipm̄ mouent.

Videntᷣ igitᷣ duo hæc eē mouētia uel appetit⁹ uel itellē
ctus. ¶ Si qs imaginationē ut quādā itellectionē eē — Sub itellectu fantasiam ⁊ imaginationē comprehendimus.
ponat, nā & hoīes magis imaginationē q̄ scientiam
plerūq̧ sequuntᷣ: & in cæteris aīalib⁹ nō itellection eq̧ rō: sed
imaginatio inest. Hæc igitᷣ ambo itellectus & appetitus mo
uendi motu dicto principia sunt.

Dr̄ia iter speculatiuum ⁊ practicū itellectum.

¶ Intellect⁹ is inquā: qui alicui⁹ grā rōcinatᷣ: qq̧ principiū
est agendi. atq̧ hic fine ab itellectu cōtēplatiuo differt: appe-
titus ēt oīs alicui⁹ est grā: cui⁹. n. est appetitio id est principiū
itellect⁹ actiui at ipm̄ ultimū principiū est actionis: q̄re nō si-
ne rōne pricipia mouēdi uidentᷣ hæc eē duo appetitus inquā

2ª ꝯº Intellect⁹ ⁊ appetit⁹ vt vnum mouens mouent.

& mens ea: quæ principiū est agēdi. ¶ Ipm̄. n. appetibile mo
uet: & ꝑpterea mens mouet qđ appetibile ipsi⁹ pricipiū est.
¶ Imaginatio quoq̧ cū mouet nō absq̧ appetitiōe mouet.
Vnū igitᷣ est id: qđ mouet ipm̄ iquā appetitiuū: nā si duo in-
tellectus atq̧ appetit⁹ mouerēt per aliquā cōem utiq̧ formā
mouerē: nūc aūt itellect⁹ qdē nō uidetᷣ absq̧ appetitu moue-
ri: uoluntas enim appetit⁹ est qdā: atq̧ cū fit motus: per rōnē
& etiā per uoluntatē fit: Appetitus autē absq̧ rōne mouet.

3ª ꝯº Nō oē bonū appetitū mouet. ad aīal mouendum.

Cupiditas enim & ipsa quidam est appetitus.
¶ Intellectus igitᷣ rectus est oīs: at appetit⁹ atq̧ imaginatio

& recta est & non recta. Quo circa semp qdē ipm appetibile mouet. hoc aūt est: aut uere bonū: aut apparens bonū: at tū nō omne bonū mouet: sed id qđ sub actionē cadit: sub actionem autem cadit: quod aliter sese habere etiam potest.

¶ Patet igit̃ talē aīæ uim atq; potētia principiū esse mouēdi: quæ qdē est ea: quā appetitū cōsueuimus appellare. ¶ Cōstat eos oportere: qui partes aīæ diuidunt. Si mō potentias ipsas diuidant atq; separēt: cōplures ipsas eē cōcedere nutriendi principiū sentiēdi itelligendi deliberandi & appetendi: hæc. n. plus iter sese differūt: q̄ potētia cupiendi: ac irascendi.

Corᵐ Hinc fit uō eq̄ fuisse dinoscatur tripartita aīe diuisio i cōcupiscibilē irascibilē & rōnalē.

Questio ¶ Cū āt appetitiones iter sese cōtrariæ fiant. Quod qdē tū fit: cū rō cupiditasq; contrariæ sunt. ¶ Idq; fieri solet in hisce: quæ sentiūt atq; pcipiūt tps: mēs. n. ob futurū: rettahere iubet. Cupiditas uero p̄sens ipm persequit̃: nam qđ iam afficit uoluptate id & simpliciter afficere uoluptate: & absolute bonum esse uidetur ex eo sane quia futurum non perspicitur.

Rº.

Corᵐ Quo fit ut hec appetituū dissensio his solis aiantib⁹ accidat q̄ itellectū habent, & temporu₃ discretionem.

¶ Specie qdē unū id est pfecto qđ mouet appetitiuū iquā ut appetitiuū est atq; appetibile oīum est mouentiū primū. Hoc. n. mouet & nō mouet̃ mēte at imaginatione pceptū: numero uero plura sunt ea: quæ mouent. ¶ At uero cū tria sint in aīaliū motu: unū id qđ mouet. Secūdū id quo mouet: & tertiū id qđ mouet̃: atq; id qđ mouet fit duplex: nā aliud est imobile: aliud mouet atq; mouet̃: imobile qdē id bonū ē: qđ sub actionē cadit: id uero qđ mouet atq; mouet̃ est ipm principiū appetēdi: mouet̃. n. id qđ appetit ea rōne qua appetit. Et appetitio est motus quidā uel operatio. Id autē qđ mouet̃ est aīal ipm: at quo mouet appetitus ut istrō. Id iam corpori tribuēdū est. Quo circa de ipso tūc est cōtēplādū: cū de cōibus aīæ corporisue operib⁹ atq; officiis cōtēplabimur.

4ª 2º Unu₃ est specie mouens qđ non mouet̃ & unū specie qđ mouet & mouet̃.

Corᵐ Hinc fit ut ad parādū motū q̄tuor regrant̃ mouēs duplex imobile ut bonū. mobile ut appetitiuū qđ mouet̃ ut aīal & quo mouetur ut sensibile & corporeū organum.

¶ Nunc ut in summa dicamus id: qđ mouet ut istr̃m: ibi est collocandū ubi idē principii rōnē finisue subit: ut in cardine fit. Hic enim cōuexū & cōcauū est: quoꝝ alterū finis: alterū principiū est. Quapp alteꝝ qescit alteꝝ mouet̃. Sunt rōne quidem diuersa. Magnitudine uero nō separantur uniuersa nāq; pulsu tractuq; mouent̃. Iccirco oportet perinde atq; in circulo aliquid manere: & hinc incipere motum.

De organo & instrumēto quo scilicet appetit⁹ utit̃ at motu₃ pgressiuum.

¶ Omnino igit̃ uti diximus; hoc suiipsius motiuū est aīal:

Resumit pncipiū motiuū aialis.

quo est appetitiuũ. At appetitiuũ sine imaginatione nõ est:
omnis autẽ imaginatio aut rõnis est particeps: aut est sensi-
tiua; atq; huius & beluæ particeps sunt. ¶ At.n. cõsiderãdũ
est etiã; qd nã sit id: qd̾ iperfecta aĩalia motu ciet; qb⁹ sensus
inest tm̃ mõ tactus: atq; iuestigandũ est: si his etiã ĩsit imagi-
natio cupiditasue necne. ¶ Et.n. dolor atq; uoluptas his iesse R°.
uidet̃. Quod si hæc ĩsunt: & cupiditatẽ necesse est eisdẽ iesse.
At quonã pacto his imaginatio ĩ est. An asserendũ ẽ ut uide
tur hæc & in his inesse imaginationẽ inquã atq; cupiditatẽ:
uerũ ut ĩdeterminate mouent̃ sic & hæc ipsis ĩsunt ĩdefinite.

Questio a quo iperfecta aĩalia musce & vermes (qbus abest fantasia) mouentur.

¶ Imaginatio igitur sensitiua rõne etiã in exptib⁹ uti dixi-
mus aĩalib⁹ inest. At deliberatiua his ĩest tm̃: in qb⁹ rõ ĩest: nã
utrũ hoc agat an hoc. ¶ Rõnis iã opus atq; officiũ est. Atq; R°.
necesse est uno quodã metiri. Maius.n. psequit̃. quare potest
unũ ex plurib⁹ fantasmatib⁹ facere. & hæc est cã sane: cur nõ
oĩs imaginatio uidetur opinionẽ habere; quia eam quæ est
ex rõcinatione nõ hẽt: at hæc illã nimiũ hẽt. Quapp delibe-
ratiuũ appetitus nõ hẽt. Vincit ãt interdũ appetit⁹: mouetq;
uoluntatẽ: interdũ hæc illũ: appetit⁹ inquã appetitũ ut spæra.
cum in cõtinentia fit atq; semp superior magis est princeps
mouetq; natura quo fit ut tres iam motus efficiantur.

Questio cur imaginacio sensualis cete ris aĩantib⁹ q̃ se mouẽt insit. hoĩnib⁹ vo & sensualis & rõnalis q̃ harũ an sensualis an rationalis mouet in hoĩne.

¶ Ea uero rõ. cui sciẽtiæ tribuunt̃ nõ mouet: sed manet; cũ
aũt extimationũ ac rõnũ q; alia sit uniuersalis: alia singularis:
illa nãq; dicit oẽ bonũ honorib⁹ esse afficiẽdũ: hæc uero dicit
aut me bonũ eẽ. ¶ Hæc iã opinio mouet: nõ illa uniuersalis: R°.
quin poti⁹ ambæ mouent: at illa qescens magis: hæc aũt nõ
quiescens.

Questio cũ duplex sit apphẽsio hec vniuersalis hec vo particularis q̃ haꝝ motũ imperat.

¶ Capitulum tertium.

Necesse est igit̃ oẽ; qd̾ uiuit aĩam q; hẽt nutriẽdi uim
hr̃e ab ortu generationeue usq; ad iteritũ corruptio
nẽue suã: necesse est eni oẽ qd est ortũ accretionẽ &
statũ & decretionẽ hr̃e: quæ qdẽ ut patet sine nutritione fie-
ri neqũnt: necesse est igit̃; uniuersis his; quæ accrescunt atq;
decrescunt inesse potentiam nutriendi.

1ª ꝯ° Quicqd viuit. a gñatiõis inicio ad suũ vsq; obitũ interitũq; vegetatricem aĩam reperire necesse est.

¶ At nõ in oĩbus uiuentib⁹ necesse est sensum esse. Etenim
ea possunt tactũ hr̃e; quoꝝ corpus est simplex: quæ nõ sine
materia formarũ sunt susceptiua; neq; fieri põt ut sine hoc
sensu aĩaliũ qcq̃ in rerũ sit rõne. ¶ Aĩal aũt necesse est sensum

2ª ꝯ° Nõ oĩb⁹ viuẽtib⁹ ꝓsto adesse sensum necesse est.

habere:si nihil facit frustra natura:nam uniuersa quæ natura cõficiunẽ grã sunt alicuius:aut sunt casus eorꝝ : quæ alicuius causa fiunt. Si igiẽ corpus qđ haber uim gradiẽdi nõ hr̃t sensum. Corũpeẽ sane : & nõ ad suum ꝓficisceretẽ pueniretq; finem:quem quidẽ opus esse nature constat. Quo nãq; pacto nutrieẽ ĩmobilibus.n.adest nutrimẽtum eo in loco:ubi sunt orta:quo nutri possunt suapte natura.

3ª ꝯº Oẽ aial sensũ habet.

¶ Fetri autem nequit.ut corporꝝ quicq̃ mobile atq; ortum aiam quidẽ habeat discernẽtẽq; mẽtẽ. Sensu autẽ uacet. Cur enĩ nõ habebit : aut enĩ aiæ aut corpori idipsum melius erit: at neutri uideẽ melius esse : illa nãq; ob hoc non ĩtelliget,magis. Illud aurem non ob idipsum magis petsistet.

Remouet cauillaz.

¶ At uero neq; corpus quicq̃ ĩgenitum aiatum sensum habere necesse est : nullum igiẽ uti dixiuus nõ ĩmobile corpus hẽt aiam absq; sensu. ¶ Atq si sensum hẽt:necesse est ipm uel simplex corpus uel mixtũ esse:sed fieri nõ põt ut sit simplex: non enim habebit tactum : at hunc sensum inesse necesse est.

4ª ꝯº Aialis corp⁹ simplex esse impossibile est.

¶ Quod quidẽ ex hisce pspicuum euadere põt : nã cum aial oẽ corpus sit aiatum:corpusq; oẽ tangibile sit. Tãgibile autẽ sit id:qđ est sensibile tactu:necesse est & aialis corpus uim habeat sentiẽdi tãgẽdo:si debeat ipm aial cõseruari. Cæteri nãq; sensus per alia quædã externa sentiunt. Odoratus inquã uisus ac auditus. Tangens autẽ nisi sensum habeat:nõ poterit alia qdem fugere:alia autẽ capere. Quod si ita sit fieri nõ potest:ut ipsum aial conseruetur. ¶ Quapropter & ipse gustus quasi tactus est quidã. Est enim alimenti sensus. At alimentum corpus:est quod tactu percipitur.

5ª ꝯº tactus maxime aiali necessari⁹ est.

Cor.ᵐ Hinc fit vt gustus quodãmõ aiali sit necessarius.

¶ Sonus autem & color & odor non nutriunt:nec accretionem decretiõem ue faciunt.quare necesse est ipsum gustatũ tactum quendam esse:quia rei tangibilis ac nutritiue est sensus:hi igiẽ sensus necessarii sunt aiali : atq; perspicuum est fieri non posse ut sit aial absq; tactu. At cæteri sensus boni sunt grã & definito iam generi non cuiuis aialium sine ullo discrimine. Sed cuidam ut gradiendi necesse est ĩsint:nã si cõseruari debeat:non solũ tãgẽdo:sed emin⁹ ẽt sentire ipm oportet.

6ª ꝯº Visus audit⁹ & odorandi sensus nõ sunt vt tactus necessarij.

¶ Quod quidẽ erit si per extremum sentire medium possit hoc pacto ut a sensibili quidem medium:ab hoc autem ipm

Quo pacto animalia eminus sentiant vt videãt audiant odorent declarat.

patiat̃ ac moueat̃. ¶ Nã ut in motu ad locũ accomodato fie- ti solet:cũ p multa efficit̃:primũ nãq; mouens pellit sensum pellendoq; facit ut illud pellat id: quod deinceps post illud est collocatum:fitq; hoc pacto motus per mediũ:atq; primũ quidẽ pellit & nõ pellitur. Vltimum autẽ pellit̃ & nõ pellit. Mediũ uero pellit̃ atq; pellit:& interdum pluta sunt media: iterdũ pauciora. ¶ Sic & i alteratione fieri solet hoc excepto duntaxat id inqua: qđ alterat eodẽ in loco manere: ueluti si quispiã in cetã tinxerit usq; ad id mota est usq; quo tinxit: la- pis autẽ non mouet̃:at aqua ad distantiã longã. Aer autẽ ad longiorẽ mouet̃ atq; agit & patit̃: si maneat fitq; unus & nõ diuisus. ¶ Quapropter & de reflexione melius est aerẽ a fi- gura coloreq; pati:quousq; fit unus:est aũt unus in ip so leui: qui ægredientẽ uisionẽ frangi atq; reflecti censere. Quo cir- ca cursus hic mouet uisum:perinde atq; signũ. Quod in cerã imprimitur transmitteretur usq; ad finem.

Declarat p simile i alteratiõe

Platonem latenter taxat qvolunt(dum videm⁹) radios ab oculis egredi opor- tere.qz colore z figu ra passi. z densitate repercussi ad ipsum oculũ iterũ redeant. 1ª ꝯ aialis corpus simplex impossibile est esse.

¶ Capitulum quartum.

AD qui pspicuũ est fieri nõ posse corpus aialis sit sim- plex igneũ iquã aut aqueũ aut aereum:nã nullus ali- us sensus absq; tactu haberi põt. Corpus enim aialis oĩs:ut dictũ est uim habet sentiẽdi tangendo:cætera aũt ælẽ- menta pter terrã istã sensus fieri pñt:atq; oẽ tale p aliud sen- tiendo sensum nimitũ efficit:& p media:at tactus i tangẽdo sensibilia sua cõsistit. Quapp & hoc noĩe nũcupat̃:atq; tãetsi cæteta quoq; sensũ istã tactu sentiunt tñ p aliud mediũ sen tiunt:at ipse tactus p seipm solus sentire uidet̃. Quib⁹ efficit̃: ut nullũ taliũ ælemẽtoꝝ corpus sit aialis:at uero neq; terreũ esse põt. Tactus.n.ueluti medioctitas est oĩum tangibiliũ & instrm ip sius nõ mõ terræ differentias est susceptiuũ. Sed ẽt calidi frigidiq; cetetorũq; oĩum tangibiliũ. ¶ Et iõ neq; ossi- bus neq; pilis neq; talibus partibus ullis oĩno sentimus:quia terrea sunt. hinc & plantæ oĩum sensũ sunt ut patet exper- tes:quia & ip sæ terreæ sunt:absq; tactu fieri nõ põt: ut alius quisq̃ sit sensus:huius aũt instrm sensus neq; terra est neq; æ- terotum ullius ælementorum.

Cũ tactus nomen sit sortitus.

Cur ossa pili z plan- te non sentiant.

¶ Hæc cum ita sint:patet aialia necessario mori:cum hoc so lo sensu tactus priuant̃:neq; eni fieri põt ut hunc sensum nõ

2ª ꝯ Aialia tactu pri uata mori necesse ẽ.

aial habeat: neq; si aial est aliũ sensum pter hunc habere necesse est. ¶ Et ppterea fit ut cætera quidẽ sensibilia nõ corrumpant suis exupationibus aial: color inquã sonus & odor. sed ipsa tm̃ sensuum istr̃a: nisi per accidens. ¶ Vt si simul cum sono pulsio actusq; fiat: & si a rebus quæ uident atq; ab olentibus alia moueant: quæ tactu corrũpunt; sapor etiã hoc sane corrũpit: quo simul accidit ipsum tangibile esse; exupatiões aũt tãgibilium ut calidorum frigidorꝝ & huiusmodi ipsum interficiant atq; interimant animal.

Probatõ pme ptis

Corm̃ ¶ Hinc fit vt excellẽtie sensibilium aliorꝝ sensuũ. non aial corrũpãt sed solũ sensuũ nisi per accidens. excellẽtie võ tangibiliũ & tactum & ipm aial per se corrumpunt.

¶ Exupatio enim sensibilis cuiusuis sensus destruit istrumẽtũ atq; deuastat; quare & tangibile exuperãs ipsum destruit tactum: at hoc sensu difinitiũ est animal: sine nãq; tactu fieri nõ posse ut' sit aial demõstrauimus. Quamobrẽ exuperationes eorꝝ quæ tactu pcipiunt: nõ solum instr̃m ipsius sensus: uerumetiã aial ipsum iterimunt atq; corrũpunt: quia necesse est aial hunc solum habere. ¶ Cæteros autẽ sensus aial habet: non ut sit; sed ut bene sit ut antea diximus. Visum enim habet ut uideat. Quoniã & in aere & in aqua & oĩno in pspicuo degit. Gustum aũt ob id: quod uoluptate afficit: aut dolore: ut in alimento ea sentiat & cupiat ac moueantur; & auditum ut aliquid significetur: linguam prætetea; ut ipsum aliquid alii per ipsam significet.

Probatõ scõe ptis

3ª ꝯ Solus tactus aiali' adesse necessari9 est alij vero propter bene esse.

FINIS.

¶ Errata sunt quædã in secundi atq; tertii libri de aia titulo: ubi primus liber de aia pro secũdo atq; tertio. Impssum est.

¶ Impressum Venetiis per Iacobum de Pentio de Leuco, x. Kl. nouembris.

Ad lectorem Epy̆grāma. In nouam Aristotelis librorum de anima translationem.

Maneus Aristoteles/ueteris quoq; sordidus author.
Barbarie: paucis ante legendus erat.
At studio genitus graiia de gente Ioannes.
Restituit priscis barbara uerba sonis.
Nescio sed grates Volfgango quo uenerando.
Presoluit dignas/nostra iuuenta modo.
Consulat ut multis fert qui nobile doctis.
Ingeniis præsens imprimeretur opus.
Et sua tu passim monumenta in margine cernes.
Inuenietq; tuus quæ uolet hic animus.
Si te igitur pernosse iuuat doctissime lector.
Altiloqui Sophiæ dogmata celsa uiri.
Nox age clara cohors: emitur qui munere paruo.
In manibus frequens sit liber iste tuis.